

SO YUT

ÖNCÜ EDEBİYAT DERGİSİ

fazıl hüsnü dağlarca / ilhan berk / özdemir asaf
turgut uyar / can yücel / metin eloğlu
adli moran / fethi naci / süreyya berfe
dominique lecourt / kenan somer / muzaffer arabul
jacques attali / bertan onaran / metin güven
atilla özkırımlı / baudelaire / özdemir ince
nicolas guillen / tomris uyar
muzaffer buyrukçu / şiir erkök

mart 1975 / 10 lira

SO YUT

fazıl hüsnü dağlarca

ilhan berk

özdemir asaf

turgut uyar

can yücel

metin eloğlu

adli moran

fethi naci

süreyya berfe

dominique lecourt

kenan somer

muzaffer arabul

jacques attali

bertan onaran

metin güven

atilla özkırımlı

baudelaire

tomris uyar

muzaffer buyrukçu

şiir erkök

mart 1975

77. sayı

10 lira

Tanışma

Fazıl Hüsnü Dağlarca

*Kokusu avucumu doldurmuş
Bir çiçek.*

*Ta uzaklarda
Parmaklarımdaki çiçek.*

*Sıcaklığı başka evrenlerden
Yoksa ses midir çiçek.*

*Su gibi de mavi gibi de
Yoksa gökyüzü müdür çiçek.*

*Ölümsüz yaşamaz
Yalnızlıkla sallanan çiçek.*

*Günaydın derken şimdi
Geceler çiçek.*

*Bu ne biçim el
Tuttuğum, çiçek?*

I

Çocukluğumun en belirgin anıları ablalarım, özellikle de büyük ablam üstüne olanı. Büyük ablam deliydi. Yedi kişilik küçük evimizde (deli ablamın oğlu, büyük ağabeyim, karısı, benim büyüğüm, annem ve ben) o tek başına bir odada otururdu. Çıplaktı, öyle de öldü. Yanına hemen hemen kimse girmezdi, suyu, yemeği avluya bakan küçük pencereden verilirdi. Odasından hemen hemen çıkmazdı, orda dolaşır, oturur, yatar, mırıldanır, bağırır, uyurdu. Onun yanına sanırım en çok ben girer çıkardım. Ben hariç, evde herkese kızar, bağırır çağırırdı. Soyunukluğunu, çıplaklığını sanki kimseyle paylaşmak istemez, onunla içli dışlı yaşamak isterdi. Onu hiç bir zaman giyinik gördüğümü anımsıyorum. Ablam uzun boyluydu ve saçları topuğuna değin uzanırdı. Saçları belki doğduğundan beri hiç kesilmemişti; onun için de öyle uzayıp gitmişti. Annemin bütün beyazlığı, bütün güzelliği sanki ona vurmuştu. Uzun, ince bir yüzü vardı, ve resimlere benzerdi: Boticelli'nin, uzun boylu, uzun yüzlü, uzun saçlı çıplaklarına. İncecik kolları, korkunç incecik boyunun yanına düşerdi. Elleri, küçük, ince parmakları bir yontuydu sanki ve bir yontudan kopup gelmiş gibi dururdu. Badem gözlüydü ve hiç bir şey bunu bozmazdı. Vücudu hep gergin, dik ve kösnüldü. Ne zaman delirmişti, yoksa deli olarak mı gelmişti dünyaya? bilmiyorum. Artık sorup öğrenecek kimsem de yok. Ben yedi yaşlarımda ya var, ya yoktum. En çok sabahları onun yanına koşardım. Evde hemen hemen kimse olmaması, olanların da beni görmedikleri sabahlar. Kapıyı yavaşça açar, odasına sızardım. Onu ya ayakta, ya otururken bulurdum. Ne zaman beni görse güler, sevinirdi. Hemen de bir şeyler an-

latmaya başladıldı. Özellikle evimizi, evdekileri anlatırdı. Evi, evdekileri bir cehennem gibi görürdü. Böyle zamanlar o güzelim yüzü düşer, anlamsızlaşırdı. Ama ben söylediklerinden hemen hemen hiç bir şey anlamaz, yalnız ona bakardım. Masalların çizdiği bir evrende gibi olurdu. Büyük bir mutluluktan bu benim için ve o dünyadan hiç çıkmak istemezdim. O, benim sevdiğim bu dünyadaki her şeyi, göğü, ağaçları, ormanları, çocukları, su yollarını, taşları, çiçekleri, yağmuru odaya doldururdu. Hepsinin içine de kendini koymasını bilirdi. Başka ne isterdim daha? Okul zamanına değin onun yanında kalırdım, okula düşmanlığım sanırım o zamanlardan kalmadır. Onu okul dönüşü göremeyeceğimi sanırdım hep. Ablama evde kimse ses çıkarmazdı. Yalnız annem, bir o, ablam avluya çıktığında, çıplak dolaşmağa başladığında, mahallenin yüksek evlerinden görünmesinden korktuğu, utandığı için onu odasına kapamak için bağırırdı.

Ablamı Manisa'nın düşman işğâlinde evde bırakıp dağa çıktık. Kent yanıyordu ve ablam bizimle dağa gelmek istememişti. Ben neden sonra onun, yangın evimizi sarınca, odasından çıkıp kente indiğini, öyle bir zaman dolaştıktan sonra, saçlarından tutuşarak yanıp kül olduğunu öğrendim. Benim çocuk dünyam da böylece yıkıldı. Yıkıklık, bana oradan kalmadır. Sonra da, bu yeryüzünde dört elle sarıldığım, çıplaklık.

İkinci bir ablam olduğunu ben ortaokulla öğretmen okulu sıralarında anıyorum. Tatillerde annemle ben Salihli'deki ablama giderdik. Bu her ikimiz için de bir tatildi. Ben okuldan kurtuluyordum, annem de bana bakmak için bir tanıdığımızın ev işlerine koştuktan. Öyle sanıyorum ki büyük ağabeyim annemin bu tanıdığımızın çamaşır, ev temizliği gibi işlerine koştığını bilmiyordu. Çok onurlu bir insan olduğu için bunu duysa evi başımıza yıkardı. Annem bu işi benim için yapıyordu, bana o zengin evinden yumurta, börek, tatlı gibi şeyler getirmek için. Bu eve kim zamanlar birlikte de gittiğimiz olurdu. Tanıdığımız bizi severdi ve annemin işlerine koşan biri olduğu duygusunu uyandırmazdı bende. Biz işte annemle bu tatile çıkardık. Ablam, Salihli'li zengin biriyle evliydi. İki katlı, büyük avlulu, bahçeli bir evi vardı ablamın. Eniştem iyi bir insandı, bizim gelişimize kızmaz, daha çok sevinirdi. Biz, bahçedeki güzel bir odada kalırdık annemle. Arada eniştem beni alır, dükkânına götürür, yanına oturturdu; işe elimi sürdürmezdi, bir bey çocuğu gibi yanında dururdum. Oğluyla aynı yaştaydık, ama oğlu okumamıştı. Ben iyi okuduğum, hiç sınıfta kalmadığım, sonra da sessiz biri olduğum için beni severdi işte. Eniştem sessizdi, mağzadaki işlerini de sessizlikle sürdürürdü. Ben enişteme, mağzaya bayılırdım ve eve

dönmeyi pek istemezdim. Her şey önümdeydi, çuvala üzüm, sekerler, incirler, piringler, fıstık, fındık. Daha ne varsa bu dünyada hepsi yanıbaşımdaydı. Dükkânda kalmayı salt bunun için istemezdim; evde iş vardı. Ablam çok çalışkan bir kadındı, bizi de kendine benzetmek isterdi. Bana akşamlara kadar kuyudan tulumbayla su çektirir, bahçe sulatırdı. Annemi de çamaşır, temizlik işine koşardı. Annemle ben bahçedeki odamıza geceleyin çekildiğimizde yorgunluktan baygın düşerdik. Çok iyi anıyorum, annem bu tatilleri sevmezdi, ama benim için isterdi yine de. Ablamdan öğrendiğim, sık sık da yinelediği şu sözü hiç unutmam:

— İnsan yediğini hak etmelidir.

Saniye ablam kısa boylu, tombulca, çok az gülen, kaşları hemen hemen her zaman çatılı dururdu. Yalnız eniştem gelince yüzü güler, onu ta kapılardan karşılar, hemen de kahvesini yapıp eline verirdi. Eniştemin gelmesiyle bütün ev rahata kavuşurdu. Bu yalnız annemle benim için de değildi, kendisi, kızı, oğlu için de böyleydi. Eniştem kimseyi çalışırken görmeyi istemezdi çünkü. Kısaca, koca ev ve biz soluk alırdık artık. Akşam yer soframız kurulur, ben dizlerimin üstüne oturur (çok zor olurdu bu benim için, ama başka türlü de olmazdı) önümüzdeki türlü yemeklere uzanırdık. Annemle ben iyi çalıştığımız zamanlar ablam öğle yemeklerinde bana tereyağda yumurta kırardı. Tereyağda yumurta benim en sevdiğim yemekti. Tatil bitince eniştem bizi trene uğurlamaya gelirdi ve belli etmeden benim cebime kâğıt paralar kordu. Ben, kimsenin eniştesi benim eniştem kadar iyi olamaz derim hâlâ. Ablam öldükten, ben öğretmen çıktıktan sonra, enişteme ben yine giderdim. Bir gün onun da öldüğünü duyduğum zaman, annem kadar ölümüne üzüldüğümü anırsam bugün de. Ölüm, sözcüğünü bana ilk deli ablam öğretmişti, sonra annem, büyük ağabeyim, sonra da eniştem. Başka ölümler, babam, ikinci büyük ağabeyim, Saniye ablam, daha nice ölümler ben de hiç yankı yapmadı. Ölüm, bunların dışında, hâlâ bir sözcüktür benim için, elma, üzüm, ağaç gibi bir sözcük. Hiç bir ağırlığı, içeriği, olmayan bir sözcük. Sanki bu üç insanın dışında ölüm diye bir şey yokmuş gibi gelir bana. Ve bu üç insan yaşasaydı, ölmeseydi ben bu sözcüğü hiç bilmeyecektim. Düşünüyorum da, ölüm beni hiç bir biçimde ilgilendirmede. Ne yaşamalarda, ne de kitaplarda. Ta baştan beri üstünü çizdiğim, sözlüğümün dışında tuttuğum, üstünde düşünmediğim tek sözcük belki de. Bundan sonra da sözlüğüme gireceğini hiç sanmıyorum. Yeryüzü öyle büyük, öyle bitimsiz ki, bu sözcükler ormanı yeter bana diyorum. Bu insanca şeyi yadsıyorum ve nedenini de pek bilmiyorum.

Çocukluğumun ablalar, kardeşlerin yanı sıra yengelerin de yeri ağır basar bende. Yengelerimin içinde beni en çok etkileyen büyük ağabeyimin iki karısı oldu. Büyük ağabeyim ilk karısını bir genel-evden kaldırmıştı. Manisa'nın, kentin dışında büyük bir genelevi vardı, Rumlardan kalan güzel bir mahalleydi bu. Dünyanın en güzel kadınları doldururdu bu evleri. Ben, yengem dolayısıyla birkaç kez girdim çıktım buraya. Çocukluğum üstüne iyice eğilince, burada hiç çirkin kadına raslamadığımı anıyorum. Ben yengeme ya ağabeyimin hediyelerini götürürdüm, yada mektuplarını, fotoğraflarını. Son gün de onu bohçalarıyla alıp eve getirdiğimi anıyorum. Bu yengem Giritliydi. Ağabeyimin bu kadını sevişinin türlü nedenleri vardı, her şeyden önce güzeldi, sonra da çok içen, sofrasına, düzenine çok meraklı olan ağabeyime büyük bir incelikle hizmet etmesiydi. Annemin anlattığına göre ağabeyim çok evlenmiş, ama daha birkaç ay sonra evlendiği kadınların kurdukları sofraları başlarına yıkıp çıkıp gitmişti. Ben bu yengem üstüne pek bir şeyler bilmiyorum, yalnız öbür iki ağabeyim melek gibi bir kadın olduğunu söylerlerdi onun. Bize çok iyi bakmış. Ama annem, ağabeyimi ondan ayırmak için elinden gelen her şeyi yapmış. Annem evimize genelevden gelmiş bir kadına dayanamıyordu. Bu yüzden ağabeyim ayrı bir ev tutmuştu. Ama annem ardını bırakmadı, şimdi benim de çok iyi ansıdığım, çok güzel, daha onyedisinde bir kızı bir gün eve getirtmiş, ona büyük bir leğende yarı çıplak üzümler çiğnetmiş ve ağabeyime de sokak kapısının anahtar deliğinden ona baktırtmış ve âşık etmişti. Benim zamanımda kolay evlenilir, boşanırdı sanırım; ağabeyim yeni yengemle bizim eve göçtü yeniden. Bu yengem ağabeyimden çok küçük ve çok güzeldi. Onun eve gelişine korkunç sevindim. Ağabeyimi bilmiyorum, ben onun önünde renkten renge girerdim. Ona pervane olurdum. Evde, bağda onunla olmaya can atardım. Bağımızda onunla tonlarca rakı çektik. Onunla yıllarca, çoğu geceler, sabahlara kadar ağabeyimin gelmesini bekledik. Ağabeyimin hiç gelmemesini çok istedim. Yengeme âşıktım. Dünyada onunla birlikte olmaktan başka hiç bir şey istemezdim. Yengeme ilk aşkım diye bakabilirim. Yengemi hep rakı çekerken ansırım ve üstüm başım rakı kokar. Bir kezinde bu gerçekten de oldu. Bir gün, ağabeyimin meyhanesinden bir başka meyhaneye bir teneke rakı götürüp bırakmışım. Rakıyı bırakınca da hemen okula koşmuştum, dersin sonuna doğru da sınıfa girmiş, en gerideki yerime geçip oturmıştım. Sınıf birden rakı kokularıyla dolup taşı. Rakıyı sırtımda taşımışım ve üstüme dökül-

müştü. Ama ben sınıfa girince ancak o zaman kokunun farkına var-
mıştım. Bereket hemen zil çalmış, teneffüse çıkmıştık. Ben doğru
eve koşup gitmiştim. Yengeme olup biteni anlattım. O gün yengem
beni soydu, yeni çamaşırlar giydirdi. Yengemi hep rakıların içinden,
en güzel, en diri rakıların içinden ansırım. En beyazların içinden de.

Öbür iki ağabeyimin karılarına gelince, onlar benim üzerimde
hiç iz bırakmadılar, silinip gittiler.

bana ıslak bir bez verin dünyanın tozunu alayım

özdemir asaf

*Birilerini gördüm, gemileri batmış.
Bir gemi gördüm, yolcuları batmış.*

Bahçesiz okul olmaz.

*Sevgi ve terbiye zekâsız da yürüyebilir ama, kin ve saygı
zekâsız yaşayamaz.*

*Yalan'ın kendine özgü; özel malzemeleri yoktur...
Türlü gerçeklerin malzemeleriyle kurulur yalanlar.*

*Diyelim ki yalanlar yerlerinde ve zamanlarında kalsınlar,
insanlar yerlerini ve zamanlarını değiştirsın.*

Onlar için başka ve yeni gerçekler doğmuş olur.

*Yalanlar da çeşitlidir. Zaman ve yer içinde sıralanmışlar-
dır.*

*En iyi yapılı yalan, bir başka zamanın, bir başka yaşam'-
ın, bir başka kişinin, alan'ın, yer'in en iyi gerçeği ile kurulmuş
olanıdır.*

İnsanların ilişkileri ve yakınlıkları içindeki yalanları, bu kişilerin ve alanlarını dışındaki başkalarının gerçekleridir. Ki bu ikinciler de yalanlarını birincilerin yaşamlarından ve düşüncelerinden derlerler.

●

Yeni şarkılarımızın çoğu iki tür'den oluşuyor:
Biri, önünde gürültü, ardında şarkı.
Öbürü, önde şarkı, ardda gürültü.

●

Öpmek, durulamamış bir önceki başka noktayı belirler, kendinden daha çok.

●

İnsan; doyduktan sonra da yiyen tek yaratıktır.

●

Doymak biraz ölmektir.

●

Benim heykellerim de benimle kımıldar.

●

Dünya geç yatanlarla erken uyananlar arasında paylaşılmıştır. Yerinizi seçtiniz mi?

●

Saat kimilerine senin zamanın beşi on geçiyor, der.
Kimilerine de, benim zamanım beşi on geçiyor, der.

●

Hayvan sevgisiyle ağaç sevilmez.
Ağaç sevgisiyle çiçek sevilmez.
Çiçek sevgisiyle insan sevilmez.

●

Top'un sözü ucundadır. Kalem'in sözü baş'nda.

Bir şey olmasaydı yazmak olmayacaktı.
Başka bir şey de olmasaydı, silmek olmayacaktı.

İnsan, kaldıkça küflenir, gidemedikçe çürür.

Sen bugünedek insanın yaşam sürecini aşan düşler kur-
dun. Kendini bulmak için araman yetmedi bu yüzden.
İnsanın yaşamı sürecini doldurmayacak düşler kur, kura-
caksan.

Ki sana bir zaman, bir alan, bir yer kalsın, kendini ara-
yıp - bulacak kadar.

Zamanın geçmesi insanın unutmaması içindir.

Unutan, geriye düşmüş olandır.

Olayın söz olması kolay, sözün olay olması zordur.

Mahkemelerde üç tür tanık dinlenir:

1/. Atanık tanık: nasıl kurulursa öyle konuşur.

2/. Utanık tanık; ne şiş yansın ne kebab diye davranma-
ya çabalarırken renkten renge girer, batar - çıkar, çıkar - ba-
tar.

3/. Uyanık tanık: arttıranın üstünde kalır, parayı veren
düdüğü çalar.

Politikacıların bilgisiz ve akılsızları çok olağan bir oyunu

büyük oynamaya çalışıp kendilerini yitiren oyuncularını andırırlar ki, oyunu da batırırlar.

Bir rüyadan:

— Üzerinde cennet yazılı bu kapı neden böyle sımsıkı kapalı?

— Bir çıkan bir daha dönmüyor da.. İçeridekiler kaçmasın diye sürgülediler.

Bir duruşma:

Davâcı: Hırsız

Davalı: Anahtar

Müdahil: Kilit.

Görgü tanığı: Kapı.

Davâ konusu: Yalancılık.

Karar özeti: Davâcının yalancılıktan tutuklanmasına, anahtarın hırsızlıktan beraatine, kapının kilite vasîliğine oy birliği ile karar verildi.

Çocuklara, yapamadıklarımızı, başaramadıklarımızı anlatıp göstermeye yüzümüz ve zamanımız olmadığı için mi yaptıklarımızı öğretiyoruz!

Yalan'ın bir özelliği de, saklanabildikçe gerçeğe dönüşme olasılığı taşımasıdır.

Kişisel mutsuzluğun ağababası bir "toplumsal mutsuzluk,, vardır.

Bu, yöneticilerinin kötü olduğu toplumlarda değil, aptal olduğu toplumlarda elle tutulurcana görülür.

Uykusuzluk anları yaşanana değil, yaşanmışlara bir katkı taşır.

Birinci sorunun, birinci bilginin, birinci yapıt'ın, birinci adamın okulu yoktur.

Okulu da, öğrencisi de kendisi olan adam'ın yarısı ölümünden öncede, yarısı sonradadır.

Adresi bilmeyen, bilenden daha çabuk bulabilir yer'i.. Aramasını biliyorsa.

*Okulda: çalışmaya alışıyordum.
Yaşamda: alışmaya çalışıyorum.*

1972 yılından bir anı: Bir bayramda bir yönetici mesajında: "Bir gün gelecek, sizler de bizim gibi..." diye başlayan bir söz etmişti.

Hüngür - hüngür ağlamışdım.

*Kendim ünlü olursam, sevinirim kendi adıma.
Ülkem ünlü olursa, mutluluk duyarım kendi adıma.
Ülkem mutlu olursa, büyürüm kendi adıma.
Ülkem büyük olursa, büyürüm kendi adımdan öteye.*

*Zamanın, ateşin ve ölümüm boyası beyazdır.
Çocuklukta: bir harf verdiler, ondan bir sözcük yaptım.
Okulda: bir sözcük verdiler, ondan bir tümce yaptım.
Yaşamda: bir tümce verdiler, ondan bir öykü yaptım.
Toplumda: bir öykü verdiler, ondan bir kavram yaptım.*

Bir portre çizilmiş oldu.

●

Zaman, tarihin ham maddesi, ekonominin malzemesi, sanatın felsefesidir.

●

İnsan iki türlü doğurur:
Sancılanır doğurur.
Duygulanır doğurur.

●

Bir fırtına olur, o güzelim saksılarımızdaki o güzelim çiçeklerimiz darmadağın olur.

Bir fırtına da olur, saksılarımız paramparça olur.

●

Uzundaki az'ı, çokdaki kısıyı bulup çıkaran sanatçı kalır.

●

Sanatların tümü seçme ile yapılır, yığma ile değil.

●

Enlemesine çizgi çeken sanatçılar çoklukça tanınır, diklemesine çizgi çekenler yetişkinlerce: piramid.

●

Yaşamak ölümü seçmemek demeye gelmez. Ama ölümü seçmek yaşamamaya gelir.

●

— Sözü nü tutuyor mu?

— İstiyor ama kendini tutamıyor.

●

Şiir, birinin unuttuğunu öbürüne unutturmayan sözdür.

●

Bir bütünden kopan parça, koptuğunun eksliğini fazlası olarak taşır.

*Ben bağıyorum, bütün kent duysun deye.
Oysa kent de bağıyor.*

Umud bana seni mi getirecek? Sen mi bana umud getireceksin.

Kim çıkardı seninle benim arama koydu bu umud denen şeyi.

“Sevişen fakirler zengindir” deyör Oscar Wilde. Bu sözü varsayım alınca:

Sevemeyen zenginler fakirdir.

*Dilimizle, gelişmiş hayvanlara yaklaştık.
Dilimizle, hayvanları aştık.
Dilimizle hayvanlaştık.
Ve de hayvandan uzaklaştık.*

Şairlerin en önemli çabası, yapılacak suçları önlemek yolunda olmalıdır.

Erkekler iyi pilâv pişiren kadınları unutmazlar, bir de kendilerini aldatanları.

Bu yıl “Bana ıslak bir bez verin dünyanın tozunu alayım” adıyla çıkacak deyişler kitabımdan.

kimbilir, belki de

turgut uyar

ne güzel gözlerin var senin cengiz
yoksa zehir olacaktı gecemiz
belki de kan kokacaktı kimbilir,
belki de balkanlarda bir yerde?
çocuk cengiz.

öyle ya belki de kan kokacaktı
su vermeyi unutacaklardı çiçeklere
dükkânlarda, epeski birtakım yerlerde
belki bir ayvada sararacaktı acım
kimbilir belki de balkanlarda?

nedir benim acım? tuz mu? sonbahar mı?
doğrudan kendisi mi tanımsız acımın?
cengizcik senin gözlerin mi? kimbilir?
birinin sıkıntılı uykusuz belki de
kimbilir, balkanlarda bir yerde?

belki uzun saçların yakışmıyordu gözlerine
bir çocuğun savaşıma aykırı düşüyordu belki
dünyayla yiğitçe boğuşan çocuk - başına?
başka birinin sevinçsizliğini yaşayarak
balkanlarda bir yerde.

cengiz kapa gözlerini cengiz
gece senin bildiğince gelsin.
patlamasını hiç duymadım ama mutlaka var

bir savaşı uzun uzun öven bir volkanın,
senin gözlerinde mi sessiz
şu uzayıp giden suskunlukta mı
hangi kesiminde bitimsiz coğrafyanın
kimbilir?
olamaz mı cengiz
olamaz mı balkanlarda bir yerde?

tamburi

can yücel

*Ruhum sıkıldıkça, ruhum,
Mızrapsız bir tambur gibi
Apayrı bir hava çalıyor vücudum.*

*Ruhum sıkıldıkça, ruhum,
Senden, kentten ve kendimden ayrı
Apayrı bir hava çalıyor vücudum.*

*Kalk gidelim, kalk gidelim başka yere!
Başka yere, başka yere, başka yere!
Kalk gidelim, kalk gidelim Nazifelere.*

*Ruhum sıkıldıkça, ruhum,
Cemil Bey'siz bir tambur gibi,
Kendi kendini çalıyor vücudum.*

şirler

metin eloğlu

— Ümit Yaşar Oğuzcan'a —

J

Çapraz olan şiir mi? Huy mu dönemeçlidir?
Kırkdokuz ne, elli ne; vah katmerli dolambaç..
Özgür tutsaklıklara hınçlanamıyorum hiç;
Şimdilik kaç kişiyyiz, kaçımız yitti bildir?

İster sıpıt bir yana bu dokuyu, ister ölç;
Doğacan kuşanmada ölü giyit cana dar!

— Bedri Rahmi Eyüboğlu'ya —

K

Davul / zurna menevişli pelvan gök,
Aynalı telli / kavak,
Nakiş nakışa salkım / söğütler,
Başucumuzda meleyen bir masal kuzu,
Yok / yoksul kınalı mutluluk,
Yakamoz yıllardaki buram buram şiir ses,
Dipdiri dedecil anı,
O horoz / düşü anacan kız,
Nice gözpınarımızda umut döğüşü,
Kuş kanadında şarap sulağı, rakıda telek,
Candaşlığı köpürten kapı / komşu bir deniz,
İsterizoğluisteriz;
Sanki kan / tere batmış bir Türkiye türküsü...
Öyle değil mi, reis?

bir pop şarkıcısına görkemsiz dizeler

•

adli moran

I

Özgürlük dedi benim adımdır
Dedim ki durma al git başını
Sömürü dedi benim cadımdır
Dedim ki ezver o it başını

ben dedi o dedim
sen dedi n'o dedim
len dedi co dedim
nen dedi go dedim

koşkoşkoş
koşkoşkoş
koş
koş
koş
s

Banadır dedi hop eden canlar
Dedim ki sesler hep buymuş meğer
Sevgiyi dedi anlıyan anlar
Dedim ki bulmak yazgıysa değer

ben dedi o dedim
sen dedi n'o dedim
len dedi co dedim

nen dedi go dedim

boşboşboş

boşboşboş

boş

boş

boş

s

Olanlar dedi bana çok iğrenç
Dedim ki davran uygarca nolur
Ya ama dedi sallanan üç genç
Dedim ki öp öp öpenlerle vur

ben dedi o dedim
sen dedi n'o dedim
len dedi co dedim
nen dedi go dedim

hoşhoşhoş

hoşhoşhoş

hoş

hoş

hoş

s

t

ALDI OĞLAN

Bakın dostlar bakın yeryüzü iste
Tadın dostlar tadın yaşam meyvası
Dalın dostlar dalın sevinç yuvası
Alın dostlar alın beni de eşte

ALDI KIZ

saçların uzun saçlarım uzun— neden dalıyor gözlerin geriye— bir ır-
mak var yıkanırız— sevecen— göğüslerimde taşırım taşlarını— uç-
ları ayışığında yıkanır— bak ben buyum damlalardan oluşan— do-
ğurgan peteğimde arıların kaynaşıyor— hepimiz seviyoruz seni— su-
sacak mısın— bakışların uzasa da böyle— sevmek ne demek çıldırı-

yorum— borazanlar gün ağırtısında kadınlığımı onaran yakarışlarına bindirecek— hayır— hayır— üstüste kaç kez— evet— evet— ısırmak— engebelere yayılan bir cenkçi— evet sen— sensin— senin gibi binlerce— sevmek ne demek çıldırıyorum— işte yoldayız— avuç avuç serpiyoruz kendimizi— tohum olup topraklara— sen olmasan olmaz— evet ben de— ama o da— o da— o da— sel gibiyiz tohum— taşırarak sevgimizi— aşkımızı— zincirimizi— akacağız— anamalıni kötü otların— kurutarak kökünü— taşarak taşarak— boğacağız— seslerini itlerin— işte göğüslerim— güvenle yaslan— seviye ne kaldı şunun şurasında— on var— beş var— bir var— tik-tak tik-tak tik-tak tik-tak tik

ALDI OĞLAN

Vara vara vardım yanında durdum
En sevdiğim kuşu aldım sesinden
Yankı hepimize mutlu esinden
Yarına kaynaktan türkü doldurdum

ALDI KIZ

siyasa adamıydı— konuşuyordu— konuşuyordu— osmanlıca konuşuyordu— konuşuyordu— gölgede gölgelerin uzantısı korkuluk gölge— anlaşılmıyordu dedikleri hiç— bütün ışınlarımı yayararak boş sözlerine ağıllarını yok ettim— sıvı-yontuyum biçer-değerinde artık— kez kez— kez kez— sesine yazdığım yazgımı da ansıyacak yarına doğru— da-badab— dib— dab— dib— üzerine bütün kumların adını yazıyorum— mutluluk— opopop— op— tırnaklarımla kazıyıp attığım ağılların yerine— ölmezliğini uygulayıp saydamlığımın okşayacağım uyarlığımızı başdöndürene dek— üzerine bütün düşlerin adını yazıyorum— gençlik— şabadab— dib— dab— dib— sesinde yığınlaşan bütünlüğümüz adına— hophophop— hop— beni aramayacaksın— bulduğun her yeni şey benim— ben— evet— biz— evet— evet— evet— kadınlığımın üzerine erkekliğini yazıyorum— copcopcop— cop— bu kavga— seviye ne kaldı şunun şurasında— on var— beş var— bir var— tik-tak tik-tak tik-tak tik-tak tik.

ALDI OĞLAN

Dolmuşlarda çalar aşk şarkıları
Demek şoför âşık yolcular âşık

**Toplumun içinde ne ki bağışık
Saplanır kimlere aşk kargıları**

ALDI KIZ

dedin— incesin incesin saramam seni— değil oysa— kalın bir şarkıyım ben— aşk yollarına düşmüş salt beyazım— dudaklarım yığınla yüreği dile getiren— beni sar— sevişmemiz ta o karanlıklardan geliyor— çağların kaynaşmadığı— bildiğim bir şey varsa— o da tek tek fosillerin üzerinden yürüdüğümdür— sayılamayan sonsuz ayaklarımızla— benim— yüreklerimizle— benim— bağdaşık— sevi tanrısına yankılanan haykırırlarımızla— benim— işte biz— biz— evet evet— eteklerinde dağların toplaşan— doruklarından aşan— her yerde keşişip birleşen— sevişip— dabdab— dib— dab— beni al— beni sar— beni sev— bütün gücümle yaslanıyorum aşkının devlerine— o denli güçlü becerilerini göğüslerime çekip çekip— emziriyorum— yaşamı yaylalar gibi avuçlarımızda tutuyoruz— dağlar avuçlarımızda— okyanuslara fırlatırız istersek— dağlar gibi dalgalarla yıkanıp— arınmak için— işte alın— için— doldurdum— benim için— için— beni de için— seviye ne kaldı şunun şurasında— on var— beş var— bir var— tik-tak tik-tak tik.

**Siz gökyüzünde oturuyorsunuz
Yedinci katta
Ben yeraltında Hanımefendi
Bodrumda
Siz Tanrıya yakınsınız çok şükür
Ben de Şeytana
Ne yapacağız şimdi
Hanımefendi**

**Yer değişsek ne dersiniz
Sevişebilir miyiz
miyizmiyizmiyizmiyiz**

**Siz görkemli arabanızda
180 km. hızla
Ben minibüste 18 yolcuyla Beyefendi
Yollarda
Siz her şeye ulaşırsınız çok şükür
Ben yaya kalırım**

Ne yapacağız şimdi
Beyefendi
Yer değişsek ne dersiniz
Sevişebilir miyiz
miyizmiyizmiyizmiyiz

Siz odalar dolusu yalıdasınız
Boğazda
Biz bağışlayın doğuda Beyzadem
Mağaralarda
Siz bütün erdemlere yakınsınız çok şükür
Biz gömütlere
Ne yapacağız şimdi
Beyzadem

Yer değişsek ne dersiniz
Sevişebilir miyiz
miyizmiyizmiyizmiyiz

Siz Hacı Mehmedin apartmanında
Topağacında
Biz yedi boğaz kirada kapıcı Ağam
İhsaniyede
Siz ne kentli ne köylü çok şükür
Biz kentsoylu
Ne yapacağız şimdi
Ağam

Yer değişsek ne dersiniz
Sevişebilir miyiz
miyizmiyizmiyizmiyiz

fethi naci'nin okudukları

ROMANDAN, ROMANCIDAN YANA

"Milliyet Yayınları Roman Yarışması"nda ikinciliği İrfan Yalçın'ın "Pansiyon Huzur" adlı romanı kazandı. 7 Şubat 1975 günlü Sanat Dergisi'nde İrfan Yalçın'la yapılmış bir konuşma var. İrfan Yalçın'ın bazı düşünceleri üzerinde durmak istiyorum.

"Bence gerek Türk işçisi, gerek Türk köylüsü kendisi için okuma olanağı bulduğu zaman sanırım Türk romanının dünya romanındaki yeri büyük olacaktır." diyor İrfan Yalçın.

Türk işçisinin, Türk köylüsünün "kendisi için okuma olanağı" bulmasıyla Türk romanının dünya romanı içindeki yeri arasında doğrudan bir ilişki kurmak epey mekanik bir görüş gibi geliyor bana. Geniş kitlelerin "okur" durumuna gelmesi elbette romancıya da, romana da bir şeyler kazandırır; ama romanın gelişmesini sadece buna bağlamak doğru olmasa gerek. Sanatsal yaratışla ilgili sorunlar oldukça karmaşık sorunlar. Bunları tek nedenle açıklamaya kalkmak genellikle yanıltıcı sonuçlara götürür. Bir örnek vereyim: Sovyetler Birliği'nde yaşayan işçiler ve köylüler, Çarlık Rusyası döneminde yaşayan işçiler ve köylülere göre akıl almayacak oranda çok okumaktadırlar; devlet bol ve ucuz kitap basmakta, en uzak yerlere kadar bunların dağıtımını yapmaktadır. Ama Sovyetler Birliği'nin bir Tolstoy düzeyinde, bir Dostoyevski düzeyinde romancı yetiştirebildiği kolay kolay söylenemez!

"İşçi ve köylülerimiz kendileri için okuma olanağını nasıl bulabilirler?" sorusuna İrfan Yalçın şu cevabı veriyor: "Bence bir Türk yazarı pratik olarak politikanın içine girmeli. Belirli bir zamanda Anadolu'ya gitmeli, köylüyü ve sorunlarını tanımalı, hattâ ona oku-

ma - yazma öğretmelidir."

Sevdiğim bir romancının, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın, 29 Ocak 1936'da yayımlanan "Bizde Roman" adlı yazısından bir iki alıntı yapmak istiyorum (bkz. Edebiyat Üzerine Makaleler, s.40):

"Roman yazmak isteyen genç bir arkadaşım bir gün (Anadolu'ya gidip, köylerde dolaşmağı, köylü ve halk psikolojisini tedkik etmeğı) istediğini söyledi. Ne yapacaksınız? diye sordum: (Roman yazacağım ve bu memleketin halkını bu romanda konuşturacağım)." Tanpınar şöyle devam eder: "...Bunun için de Anadolu'yu gezmek kifayet etmezdi. Çünkü o hayatı suni bir sanat mukavelesi ile görmek başkadır, onu tabii şekilde yaşamak yani başka türlü yaşamak mümkün olmadığı için o hayatı yaşamak başkadır..."

"Fakat dostum bu yanlış adımda haklı idi. Bütün gençliğinde ona bunu tavsiye etmişlerdi: "Halka karışın, köye, kasabaya gidin... Yalnız orada hakikat vardır..." Hiç kimse ona dememişti ki, "Sen, tek başına bir realitesin, bu realiteyi bize anlat. Yaşadığın saati, duyduğun günü, her gün içini parçalayan sızıları ve her akşam sana yaşamak aşkını veren ümitleri anlat, ayrıldığın yüzler, gördüğün manzaralar... hasret ve gurbetlerin bize yeter, çünkü biz biliyoruz, senin benliğinde bütün bir Türk iklimi, bütün bir Türk cemiyeti, hattâ bunların arasında bütün bir insanlık var, onları konuştur, yani kendini konuştur. Söyleyeceğin yalan bile bizim için bir kıymettir. Elverir ki, güzel yazasın. Madem ki roman yazacaksın, evvelâ, her şeyden evvel bir roman işçisi ol." Hayır bunu ona hiç kimse dememişti."

"Madem ki roman yazacaksın, evvelâ, her şeyden evvel bir roman işçisi ol." Tanpınar gibi düşünüyorum ben de.

İrfan Yalçın, konuşmanın bir yerinde, Sartre'in "Açlığın olduğu yerde edebiyatın yeri yoktur." sözünü anarak "Ben bunu ülkemizin koşulları içinde yerinde buluyorum." diyor. Sartre'in bu sözünün en doğru cevabını yanılmıyorsam gene bir Fransız yazarı vermişti. Aşağı yukarı şöyle diyordu: Açlık var diye geri bir ülkede edebiyat bir yana itilirse bu ülkedeki edebiyat gereksinimi Sartre'in (yada gelişmiş ülke edebiyatçılarının) eserlerinin çevirisi ile karşılanır!

İrfan Yalçın'ı başarısı için kutlarım. Romanını merakla bekliyorum. Sözleri üzerinde duruşumun nedeni şu: Son zamanlarda ilk bakışta "ilerici", "devrimci" gelen sözlerden geçilmez oldu; ama biraz üzerinde durup düşününce bunların pek basma kalıp lâflar olduğu anlaşıyor, düşünce düzeyine yükselememiş basma kalıp lâflar. Edebiyat alanı, sanat alanı, "kolay"ın kolay kolay girmemesi gereken alanlar. Bir roman başarısının ardından bu "kolay" yargı-

ları okumak hoş olmuyor.

(Yarışmada ikinciliği kazanandan söz ettiğime göre birinciliği kazananın da adını anayım: Vedaî Türkali.)

KIRACIMIZ

Kiracımız, Hakkı Özkan'ın bir hikâyesi. Hakkı Özkan, geçen yıl, Orhan Kemal Roman Armağanı'na Sürtük adlı romanıyla katılmıştı. Sürtük, berbat bir romandı; Orhan Kemal'in başarısız bazı romanlarının üçüncü sınıf bir benzeri. İnsanın ancak görev gereği okumaya katlanabileceği bir roman.

Sürtük'ü bitirdikten sonra kitabın sonuna eklenen hikâyeyi, Kiracımız'ı, okuyunca şaşırmıştım. Kiracımız, bir çocuğun gözüyle, duygularıyla yoksul, küçük insanların dünyasını başarıyla çiziyordu. Hikâyede etkili bir "şefkat-hüzün karışımı" havası vardı. Yoksul insanların çaresizlikleri, hem iyi ve duygulu yanları hem bencillikleri ustaca veriliyordu.

Kiracımız, sevdiğim bir hikâye. Kiracımız'ı yazan bir yazardan her zaman bir şeyler umulabilir.

çocuklara şüirler

süreyya berfe

MASAL ANNE

*Ay doğarken topladım
İnce boyunlu menekşeleri
Küçük beyaz ellerine bıraktım
Işıltılı yüzü kalbime değdi
Nasıl buldum bilmiyorum
O pamuk sesli Masal Anne'yi*

*Bir akşam gözleri aralanmıştı göğün
Biz sessizce uzaktan bakıyorduk
Masal Anne'ye "Sen hep konuş" dedim
Ay açtı evini tüllerini indirdi
Birden aydınlandı ortalık*

*Serçeler su içer onun avucundan
Anlattığı herşey içimdedir
Geceleri ne yapar acaba bilmiyorum
Benim hiç Masal Anne'm olmadı ki
Ona yeni yeni alışıyorum.*

NİNİNİ

*Haydi uyuyun büyüklerim
Yarın hepinizin işi var
Sakin geceden korkmayın
Azarlar onu yıldızlar*

Ben başucunuzda beklerim
N'olur babam duymasın
Duysa da yakalayamaz beni
Rahat uyuyun büyüklerim

Bakın rüzgâr kar kokuyor
Buz tuttu minik göller
Kayıgım kâğıttandır yüzemez
Büyük gelir ona sizin yelkenler

Haydi çabuk uyuyun
Yarın güneş doğacak
Bembeyaz gökyüzünden
Temiz ışıklar yağacak

Beni merak etmeyin
Siz çalışırken ben uyurum
Büyüklerle ninni söylemek
Bu benim en eski huyum

louis althusser, felsefe ve sınıflar savaşı'nı

dominique lecourt'dan çeviren: kenan somer

Louis Althusser iki yeni kitap birden yayımladı: "Philosophie et philosophie spontanée des Savants" ["Felsefe ve bilginlerin kendiliğinden felsefesi"] (Maspero) (....) 1 ile "Elements d'autocritique" [Özeleştiri öğeleri"] (Hachette). On yıldan çok bir süreden beri başlamış bulunan çalışmaların bir uzantı ve düzeltilmesi.

Althusser'i tanıtmak gerekli mi? Komünist, 1948'den beri parti üyesi ve "Pour Marx" (Marx İçin) (1965), "Lire le Capital" (Kapital'i okumak) (1965), "Lénine et la philosophie" (Lenin ve felsefe) (1968), "Idéologie et appareils idéologique d'Etat" (İdeoloji ve ideolojik devlet aygıtları) (La Pensée, haziran 1970), "Réponse à John Lewis" (John Lewis'e cevap) (1973) gibi, çağdaş marksist araştırmada önemli bir yer tutan yapıt ve makalelerin yazarı.

Althusser'in ilk kitapları, çoğu kez anlaşılması güç kitaplardı: gençlik kusuru mu diyelim? Althusser, kendi "özeleştiri"sinin çizgisinde, şüphesiz şöyle diyecek: Açık konuşmıyordum, çünkü konularım yeterince doğru değildi. Gerçek şu: "John Lewis'e cevap'tan bu yana, Althusser sade ve dolaysız bir dil konuşuyor. Artık onu okumak için "felsefeci" olmak zorunlu değil.

İster güç olsun, ister olmasın, kitapları kimseyi kayıtsız bırakmadı. Althusser'in, onanmış, izlenmiş², bazan birileri tarafından bozulmuş, başkaları (burjuva, sosyal - demokrat, anarşizan... vb. ideologlar) tarafından sertlikle savaşılmış, bazı komünistler tarafından beyenilmiş, ama başka bazıları tarafından çoğu kez eleştirilmiş tezleri, sadece Fransa'da değil, ama Fransa sınırları dışında da geniş bir dinleyici kazanmış bulunuyor.

Bu ilgi neden?

BİR

"FELSEFE YAPMA BİÇİMİ"

Çünkü, komünist Althusser, hattâ güç anlaşılır metinlerinde bile, uzun zamandan beri alışkanlığı yitirilmiş çok özel bir "felsefe yapma biçimi"ne sahipti: okuyucuyu doğrudan doğruya ilgilendiriyor, onunla "konuşuyordu". Okuyucuyu ilgilendiriyordu; çünkü, soyut tezleri aracıyla, çoğu kez resmî bir susku ile örtülmüş oldukları derecede ilginçlik kazanan teorik, ideolojik, kısacası siyasal sorunlara değiniyordu.

Basit bir örnek. Arthusser, 1962'de, "La Pensée"de, (1965'de "Marx İçin"de yer alan) "Genç Marx üzerine" makalesini yazarken bir üniversite uleması olarak davranmıyordu. Bu işi, tahlil edilmiş metinlere dayanarak, o sıralarda onanmış, yarı-resmî, hattâ "resmî" yorumlara karşı çıkan tezleri savunmak için yapıyordu. Bu işi, belirli bir susku içinde ve belirli bir suskuya karşı, yüksek sesle gerçek teorik sorular sormak için yapıyordu. Bu işi, henüz Stalin'den miras kalan dogmatizm sonuçları ile iyiden iyiye yüklü bir dönemde, sadece Marx'ın: "kendî başlarına düşünen okuyucular istiyorum" sözüne uygun davranmak için yapıyordu. Bu makaleyi yazmak ve yayımlamak, başlı başına, yazarın kişiliğini elbette aşan siyasal bir eylemdi. Bu, komünistlerin, hattâ şu ya da bu "otorite"nin kefaleti altında da olsa, her türlü yutturmacayı reddetme hak ve ödevlerinin pratik bir kesinlemesi idi. Bu, "Marx için": Marx ve Lenin'in teorisi için, öyleyse, aynı zamanda, bu teorinin, bugün bile, katıştırma ve bozulmalarına karşı, durum almak demektir.

Böylece Althusser, **bizim** bugünümüzü anlamamıza yardımcı olmak için, 130 yıllık eski bir sorun olan genç Marx üzerine, pratik olarak günümüzün siyasal sorunlarına değinmek için, teori üzerine konuşuyordu. Bu felsefe yapma biçiminin, bu dil karşısında şaşkınlığa düşen okuyucuları kavrayabilmiş olmasında anlaşılmayacak bir şey yok. Bu okuyucular, hattâ Althusser'in teorik tezlerinin içlerinde taşıdıkları siyasal sonuçlar ile her zaman birlik durumunda olmasalar bile, bu felsefe yapma biçiminde, tarihimizin savaşım ve kazanılacak şeylerinin anlaşılması bakımından önemli bir şey görmüşlerdir. İşte bu yüzden bazıları onu candan yürekten onaylamış, başka bazıları da sert bir biçimde karşı çıkmışlardır.

Althusser yanlışmış, bunu kabul etmiş ("Eléments d'autocritique"e bakınız), ve düzeltmelerinde kendini bir kez daha yanlışla tehlikesine atabilmiştir (aynı yapıta bakınız): o, bu "çizgi"den hiç sapmamıştır. Eğer "**Kapital**'i okuyor"sa, eğer "Lenin ve felsefe"den,

"İdeolojik devlet aygıtları"ndan söz ediyorsa, eğer John Lewis'e cevap veriyorsa, bunlar hep marksist teoride, girişmiş bulunduğumuz savaşımın daha iyi anlaşılmasına yardım edecek bir şeyler bulmak içindir.

Komünist bir aydından, Lenin'in sözünü ettiği o "küçük vida"dan başka bir şey olduğunu hiç bir zaman ileri sürmeksizin, Althusser, böylece, kendi payına, marksist teoriye, bir doğma, ya da dolaysız bir siyasetin pragmacı doğrulaması olmak için değil, ama "devrim için bir silâh" olmak için sahip olması gereken bir miktar hayatın yeniden verilmesine katkıda bulunmuştur.

Ama marksist teoriye, ancak onu bir teori, ve gerçekte marksist teori haline getiren şeyi iyi bilmek koşulu ile: onu, uygulanması gerektiği gibi, proleter sınıf konumları üzerinde uygulama koşulu ile yeniden hayat verilebilir.

İşte görünüşte çok yalın bir fikir. Althusser'in, ilk kitaplarında, ama henüz egemenlik altına alamadan, onu şimdi anlattığı gibi anlatamadan uygulamaya koymağa girişmiş bulunduğu fikir. O bu fikri yavaş yavaş edindi ve özümledi: tüm çalışmalarına birliğini veren şey, işte bu fikirdir.

"Pour Marx"ı ve "Lire le Capital"ı yazarken, Althusser'in büyük bir amacı vardı: Marx tarafından kurulan teorinin özgül niteliğini, burjuva ideolojisine ve marksizmin burjuva bozulmalarına karşı savunmak: Marx'ın, "Tarih-kıta"yı bilimsel bilgiye, ilk olarak, ancak egemen burjuva ideolojisinden kopma koşulu ile açabildiğini göstermek. Bu kopmayı, Althusser o zaman Bachelard'ın çalışmalarından esinlenen bir terim ile adlandırdı: "la coupure épistémologique" ("epistemolojik kopuntu"). Elde metinler, Marx'ın entellektüel evriminin sürekliliği altında, "Feuerbach üzerine tezler" ve "Alman ideolojisi"nde, bir farklılığın, kesin bir nitel teorik sıçramanın varlığının tanıtlanabileceğini gösterdi. Bu, her şeyin, henüz çok belirsiz bir metin olan "Alman ideolojisi"nde bulunduğu anlamına değil, ama, daha önceki yazılarda - özellikle "44 El-yazmaları"nda - bulunmayan yeni temel kavramların, bu metinde bulundukları anlamına gelir: Artık, "El-yazmaları"nda olduğu gibi, İnsanın özü, Yabancılaşma, Yabancılaşmış çalışma yok, ama bambaşka bir aygıt var: Üretim biçimi, Üretici güçler, Üretim ilişkileri. Bundan, Marx'ın daha önceki düşüncesinde, tam bir altüst olma sonucu çıkacaktı: İnsan kavramı, merkezi teorik kavram olarak bir yana bırakılacak, ve felsefe fikrinin kendisi devrime uğratılacaktı. Marx, "alan değiştiriyor" ("Pour Marx"), ve, teorik bakımdan devrimci temeller üzerinde, tarih biliminin, yani sınıflar savaşımının koşulları, biçimleri ve so-

nuçları biliminin kurulmasına girişiyordu.

BİR İDEOLOJİ OLABİLECEK ŞEY İÇİNDE DAHA AÇIK GÖRME GİRİŞİMİ

Althusser'in tüm felsefel "katkı"larını belirleyen fikir bu: Marx ile bizim aramızda büyük bir farklılık yok, çünkü devam eden şey, aynı savaşımdır. Marx, Marx olmak için, nasıl burjuva ideolojisinden kopma zorunda kaldı ise, biz de, marksist olmak için, her zaman egemen kalan burjuva ideolojisinden tıpkı öyle kopma zorundayız. Şüphesiz, burjuva ideolojisinin bazı biçimleri Marx'dan bu yana değişti. Ama bizim de, kendi Feuerbach, kendi Proudhon, kendi Stirner, ve kendi alelâde ekonomistlerimiz var. Adlar değişti, ama ideolojik öz hep aynı. "Réponse", "Eléments" ve "Cours" okunsun, o zaman bu özün neye dayandığı görülmeğe başlanabilecektir: Her şeyden önce, burjuva sömürü ve sınıf egemenliği pratiğinin iki yüzü olan ekonomizm - hümanizm ideolojik çiftine.

Bu temalar üzerinde bu kadar dirençle durmak neden, bir ideoloji olabilecek şey içinde daha açık görmeye girişmek neden, bir ideolojinin, "fikirler"den başka bir şey, "maddi" bir şey olduğunu, nasıl böyle olabildiğini, ve bunun ne gibi sonuçlar içerdiğini (Ideolojik devlet aygıtları üzerindeki makaleye bakınız) göstermek neden? Arındırmacılık adına, bir teorinin arılığını savunmak için değil: güncül sınıflar savaşımını ilgilendiren siyasal bir neden için. "Ne kadar şaşırtıcı olursa olsun, diye yazar Althusser "Réponse"da, tüm işçi hareketi ve Lenin'in (II. Enternasyonal, Kautsky, vb. üzerindeki) tezleri şunu doğrular: marksizm, bazı koşullarda, bir burjuva açıdan görülebilir, incelenebilir. **hattâ uygulanabilir** de. Sadece marksizmi, burjuva sosyolojisinin bir üniversite dersi durumuna indirgeyen ve hiç bir zaman egemen "ideoloji memurları"ndan başka bir şey olmayan "Kürsü marksistleri" tarafından değil, ama işçi hareketi bölüntüleri, ve bu bölüntülerin yöneticileri tarafından da.

Bu satırlar, Althusser'in, aynı kitapta, resmî terminolojide "kişiye tapma" olarak adlandırılan korkunç tarihsel sorunu, marksist terimlerle koymaya girişmek için sunduğu varsayımın yorumu. Althusser'in varsayımı, sadece bir varseym.

Ama ne olursa olsun, bu varsayım, her durumda, Althusser'in, "Eléments"da, Genç Marx konusunda olduğu gibi, II. Enternasyonal ve stalinci sapma konusunda da teorik sonuçlarını çıkardığı söz götürmez bir deneye gönderir: marksist teori, yani marksist felsefe

ve bilim (bu ikisi aynı şey değildir), bir kez marksist olunca, şekerin bir kez şeker olduktan sonra hep şeker kalması gibi, hep marksist kalmaz.

Neden?

Çünkü marksist teorinin kendisi, sınıflar savaşımının kazanılacak şeylerinden birisidir. Buna göre, ancak ve ancak, eğer doğru, proleter "teorik sınıf konumları" üzerinde yorumlanır ve uygulanırsa, gerçekten marksist olabilir. Althusser, bu konumların kendiliklerinden verilmedikleri, ve (savaşım işi olduklarına göre) sadece fethedilmelerinin değil, ama (teori işi olduklarına göre) işlenip hazırlanmalarının da gereği üzerinde dirençle durur. "Eléments d'autocritique"nin olumlu özünü bu tema oluşturur. Bu yapıtta, "epistemolojik kopuntu"nun, Marx'ın evriminde, ve, esas itibariyle proleter teorik sınıf konumlarına geçişinde, ama bunu belirtmeksizin, s. yasetin önceliği anlamına geldiğini göstermek için, Althusser'in Genç Marx sorununu bir kez daha ele aldığını görürüz.

Şüphesiz, Althusser, bundan on yıl önce, "Pour Marx'da toplanan makaleleri yazarken, bütün bu sorunları göz önünde tutuyordu. Ama bunların tüm sonuçlarını henüz açıkça görmüyordu. "Lénine et le philosophie"den şimdiki özeleştirisine kadar sabırla izlenen düşüncenin nedeni bu.

"TEORİCİ" BİR EĞİLİMİN DÜZELTİLMESİ

Bu bakımdan, bu "özeleştir" bize ne getirir?

Esas itibariyle, ilk kitaplarının "teorici" ("théoriciste") eğiliminin bir düzeltilmesini. Bundan anlaşılması gereken şey ne? Pratiğin teoriye göre önceliği marksist tezinin yerine, teorinin pratiğe göre önceliği tezinin geçirilmesi yönünde bir eğilim. Yanılmış olduklarını kabul eden çok felsefeci bilir misiniz? Althusser yanıldığını kabul ediyor. Ve eğer henüz niçin yanıldığını söylemiyorsa, hiç olmazsa nede yanıldığını söylüyor.

Althusser, "sapma"sının, esas itibariyle felsefe anlayışında olduğunu söylüyor. 1960 - 65 yıllarının, "teorik pratiğin Teorisi" biçimindeki felsefe tanımlamasının doğru olmadığını düşünüyor. Ve bu tanımlama, sadece Kapital'in anlaşılmasında değil, ama pratikte de bir sürü olumsuz sonuç veriyor ya da verebiliyordu. Neden? Çünkü, felsefenin "teorik pratiğin teorisi" olduğunu söylerken, Althusser, ikircikliği içinde, ya spekülasyona ("bilimler Bilimi" olarak felsefe), ya da pozitivistizme (bilimsel pratiğin ve öbür pratiklerin en genel

yasalarının teorisi olarak felsefe) yuvarlanmaktan geri kalmayacak bir formül kullanıyordu. Her iki durumda da aynı sonuca varılıyordu: Felsefeyi, ona bilimler ve öbür pratikler üzerine Hakikati söyleme hakkını vererek, **iktidara** geçirmek. Teorinin pratiğe göre önceliği...

İlk formülün, "Réponse"un tıkız ve bu yüzden de anlaşılması ister istemez güç: "felsefe, **son duruşmada**, teoride sınıflar savaşımdır" formülüne ulaşmak üzere, bir kaç kezde gerçekleştirilen düzeltmesinin nedeni bu.

Tüm felsefeyi kapsayan bu formül, kafalarında, marksist-leninist felsefeyi öbür felsefeler karşısına koyan, ve onu: "maddenin ve düşüncenin en genel yasalarının bilimi" (ya da buna benzer bir başka biçimde) tanımlayan, komünist Hareket içinde uzun zamandan beri geçerli bir başka formül bulunan bir çok komünisti, şüphesiz şaşırtacak.

Bu klasik tanımlamanın yararı ne? Bu formül, marksist felsefe ile öbür felsefeler arasında varolan ayrımı vurgular. Marksist felsefenin **bir bilim** olduğunu söyleyerek, bu ayrımı dile getirir: bilimsellik sorununu ileri sürerek, işin özüne değinir.

Gene de bu tanımlama ortaya birdenbire bir güçlükler düğümü çıkartır: Eğer marksist felsefe bir bilim ise, neden ötürü sözcüğün tam anlamıyla bir **felsefedir**? O zaman öbür felsefeler neci olur? Ve onları basit ideolojiler değil de, - marksizmin hatta kalımtımcısı olduğunu bile ilân edebildiği - **felsefeler** durumuna getiren şey nedir?

İşte bütün bu güçlüklerle bir son vermek, ve marksist felsefenin neden ötürü **devrimci bir felsefe** olduğunu düşünmek için, Althusser şöyle der: Felsefe, öbür bilimler gibi bir bilim değildir, hiç bir zaman olmamıştır, ve hiç bir zaman da olmayacaktır; onun, bilimlerin olduğu gibi, bir konusu değil, ama kazanılacak şeyleri (bilimsel, ideolojik, siyasal, vb. toplumsal pratikler bütünü) vardır; bilimlerin olduğu gibi bir tarihi yoktur.

Neden Althusser felsefenin gerçek anlamda bir bilim olmadığını söyler? Onu ilk tanımlamasından vazgeçiren **nedenlerden** ötürü. Çünkü, eğer felsefe, hatta marksist felsefe, bir bilimse, felsefe daha önce karşılaşılan ikilemden kurtulamaz: O, ya bilimler bilimidir (örneğin Stalin, pratiğinde, bu tezin etkisinde idi: **başka şeyler arasında**, "Lyssenko sorunu"nu, ve onun en azından yığınlardan kopuk mutlak Bilgin siyasal yöntemlerini düşünelim); ya da "en genel yasaların bilimi"... ve, tam anlamıyla, pozitivizme yuvarlanır.

İşte, bu ikilemden kaçınmak, ve felsefeye (ve sadece marksist felsefeye değil) özgü esaslı bir gerçekliği açıklamak içindir ki, Alt-

husser: "felsefe, son duruşmada, teoride sınıf savaşıdır" tezini ileriye sürer. Felsefe kısaca sınıflar savaşı değil, ama sınıf savaşımının (soyut kategoriler ile çalışan) teoride büründüğü biçimdir. Öyleyse, bu biçimin, iktisadi, siyasal ve hatta ideolojik sınıflar savaşımını **hemen ve doğrudan doğruya** yansıttığını söylemek söz konusu değil. Sınıflar savaşımının, teoride içinde sürdüğü felsefel biçimler, karmaşık, ters, gizlenmiş, ve bazan melez ve cılız biçimlerdir; onları anlamak için, şifrelerini çözmek gerekir. Bu biçimler, "sürekli bir savaş" olan felsefe tarihi, felsefenin "tarihi olmaması" sonucunu veren kendi öz paradoksal "yasa"larına sahip olduğu ölçüde, şaşırtıcıdır; çünkü, en göze çarpan "yenilikler"i altında, felsefe, idealizm ile materyalizm arasındaki karşıtlığın sınırları içinde, kendi öz geçmişinin yinelenmesini yaşar.

Bu görüş, sınıflar savaşımı içindeki **kökleşmesini** göstererek, tüm felsefenin neden idealizm / materyalizm karşıtlığı ile belirlendiğinin anlaşılmasını sağlar; bazı felsefel kategorilerin, "teorik üretim ilişkileri"nden yararlanarak, bilimsel ya da siyasal pratiği neden geliştirebildiği ya da engelleyebildiğinin anlaşılmasını sağlar; bazı filozoflar tarafından oynanan **gözle görülür** siyasal rolün (ve başka bazılarının gizlenmiş siyasal rolünün) anlaşılmasını sağlar; büyük felsefel görüşlerin sürekliliğinin, ve felsefel yinelenmenin anlaşılmasını sağlar.

O zaman marksist felsefede işler nasıl gider? Bilimsellik, işte burada işe karışır. Bu konuda, yanılığa düşülmemesi için, Althusser yeterince çaba gösterir. 5 "Cours"da, bizim çeşitli toplumsal pratiklerin, ve sınıflar savaşımı içindeki ideolojilerin ne olduklarını anlamamızı sağlayan **tarihsel materyalizm sayesinde**, marksist felsefenin, tarihte ilk kez olarak, **kendi öz ideolojik ve öbür temellerini bilimsel olarak tanıyacak**, ve bu temeller karşısındaki durumunu bilimsel olarak denetleyip eleştirecek bir durumda bulunduğu fikrini ileri sürer. Tezlerini incelemek istemem, ama bana öyle geliyor ki, Althusser, felsefenin bir bilim olmadığını ileri sürerek, bize pratik olarak marksist felsefenin **bilimsel nitelikte** bir felsefe olduğunu söyler, ve bunun neden ve niçin böyle olduğunu gösterir. Paradoksal olarak, bunu göstermek için, felsefenin, hatta marksist felsefenin bile, bir bilim olmadığını ileri sürmesi gerekecektir. Bu bir ayırtı (**nuance**) gibi görünebilir: ama, önemsiz bir ayırtı değildir.

PRATIĞIN TEORİYE GÖRE MARKSİST ÖNCELİĞİ

Çünkü bu ayırtı, gerçekte felsefenin "yeni bir pratiği"ne, Le-

nin'de açıkça görülen pratiğine egemendir. Eğer Althusser, terminolojisinin esasını Lenin'den alıyorsa, bu bir rastlantı değil: "doğru" ayırım çizgileri çizmek", ileriye "yan tutma", konum alma anlamına gelen, uzun sözün kıyası **Tezler** (Tez = konum) oluşturan öneriler sürmek. Siyasal tınlı bir dil, bir savaşma dili; çünkü felsefe savaşımıdır. Ancak başka tezlere karşı bir tez vardır: her filozof, tersini söylese bile, pratikte bu gerçeği kabul eder. Ve işte bilimsel nitelikteki "yeni felsefel pratik"nin, bizim felsefemizin işlevi: o, öbür tezlere **karşı**, keyif için değil, ama ister bilimsel pratikte, ister öbür toplumsal pratiklerde (her şeyden önce siyasette) yeni sorunların konulabilecekleri alanı, egemen ideolojiden kurtarmak için tezler önerir.

Bu türlü tasarlanan felsefe, bilimsel pratiğe ya da öbür pratiklere karışmaz: onları "sömürme" yerine, bu işte kendi öz niteliğini yitirmeksizin, **onlardan yararlanma amacıyla, onlara hizmet eder**. Hiç bir zaman iktidar iddiasında bulunmaksızın, felsefenin Marx tarafından düzenlenen bu yeni pratiği, "devrim için silâh"ın ta kendisidir. Uzmanların malı olmaktan çıkar, yığınların malı haline gelebilir.

Althusser, kendi felsefe tanımını bu biçimde değiştirerek, ne yaptı? Kendi kendisi ile tutarlı kalarak, kendi açıkladığı felsefede, pratiğin teoriye göre önceliği ilkesine uygun davrandı. Eğer formüllerinin bazıları insanı irkiliyorsa, bu, bile isteye böyle yapılmıştır, bu önceliği ve sonuçlarını duyurmak içindir. Çünkü, Lenin'den bu yana, bir durumda bir şeyi değiştirmenin, ya da eğri "bastonu düzeltme"nin, ancak "onu ters yöne bükme" koşulu ile mümkün olduğunu iyi biliyoruz. Ama, belli bir durumda, bu iş gerçekten yapıldığı zaman, bir başka dil konuşmak, ve eylem haline gelmeleri için, sözcüklere yeterince güç vermek gerekir.

Ya sonuçlar? Ampirizmin, evrimciliğin ("yoksulun hegelmiliği"), ekonomizmin, tarihçiliğin (**historicisme**), hümanizmin eleştirisi, daha şimdiden biliniyor. Bu eleştiri, Arthusser'in düzeltme girişi ile, ancak daha da güçlenebilir. Sonuç: çok daha açık ve çok daha verimli bir marksist teori görüşü, ve "tarihsel materyalizmin irdelenmesi"ne olduğu gibi, işçi Hareketi tarihinin, ve bu hareketin marksist teori ile kaynaşmasının irdelenmesine de açık yeni bir yol.

Ya sonuçlar? Felsefenin "Cours"da nasıl yapıldığına, ve sadece bir örnek vermiş olmak için, nereye vardığına bakın: **diyalektik materyalizm ile tarihsel materyalizm temeli üzerinde**, bilim adamları ile bir bağlaşma çağrısına. Açık konuşalım: bu çağrıda, Marx ve Lenin'in pratiği ("Gotha programının eleştirisi" ve "Materyalizm ve empi-

riokritisizm"ın pratiği) ile birleşen, ve, aslında uzlaşmalardan başka bir şey olmayan bazı teorik bağlaşma biçimlerine karşı çıkan, teori- de bir savaşım ve bağlaşma denemesi gibi bir şey var. Çünkü, ko- münistler her ne kadar, gerektiği ve yapabildikleri zaman, siyasette uzlaşmalara varacaklarsa da, teoride uzlaşmaya varmak demek, eli- ni burjuva ideolojisinin "çark"ına kaptırmak demektir.

Sonuç olarak, siyasal savaşımın gerçekliğini, Cezayir'de fransız emperyalizmi tarafından yürütülen savaşa karşı tutku ile benimse- diğimiz karşı-koma içinde bulmuş olan birçok genç aydın ile birlikte paylaştığımız bir deneyden söz etmeme izin varmı? Diyeceğim şu ki, Althusser tarafından izlenen "çizgi", konumlarının sağlamlığı ile ol- duğu kadar, bize ufkunu gösterdiği sorunlar ile de, bizi marksizme kazanmak için, 1960 yıllarında bize sunulması gerektiği sanılan az çok eklektik tüm uzlaşmalardan çok daha etkili olmuştur. Bizi, bil- meksizin marksist olduğumuza inandırmak şöyle dursun, henüz neden ötürü marksist olmadığımızı anlamamıza yardım eden komünist bir felsefeci görüyorduk karşımızda. Gerçi ilk inançlarımızın rahatlığını yitirdik: birdenbire, marksist olmak için, teoriyi (öyleyse entellek- tüel çalışmamızı da) işçi Hareketi siyasetinden ayıramayacağımızın farkına varıyorduk. Marksist olma yolunun güçlüklerle dolu bulun- duğunu anlıyorduk. Ama hiç değilse, o büyük nereye gittiğimizi bil- me üstünlüğünü kazandık...

DİP NOTLAR

1 Bu yapıt, 1967'de düzenlenen bir "Cours de philosophie pour scien- tifiques"e ["Bilim adamları için felsefe öğretimi"] girişin elden geçi- rilmiş biçimidir. Metnin devamında, bu yapıttan "Cours" olarak söz edeceğim.

2 Her şeyin daha şimdiden açık olması için, okuyucunun, benim Alt- husser'i "izleyen", ve uzun yıllardan beri araştırmalarına katılanlar- dan biri olduğumu bilmesi gerek (D.L.)

3 Etienne Balibar, Pierre Jacques Rancière ve Roger Estabiet ile birlikte.

4 Pozitivist felsefenin kurucusu Auguste Comte, filozofu, "genel bil- giler uzmanı" olarak tanımlıyordu.

5 Althusser, "Eléments"da (s. 88) şöyle yazar: "Felsefenin teorik bir işlevinin de bulunduğu konusunda hiç bir kuşku yok, ama sorun şu: hangi biçim üstünde ve hangi koşullar altında. Bunu göstermek için uzun açındırmalar gerek. Benim yapmak istediğim, ve bana, işlerin bugünkü durumunda, ve yaşadığımız günlerde, marksizm açısından

çok önemli gibi görünen şey, sadece teorisel işlev ile pratik işlevin "birbirine karışması" değil, ama pratik işlevin felsefede de teorisel işleve göre önceliğidir. İşte, bu konumun (Tez) kesin önemini belirtmek ve pratik işlevin önceliğinin açıklığa kavuşmasını sağlamak içindir ki, "felsefe, **son duruşmada**, teoride sınıflar savaşıdır" tezinin ileri sürdüm."

Bazıları, "stalinci sapma"dan söz eden Althusser'i, yüz milyonlarca insanı ilgilendiren bu tarihsel sorunu, salt "teorik" bir sapmaya **indirmekle** suçlayarak, maskara olmaktan korkmuyorlar. San-ki, II. Enternasyonalin ekonomist sapmasına saldıran Lenin, aynı zamanda siyasal çizgiyi, örgütlenme biçimlerini ve sınıf mücadelesi (yani işbirliği) pratiklerini [de] değil de, sadece teoriyi gözetiyordu!

şiiirler

muzaffer arabul

PAMUK, PAMUK

*Yetmiş bin trahomlu
Ha indi, ha incek güneye
Yemeye, içmeye.*

*Ay battı, güneş doğdu
Pamuk, pamuk.*

*Yetmiş bin fişek attı
Eğlencelik silâhlar
Düğün, dernek bir beye.*

*Ay battı, güneş doğdu
Pamuk, pamuk.*

*Kara obalar sallandı
Kadınlar sonlarını dişledi
Müslümanlar görmeye.*

*Ay battı, güneş doğdu
Pamuk, pamuk.*

BİR DAMLA

*Dinleyin kardeşler
Gülen ayva*

Ađlıyan nar.

*Ađaca gömülmüşüm
Sıcacık.*

*Evren çatırdar
Bir damla güneş.*

*Sulara dökülmüşüm
Yedi rengi kardeşler.*

*Ey yüreğim ağla
İncilerden buğular.*

*Dudaklarca rüzgâr
Mavi yaprağı cımlar.*

YEDİ ASKILI

*Yunanlı tanrılar
Dizlerine inmiştir.*

*Etinin sıcaklığı
Eşsiz gücü dilinin
Güzelliğınle şiir.*

*Daha ilk sevgilinin
Dudaklarını öpmeden
Putuna gerilmiştir.*

*Boyuna bir çığlık
İyiliğın yükselir.*

*Aşka yalvaç gereksiz
Yedi askılı kâbedeyiz
Oldum olası.*

*Her yerde biçim bir
Leylâ ile Mecnun.*

Yalnız, kanımız o ki

*Her kezinde Yunus
Bedreddin dirilmiştir.*

ŞARKI

*Karanlığın kurşunu
Korkunun
Bir öpücük, bin saldırı
Yosun.*

*Yakınma değil
Yılgı değil bu
Sıcacık sevi
Yaşam şarkısı yoksulun.*

*Us, düş, yürek
Güzel kan
Ak buğdayın erdemi
Işıklı su.*

*Altın kanatlar vurur
El, kol, alın.*

Dudaklar tutuşmuş.

*Ey mavi kuş söyle
Acılı olsun.*

ACILI YENİ

*Bir avuç un
Sürekli düş
Şarkısı umudun.*

*Işık, gülüş
Elleri yurdun
Yüreği.*

*Çağlar döğmüş
Çeliklemiş
Halk olmuş.*

Kırk milyon alın.

*Ey acılı yengi
Üretken öpüş.*

*Kaç adalık
Kart ölünün
Karanlığı bu?*

özgürlük, eşitlik, açık görüşlülük

Jacques attali'den çeviren: bertan onaran

Sauvage: Çevre bilimsel konutlardan (postulat'lardan) yola çıkarak yeni iktisadi ufuklara yönelinmesini ilk kez Mishan ya da Boulding gibi Anglo-sakson iktisatçılar önerdiler. Ayrıca, cow-boy iktisadiyatı adını verdikleri beylik iktisadi yaşamın karşısına uzay-gemisi iktisadiyatı'nı çıkardılar. Birincide, hammaddeler tüketilmekte, sonuçlarına hiç aldırmaksızın, artıklar rasgele fırlatılıp atılmaktadır. Belli bir bölge talan edildi mi, yer değiştirilmektedir. Öbüründeyse, gereklilik ağır bastığı ve işlenecek bölge tümüyle işgal edildiği için, kaynaklar tükenmeyecek biçimde kullanılmakta, artıklar yeniden üretime katılmakta, böylece yığılmaları önlenmektedir. Kapalı uzay gemisi iktisadi yaşamıdır bu. Fransa'da, henüz hiç bir iktisatçının böyle bir çözümleme getirdiği görülmemiştir.

Jacques Attali 1: Çevre bilimsel sorunların iktisadi çözümlemesi ilke olarak üç noktada toplanabilir:

- 1) Çevreye verilen zararın ve çevre kirlenmesinin bedelini kim ödeyecek?
- 2) Bu zararları giderebilir miyiz?
- 3) Çevre kirlenmesine yol açan bir karar almaktan kaçınabilir miyiz?

Birinci noktaya, ta 1968'te, "çevre kirlenmesinin bedelini çevreyi kirleten ödeyecek" formülüyle Amerikan çevre kirlenmesi düşmanları parmak bastılar. Ama bu çare Amerikalı işleyimciler (sanaayiciler) tarafından hemen kendilerine mal edildi ve adamlar çevreyi arıtma harcamalarını tüketicinin sırtına yıkmakla yetindiler.

1. Jacques Attali Paris Teknik Üniversitesi'nde iktisat okutmaktadır; Marc Guillaume'la birlikte, Anti-économique (İktisadi Görüşe Karşı) adlı bir kitap yayınlamıştır.

İkinci nokta daha ilginç gözüküyor, ama çevre kirlenmesiyle doğal alanın kullanılmasının bize tam olarak kaç patladığını hesaplayabilmek için, eldeki hammaddelerle artıkların sayımını yapmak gerekir. Gerçek bir döküm on yıllık çalışma ister. Bu sorun, yüzey- sel de olsa, geçenlerde İtalya'da ciddi bir çözümlemeye sokulmuştur. Bu çözümlemenin sonucuna göre, çevrenin bugünkü haliyle temizlenmesi, toplam ulusal ürünün % 8-9'una patlar.

Üçüncü nokta: çevre kirlenmesi önlenebilir mi, önlenmeli midir?

Gerek Fransa'da, gerek başka yerlerde, kuramsal olarak son derece güç ve çözüme bağlanmaktan son derece uzak bu soruna eğilinmektedir. Bunun için, halkın çevre konusundaki gereksinimlerini ortaya çıkaracak yöntemlerin bulunması gerekir. Gidip insanlara görünümün güzel olması için ne kadar para harcayabileceklerini sorduğunuz zaman, aldığınız karşılık: "pek az" olmaktadır.

Gerçekten de, pazar ya da fiyatların incelenmesinden doğan her sonuç, gelir eşitsizliğinden bağımsız kalmaktadır. Böyle bir sonuç, hep zenginlerin yaşadığı çevreyi ayrıcalıklı tutmaktadır.

Başka bir yaklaşım, Devlet'ten, insanlara doğal görünümü temiz tutmalarını zorla uygulamayı beklemektir. Buysa, insanları kendi kendilerinden korumanın dışında, iyi bir çözüm değildir: örneğin civa kirlenmesine ya da tütünün zararlarına karşı korumak böyledir.

Çok daha ilginç ve genel bir yol var: çevreye verilen zarardan etkilenen insanlar arasında tartışa tartışa alınan kararlarla iş görmek. İsviçre'de, kıyısında oturanlara bilgi vererek ve alınacak tedbirlerle yapılacak yatırımlarda kendilerine baş vurarak, bir göl temizlenmiştir.

S. — Bir bakıma, çevrenin, onu kullananlarca özerk olarak yönetilmesi demek olmuyor mu bu?

J. A. — Kabaca iki gelişme stratejisi var dünyada. Bunlardan biri, eşitsizlikle yarış, gelişmenin çekici güçleri haline getirmektedir - iktisadi büyüme, eşitsizliklerin azaldığı sanısını yaratmakta, oysa durum hiç de öyle olmamaktadır. Eşitsizliğin belli başlı belirtilerinden biriye, iktisadi, coğrafi, siyasal ve işleyimsel merkezleşmedir; merkezleşmeyle eşitsizlik birbirlerine sıkı sıkıya bağlıdır ve iktisadi merkezleşme mutlaka siyasal merkezleşmeyi de yanında getirir.

Öbür strateji eşitlikçidir; gelişmenin çekici gücü, ille de tekeli olmayan bir ortak güçtür; bu durumda siyasal güç çevre kirlenmesinden zarar görenlerin elinde bulunabilir, çünkü böyle bir örnek siyasal tek merkezlilikten kurtulmaya, yani bölgesel yönetime izin verir...

S. — Böyle toplum görüldü mü bugüne dek? Ya da günümüzde var mı? Günün birinde kurulma olasılığı nedir?

J.A. — Bildiğim kadarıyla, kuramsal olarak böyle bir toplum örneği çok, eski tarım toplumlarında da kimi örnekler işlemiş. Ben, özellikle, Tevrat'ın Yahudiler tarafından yapılmış yorumlarında anlatılan bir örnek biliyorum. Bu, Musevi toplumdur. Söz konusu toplumda, yedi yılda bir, toprak nadasa bırakılmış. O zaman, yoksullar, bu tarladaki ürünleri diledikleri gibi devşirirlermiş. Bu, yedi yılda bir, mal alış-verişine dayanmayan bir iktisadi yaşama geçmek demekti.

Başka önemli bir yasa da ellinci yılın kutlanmasıydı. Kırk dokuz yılda bir, bütün topraklar ilk sahiplerine, yani on iki kavime verilmiş yeniden. Bir bakıma, "sayaç sıfıra getiriliyordu" her elli yılda bir. Dolayısıyla, mülkiyetin tek elde toplanması için ne bir olanak, ne de isteklendirme vardı.

Ama bütün bunlar ancak kuramsal açıdan ilginçtir, çünkü tüketimi öyle bir düzeye ulaşmış aşırı-sanayileşmiş ülkelerde yaşamaktayız ki, tek merkezlilikten çıkarılmış, donmuş, gürültüsüz patırtısız bir toplum önermek çocukça, gereksiz, hattâ tek partili yönetim (faşizm) özlemi taşıyan bir şey olurdu.

Buna karşılık, şunların saptanması son derece önemlidir:

1) Bugünkü anamalcı ya da toplumcu ülkelerdeki iktisadi büyüme biçimi eşitsizlikleri sürüdürüp geliştirmekte, giderek yaşama koşullarını ağırlaştırmaktadır.

2) Bugün için gelişme biçimini değiştirip doğayı korumaya olanak sağlayacak biricik strateji, temel iktisadi ve siyasal kuruluşlara gittikçe artan bir özerklik verilmesidir.

3) Çağdaş tek - merkezli - olmayan planlama yöntemleriyle - Amerikalı Ackoff'tan tutun da Macar Kornay'a dek bir sürü uzman bu konuda çalışmaktadır - (fiyat, ödemeler dengesi, emeğin kullanılması gibi) büyük iktisadi dengelere saygı göstererek, böyle bir geçiş sağlanabilir. Sözünu ettiğimiz yöntemler henüz hiç bir büyük kamu kuruluşunda denenmemiştir, ama müthiş etkili, değişime ayak uydurabilen çok uluslu kuruluşlarda sınanmaya başlamışlardır.

S. — Böyle bir çözümleme, bugün bizim Batılı gelişmiş toplumlarda alınan kararların çoğunu geçersiz kılmaktadır. Özellikle enerji alanında, tek bir merkeze bağlama ve ilgililere danışmama kusurlarını kendinde toplayan nükleer enerji yatırım programında öyle oluyor mu?

J.A. — Her siyasal karar, ender doğal kaynakların, doğal görünümünün bozulmasını, insanların yeni davranışlarını hesaba katma-

lıdır. Otomobilin geliştirilmesine karar verildiği zaman, bu, girişken, ama siyasal sorumlulukları bulunmayan, aldıkları kararın sonucunu kestiremeyen bir avuç insanın verdiği, son derece önemli bir karardır.

Nükleer enerjiye gelince, kanımca, doğuracağı sonuçları kesinlikle bilmeden böyle bir karar almak, düpedüz çılgınlıktır. Enerji tüketimini azaltacak başka yolların bulunması araştırmasına daha çok para yatırılmalıdır. Ama enerjide sağlanacak bu tutumluluk siyasal güç ilişkilerinde birtakım değişmeler gerektireceği için kimse ciddi olarak ele almıyor bu konuyu.

S. — Böylece siz, yalnız bilimdeki gelişmenin yönünü değil, ilerlemenin kendisinin alacağı yönü sorun konusu ediyorsunuz. Nasıl bir ilerleme istiyoruz? Hangi fiyata?

J.A. — Sirozu iyileştirmek için insandan insana karaciğer aktarmayı başarmak yetmez, içki düşkünlüğüne saldırmak gerekir. Uygulayimsal (teknik) ilerleme, siyasal ilerlemenin vekilidir. İnsanlar arasındaki iletişim ve ulaşım sorunları, arabaları daha güvenli kılınarak çözülmez.

Toplumların geçirdiği evrimin anahtarlarından biri, açık görüşlülük dereceleri, yani eşitsizlik, doğanın sömürülmesi ve yıkılması konusunda aldıkları bilgilerdir. Benim savım basit: daha açık görüşlü bir toplum daha tedirgin olur belki, ama çelişkilerinin çözümünü de daha kolay üstlenir. Buna karşılık, (şimdiki haliyle) yargı gücünün birine ya da birilerine bırakılması, giderek, büyük kitlenin siyasal alandan el çekmesi anlamına gelmektedir. Bundan kırk elli yıl önce geliştirilen iktisadi kavramlarla yetinmeye kalkmazsak, şimdiki gelişme biçimimiz sürebilir.

yürümek

•

metin güven

Yürüyorum
kırmadan
gecenin çatlayan
kabuğunu
Yürüyorum
çoğalan
bir ağrı gibi
yeryüzüne
yayılıyor kalbim

İnsanların
acılarını düşünüyorum
insanların
sevinçlerini
ve
hatırlıyorum aniden
insanlığın
insandan önce geldiğini.

attila özkırmlı

SONUÇ

Bu incelememin amacını açıklayan ilk yazımda, çeviri sorunuyla ilgili tartışmaların daha çok yanlış-doğru konusu üzerinde yoğunlaştığını belirtmiş; genellikle bir yabancı dili bilen ve çeviri işiyle uğraşan tartışmacıların taraf olduğu, özellikle de kimi kişisel nedenlerin yol açtığı bu tür tartışmaların yararsızlığına değinmiştim. Çünkü bir cümleyi ya da bir söz bölümünü ele alıp, aslını, yanlış olduğu ileri sürülen çevirisini ve kendince doğru olanı sıralamak sorununa yüzeysel bir yaklaşımdı, bir bakıma işin "edebiyatını yapmak-tı", kısır döngüydü. Sorunu kendi bütünlüğü içinde ve bir bütünü oluşturan öğeler açısından ele almak gerekiyordu.

Ama böyle bir amaca yönelik şu incelememin, sözünü ettiğim yüzeysel yaklaşımın doğurduğu koşullanma sonucu yadırgandığını biliyorum. Çeviri konusunda yazı yazabilmek için, çeviri yapmış olmak gerektiğini söyleyenler oldu bana ilk yazım çıktığında da ondan. Şunun için değiniyorum buna: Sorunu salt yabancı dil açısından yanlış-doğru konusu olarak ele aldığımız sürece çeviri dili ve çeviri edebiyatı alanında olumlu bir gelişme beklenemez.

Vardığımız sonuçları şöyle bir sıralayalım isterseniz; daha doğrusu, göstermeye çalıştığımız ve sorunun temelinde yatan nedenleri:

a) Çeviride kullanılan dilin yeterliği ya da yetersizliğinden çok, çeviriyi yapanın yeterliliği ya da yetersizliği söz konusudur. Bu ise eğitim sorununu da içeren geniş kapsamlı bir başka yetersizlikle ilgilidir.

b) Ülkemizde gerek yabancı dil gerekse ana dil öğretimi araçlar ve amaçlar açısından yetersizdir. Üstelik ana dilini kullanma-

sını bilmeyenden yabancı dili kullanabilmesi beklenemez.

c) Yabancı dille ana dili kullanabilme becerisi, belli bir eğitim ve öğretimin yanı sıra kişisel bir çabayı da gerektirmektedir. Çeviri işinde başarılı olabilmek yetenekle birlikte bilinçli bir çalışmaya da bağlıdır.

Çeviriyle uğraşanların, bilinen bir iki ad dışında, bu işi bilinçle yaptıkları söylenemez. Çeviri yaptıkları dilin kullanıldığı ülkenin kültür ve edebiyatına yabancıdırlar. Bırakın o ülkenin edebiyatını izlemeyi, çeviri yaptıkları yazarı bile bütünüyle tanınamaktadırlar. Çevirmeyi kabullendikleri yapıtı, ancak çevirirken okuyanlara rastlayabilirsiniz.

Bu bilinçsizlik ana dil konusunda da kendini gösterir. Bir dil bütünlüğü sağlanamadığı gibi, sözcük seçiminde de başıboşluk, gelişigüzellik ve bilgisizlik egemendir. Sözgelimi, birkaç sayfada bir sözcüğün imlasının üç değişik biçimi görülebildiği gibi, aynı anlama gelen eski ve yeni sözcükler anlam farkı düşünülmezsizin yanyana kullanılabilmektedir. Öz Türkçe yazmak tutkusu gülünç yanlışlara düşülmesine yol açmakta, cümleler yamalı bohçaya dönmektedir. Çünkü çeviri yapıp dil bilinci yoktur, eski sözcüklerle düşünmekte ve yazmakta, sonra kimi sözcükleri değiştirerek sorunu çözümlenebileceğini sanmaktadır. Sonuçta cümlelerin yapısı bozulmakta, anlatılmak istenenden başka bir anlam çıkmaktadır ortaya. Sözcüklerin, sözlük anlamlarına bağlı, ama cümlede kullanılışlarına göre küçük farklılıklar taşıyan yeni anlamlar yüklenebileceklerini bilmeyiştir bunun nedeni. Türkçeyi kullanmasını bilmeyenin kendi yetersizliğini örtmek için Türkçede birçok yabancı sözcüğün karşılığının bulunmadığını söylemeye de hakkı yoktur.

Dil, belli bir toplumsal yapının ürünüdür. Ait bulunduğu toplumun bireylerinin isterlerine bağlı olarak oluşmuştur, o toplumun kültürünün izlerini taşır. Bir Fransız ya da bir Alman için belli bir nesneyi, bir düşünceyi ya da bir duyguyu karşılayan sıradan bir kavramın Türkçede karşılığının bulunmaması doğaldır. O nesne, o duygu ya da o düşünce Türk toplumuna yabancıysa, elbette Türkçede karşılığı olmayacaktır. İşte çeviri sorununu ve çeviri işinde ana dil bilincini böylesine önemli kılan da budur. Türkçenin olanaklarını kullanarak en uygun karşılığı bulmak çevirmene düşmektedir çünkü. Şimdilik, sayısı az da olsa, bunu yapabilecek çevirmenlerimizin bulunması bile Türkçe adına sevindiricidir.

Yalnız bu yazı dizisini bitirmeden, çeviri işini dolaylı da olsa olumsuz yönde etkileven kimi koşulları anmak haktanır olacaktır.

Çevirmenlik tam anlamıyla bir meslek haline gelememiştir ülke-

mizde. Çeviriyle geçinebilenlerin sayısı sınırlıdır. Yayınevlerinin çeviri için ödedikleri para oldukça azdır. Kimi zaman bu para bile tam olarak ödenmez. Çevirmenin haklarına koruyan ya da kollayan bir kurum da yoktur. Büyük bir iki yayınevinin dışında çevirmenin emeğinin karşılığı yayıncının keyfine bağlıdır. Yayınevlerinin tutumunda birinden ötekine farklılık gösterir. Kimi, çeviri bedelinin yarısını peşin öder, öteki yarısı için de belli bir sürede yayımlanması şartını koşar. Kimi hiç ödeme yapmaz, yayımlandığında çeviri bedelinin ödeneceğini belirtir, basım için de bir süre koymaz. Çeviriniz bir iki yıl yayınevinde bekleyebilir. Hemen belirtelim bu ikinci yol daha yaygındır. Yayınevleri, sürekli çalıştıkları bir iki çevirmen dışında, özellikle yeni sayılanlara karşı bu tutumu takınırlar.

Ayrıca yayınevleri açısından, çevirinin iyi ve başarılı olması değil, çeviriye ödenecek paranın azlığı önemlidir. Bu da yeteneksiz bir sürü adın çeviri piyasasına doluşmasına yol açar: Ün heveslisi yeni yetmeler; kolej öğretiminden sonra ev kadınlığından sıkılan, boş zamanlarını çeviriyle değerlendirmeyi düşünen kültürlü (!) bayanlar; baba parasıyla ya da başka bir yolla gittikleri bir Batı ülkesinde birkaç yıl kalıp yabancı dili yerinde öğrenen (!) burnu yukarda baylar, falan filan...

Üstelik son yıllarda küme çalışmasına dayalı yeni bir çeviri yolu da bulunmuştur yayınevlerince. Bir ödül kazanmış ya da iş yapan yazarların yayın hakkı gerektirmeyen yapıtlarının Türkçe'ye kazandırılması (!) doğurmuştur bu yöntemi. Rekabet ve yayın piyasasının diliyle satışın kaymağını almak, bir yapıtın parça parça birkaç kişiye çevirilmesi gibi bir sorumsuzluğu olağan kılmıştır.

Yine de tek suçlu yayınevleri değil bence. Kapitalizmin koşullarının bütünüyle egemen olduğu bir piyasada, kapitalistten başka türlü davranmasını bekleyemezsiniz. Kendi varlığını yadsıması olur bu. Asıl suçlu bir yapıtın elli ya da yüz sayfasını çevirmeyi kabullenen çevirmendir ve onursuzluğu seçen kişinin de yakınmaya hakkı yoktur.

Konuyu tam bu noktada bağlarken şunu da ekleyelim: Yayınevlerince aranan ve emeğinin karşılığını alan çevirmenlerin varlığı, bu yazı dizisinde savunduğumuz düşünceleri doğrulamaktadır. Başarılarının nedeni, yetenekli ve bilinçli oluşlarında yatmaktadır çünkü.

baudelaire'den iki şiir

türkçe söyleyen: can yücel

GÖNÜLLÜ ÖLÜ

*Balçık bir toprak bulup, solucanlara uysam,
Bir derin çukur kazsam cânım için cihanda,
Serip kart kemikler'mi, bi yaysam, bi uyusam
Bataklığa gömülmüş timsah gibi nisyanda.*

*Nefretim vasiyetler, nefretim kabirler tüm;
Avuç açacağıma bir damlacık yaş için,
Sağken akbabaları başıma üşürürüm,
Gölkanlara belensin o cenabet cesetim.*

*Kurtlar! Gözsüz-kulaksız, benim kankardeşlerim,
Bolahçuk feylosoflar, daldöllerini leşlerin,
İşte size bir ölü, güloynar ve gönüllü!*

*Örenimin üstünde firdönün bört-böcekçe!
Var mı ölümden öte ölüye bir işkence,
Ölümü seçmiş madem ölülerle bu ölü?*

Le Mort'dan

ÖBÜR DÜNYADAN

*Yarı melek, yarı canavar,
Koynuna gireceğim tekrar,*

*Gecenin gölgeleriyle gizlice,
Sokulup yamacına bir gece;*

*Seni ayışığundan da serin
Öpüşlere boğacağım, esmerim,
Bir çukurun etrafında dolanan
Bir yılan gibi seni okşay'cağım.*

*Bozbulanık sabah eriştiğinde
Bulamayacaksın beni, yerimde
Yeller esecek akşama değin.*

*Varsın onlar aşklarına güvensin
Gencecik ömrüne hükmetmek için,
Ben, dehşetimle seni bendedeceğim.*

Le Revenant'dan

limanda

tomris uyar

Meliha hanımın tek başına yaşadığı ev burası. Ağaçlar, bahçeye girişi engelliyor. sanki, girmeye kalkışanın karşısına dikiliyorlar. Önceleri bakılmış, gözetilmiş ağaçlar bunlar: bol bol sulanmış kızıl Japon çınarları, telli kavak, şu iki çam. Ama - galiba - sonraları, eve dışardan gelenler azaldıkça, hep aynı iki gözün seyrine katlanmaktan usanmışlar. Sarmaşık, tepeden kuşatmış onları, lükstrümler yolla aralarına bir çit çekmiş. Ses çıkarmamışlar. Zamanla, bu aşılmaz çitin üstünden yol kıyısındaki yabancı böğürtlen dalları uzayıp dolunarak, acayip boyutlara ulaşarak sarkmışlar içeri. Karanlık büsbütün çökmüş.

Demek ilk o günlerde kökler, obur bir tutkuyla sömürmeye başlamışlar diplerindeki gölgeli toprağı; tedirgin, alacalı renklerini, rüzgârda sallanırkenki deniz seslerini ondan almışlar. Besbelli ta derinlerde bir yerde, hızla denize doğru sürükleniyor çaresiz, içi çekilmiş toprak - yere basarken başın dönmesi bundan - onun çaresizliğiyle beslenen azman bitkilerse tek tek göğe yükseliyor, yanlara doğru kibirli dallar sürüyorlar. Uçlarından görünen gök durusarı, içaçıcı ama uzak, çok uzak, sisli.

Umutsuzluktan serpilmiş bahçeler bunlar. En yakın böyle tanımlanabilir. En yakın. Olup bitenlere.

İzzet, bavulunu telli kavağın dibine bıraktı, bir soluk aldı.

"Belki de değil. Belki de tam tersi. Umutlu bir geleceği muştuluyor bu bahçeler. Unutmamalıyım ki geçkin bir aktörün gözüyle bakıyorum her şeye artık. İzlenimlerim, çağı bitmiş bir yeşilçam - jönünün sağlıksız izlenimleri. Güvensiz, korku yüklü, çarpık. Ayrıntılara düşkünlüğü bu yüzden. Ancak ay-

rıntılara kayarak, felâketlere sığınarak gülünç olmaktan kurulabilir. Hem de hiç yeri değilken..."

Oysa ne iyiydi. Minibüsten indin mi, kıyıya giden toprak yola sapiyordun. Bir kır kahvesi vardı kavşakta. Rüzgâr orada ikiye bölünüyordu. Yukarlardaki köye tırmanan yol, esintisizdi. İki yanda ekicileri gibi sarışın, suskun güne bakanlar sıralanmıştı. Yörük çiçekler. Bahçelievlere, kıyıya inen yoldaysa toz bulutları savruluyordu. Günbatımında, son bir hışımla kıyıya koşmuştu rüzgâr. İşte denizin yüzeyi, tüyleri tersine okşanmış bir kedi sırtı gibi tarazlanmıştı. Yalnız rüzgârın uğultusu duyuluyordu. Ne kahkaha, ne küfür, ne tren düdüğü, ne zar sesi. Alışıldık bir dinlenme yeri değil burası. Yazın üç aylık dinginliğini satın alabilecek güçteki yüksek bürokratlar, babalarından memurluğu devralan soylular, eskiler çekilmiş bu sığınağa. Toprak yolda top oynayan, bahçe duvarlarına oturup yeni şarkıları mırıldanan, iyi giyime özen göstermemeye özenen kızlarla oğlanlardan belli.

Bahçelievler belli aralarla dizilmiş; sebze bahçeleri saygılı birer bağlantı gibi arada: "Komsuluk hakkı, orası öyle ama ne sizin gürlüğünüz bize, ne bizimki size. Şurada üç ay... Meyveleri koparabilirsiniz."

Evler sahiplerini ele veriyor. Hem de en umulmadık anda. Hele bahçeler. Yoksa delişmen ortancalarla, mora kesmiş zakkumlar neden coşku değil de anlatılmaz bir bırakılmışlık duygusu uyandırıyor böyle? Elle tutulur bir eğretilik? Ancak zamanla çözülebilir nedeni. Güneş bile, eski resimlerdeki gibi kıpkırmızı, yusuvarlak; artık kırmızılığıyla ısıtıyor yalnız.

Derken çatlayan bir yelkeni andıran bir ses duyuldu. Rüzgâr ansızın dindi. Evlerin sahipleri, sözleşmişçesine, aynı anda bahçelerine çıktılar; sebzelerin, meyvelerin ve çiçeklerin aralarına uzattıkları hortumlara su verdiler musluklardan. Güneşte kalmış hortumlardan çıkan ılık suyun buğusu sardı ortalığı; yeşil domateslerin, eriklerin, ekşi elmanın, yaban nanesinin ve bir kere değildi mi hep elde kalan - bütün o yabanıl, o ham şeylerin adsız kokusu. Sesler yine kesildi.

İzzet, kapıyı çalmak zorundaydı. Birazdan Meliha hanım da çıkar, bahçesini sulamaya. Acaba söylemişler miydi geleceğini? Gelme miydi? Tanımadığı biri. Hoş, kimse doğru dürüst tanıımıyormuş Meliha hanımı. Denilenlere göre altmış yaşındaymış. Kocasını dört-beş yıl önce ölmüş. Emekli öğretmenmiş. Ama hangisi? Meliha hanım mı, kocası mı? Orası pek anlaşılmadı konuşma sırasında. Kimselerle

görüşmemiş, komşularına gidip gelmemiş. Ankara'daki evini gören olmamış. Ama yazlıkta çok candan davranırmış konuk gelenlere. Akşamları taraçasında rakı içermiş. Kendisine gelinsin istemiş, gitmemiş kimselere. Çelişkilerle dolu, garip bir kadınmış. Canlı, alımlı. Gençliğinde çok güzelmış yalnız geçmişini kimse bilmiyor.

— Siz misiniz İzzet bey, efem? dedi tatlı bir ses.

İzzet suçüstü yakalanmışçasına kızardı.

— Evet efendim, dedi. Meliha hanım?

— Buyurun canım, girin içeri. Artık umudu kesmiştim geleceğinizden. Yarın bekliyordum. Buyurun canım, buyurun.

Meliha hanım önden yürüdü. Basamakları çıktı. Taraçayı yıkıyormuş. Ayakları çıplaktı. Gerçekten altmış yaşlarındaydı söyledikleri gibi. Ama çok uzun bir süre bu yaşta kalacaktı rahat, canlı, alışkındı yaşına. Bacakları ince, düzgündü. Saçlarını çığ sarı bir kurdeleyle sıkıp ensesinde toplamıştı. Dağınık lüleler, boğumdan kurtulan ince, kıvrıkcık teller terli alına yapışmıştı. Derin çizgilerle yarılmış boynu, ensesi, kolsuz giysisinden taştan artık boşalmış kolaltıları bile inanılmaz duruluktaydı. Beyazdı. Gözleri belirsiz, uçtu. Saçlarından ayaklarına kadar üstündeki her renk, kendi rengiydi; edinilmiş hiç bir şeyi yoktu sanki. Yumuşak kızıl, uçuk mavi, yanık sarı.

Rumelili miydi? Ege'yi, Adaları, Rumeli'yi bilenler, damakta hep aynı harı bırakan keskin acıları sevmeliklerine göre... Bu acısız baharat, kadınlara özgü bu dişi sakız kokusu, Rumeli'nindir. Acı, yalazlayıp geçer bilirler, yeşilliklerin baharıysa kalır. Nane yanar, kekik tüter, kişniş durur. Sumağın kızılına karışıp girerler alacalı, çeşnili aşlara. Yoğurtsuz, limonlu.

Döndü Meliha hanım:

— Başka çantanız falan var mıydı İzzet bey efem? Taşınacak bir şeyiniz var mı? Yatağınızı hazır ettim. Askılar eksikse söylersiniz efem, askı bol. Yemekten önce şöyle bir su dökünmek isterseniz geçin banyoya. Bir kahve?

— Zahmet etmeyin, dedi İzzet kızarak, böyle yoracağınızı bilsem hiç-

— Ne yorgunluğu canım? diye atıldı Meliha hanım. Eş-dost ta gelmeyecek olsa, sıkıntıdan boğulacağız bu in-cin ayağı değmeyen yerde.

— Az şekerli olsun, dedi İzzet.

— O zamana kadar taraça da kurur. Yemeği orada yeriz. Yalnız bir işiniz, sözünüz varsa İzzet bey efem, söyleyin. Gücenirim yoksa.

Baha bey, filim çekimi için geleceğinizi söylemişti. Yani arkadaşlarınız geldilerse, bir söz falan vardıysa.

— Çekim için yarın gelecekler, dedi İzzet. Bu akşam serbestim. Sizin için yorucu olmazsa yani, taraçada -

— Mezeleri hazırladım bile, dedi Meliha hanım. Taraçayı ondan yıkadım. (Bir süre durdu.) Benim gibi uzun zaman insan içine çıkmayanlar, söze nerden başlanacağını, nasıl girileceğini falan unutuyorlar. Şimdi ne gereği vardı söylemenin yemek hazırladığımı, değil mi efem? Zorunda bırakmak gibi oldu sizi. Kusura bakmayın.

İzzet, sıcak günün yorgunluğunu silip atan bir serinlik duydu. Ancak kadınlarda - o da çok azında - raslanan bir beceri var Meliha hanımda. İki üç sözle açıklayabiliyor kendini. Hiç hazırlanmadan, kendiliğinden. Sanki yıllar öncesine dayalı bir dostluk var da onu yaşıyor birden, üstüne varmadan pekiştiriyor, öyle ki geçmişi olmasa da garip bir zenginliği, yoğunluğu üstleniyor bu dostluk, ister istemez paylaşıyor; bir sedirde, bir odada, bir limanda hep kalma, hep kalma isteği veriyor...

— Siz söylemeseydiniz hazırladığınızı, dedi İzzet gülerek, ben de yemek konusunu ilk gördüğüm birine açamayacağıma göre, başbaşa yiyemeyecektik demek.

“Birşeylerden kurtuluyorum galiba. Kabuklardan. Alışkanlıklarımdan. Bu tümceyi alışkanlıkla söyledim, hiç düşünmeden. Temiz, söylenmemiş ne kaldı ki geriye? Yeni?”

Pis arka sokaklar, izbe yazıhaneler, haraççı kahveleri, önce acınan, sonra alışılan figüran kızlar, onların balo sahnelerine uygun gece elbiseleri, bir yılların tutkulu yıldız adayları, sonra adlarına raslanılmayanlar, nerede olduğu bilinmeyenler, bir gün ölümleri duyulanlar; her yerde iğfal edilmeye hazır bekleyenler, onlarla ortak çalışanlar, toy fotoğrafçılar, hin gazeteciler, bu pazarlıklar için yaptırılan otel lobileri, viski kadehleri, anlayışlı kâtipler, uzak yollarda pusu kurmuş altın dişli motel sahipleri, kiri örten mum ıslıklı balık lokantaları. Birbirini dipten besleyen çirkef çukurları; yirmi yıllık bir yaşamın tutarı. Temiz ne kalmış ki?”

Ama altmış yaşında bile burnunu kız çocukları gibi kırıştırabilen bir kadına söylendiğinde ilk anlamını kazanıyordu “başbaşa yemek”, ilk akıl edilişindeki içten anlamı.

— Yalnız ben patlıcanlara limon sürmeyi unuttum, karışıklığa

geldi İzzet bey, dedi Meliha hanım bağışlanmaz bir suç işlemişçesine. Tadı fena değil de rengi kara olacak salatanın. Bir de şey: Ekmeğimiz az.

— Ben gider alırım gerekirse, dedi İzzet. Siz şu süpürgeyi bırakın da elinizden. Kahve için de geç artık.

— Bir de entari geçireyim üstüme değil mi efem? Serinlik çıktı.

Taşlığın öte ucuna doğru yürüdü. Pembe basma giysisinin altından siyah dantelden bir gömlek sarkıyordu.

O gidince İzzet gözden geçirdi odayı, Meliha hanımla ilgili ipucu aradı. Çiçekli örtüsü, renkli yastıklarıyla tam bir İstanbul-evi sediri duruyordu taraçaya açılan camın önünde. Köşedeki buzdolabının üstüne güneş gözlüğü, iğne iplik, güneş yağı ve kapaksız ilaç tüpleri gelişigüzel atılmıştı. Yemek masasının durması gereken yerde, hasırları aşınmış dört iskemle. Masa, hep taraçadaydı demek. Meliha hanım yemeklerini orda yiyor, radyosunu orda dinliyor ütüyü orda yapıyordu. Biraz önce de ütü yapmıştı besbelli. Sediri yana çekmişti azıcık; gece lâmbası prizde değildi.

Yıllardır kendi işini kendi görmeye alışkın bir erkek nasıl titiz olur ayrıntılarda, bilirdi İzzet. Tablalar hemen dökülmelidir, gömleklerle çoraplar geceden ıslatılmalı, bardaklar çalkalanmalı, yumurta sahanları hemen suya tutulmalıdır. Bir aksatıldı mı bunlar, işe nereden başlanacağı kestirilemez çünkü.

Oysa bu oda, ütü sonrasının ılıklığı, buğusu, güvenli dağınıklığı içindeydi. Ağaçlar usulca sallanıyordu dışarda.

“Meliha hanımın rakı içtiği doğru. Emekli öğretmen olmaz. Kesin bildiğim tek şey: Limandayım.”

İKİ

İki saat kadar önce Bandırma'daki çay bahçesindeydi. Bandırma'nın bahçesi, büyük bir sabahçı kahvesini andırıyor. Herkes, iskemlesine asılmış, uyukluyor. Liman, durgun - deniz kokuyor. Kimseler denize bakmıyor. Görkemli, alımlı bir liman değil burası. Adları yolculuk özlemi uyandıran, yabancı duygular çağrıştıran süslü gemiler yok burada.

Cılız, elleri kolları kızıl çillerle kaplı, gözlüklü, zengin Avrupalı kadınlarla kasketli, yanakları şarap kırmızısı, semirmiş Amerikalı işadamları da görülmüyor.

Emektar gemiler doldurmuş limanı. Suyun ve buradaki bereketli toprağın güleç emekçileri “Merhaba!” diyorlar gelene. Kasketlerini

çıkarp, "Merhaba bey!" Arabalardalarsa, yana çekiyorlar öküzlerini toz çıkarmamak için. Kadınların renkli etekleri gelişi güzel uçuşuyor, açılıyor rüzgârda. Gültüşüyorlar.

Pazar, aşağılara, yokuştan aşağılara doğru uzayıp serin bir çarşı oluyor. Tırmıklarını, tırpanlarını, küreklerini, at koşumlarını buradan alıyor köylüler. Gemilerden inenlere bakıyorlar şaşkın gözlerle. Alışmamışlar daha. Kıyıda durup duran bu denize neden bunca insanın koştüğünü kavrayamıyorlar. Çoğu, ayağını bile sokmamış büyük suya.

Kalabalık, denizi yağmalamaya koşuyor. Özel arabalar doldurmuş kıyıyı. Yolcuların çoğu küçük memur. Yabancı şirketlerde çalışanlar, İngilizceyi yeni yeni sökenler, bir üst dereceye geçenler.

Botlar, kürekleri, şortlar, deniz yatakları, toplar... Üst yanları çıplak erkekler, arabalardan inip denize bakıyorlar: "Müthiş yahu!" diyorlar karılarına, "Şuraya baksana!" Bu toprağa yeni ayak basmışçasına şaşkın herkes, yabancı, dili bağlanmış. Karılarının çarçabuk kısalttıkları etekleri görmezlikten geliyor ev erkekleri; haylazlığından yakındıkları oğullarına sevecenlikle bakıyorlar: Ergenlik çağı ne olsa... Çünkü yaz bu. Gereğince yaşanmalı ki anlatılsın kış boyunca: tatil köyleri, kampingler, karpuzun en ucuzu nerdeydi, boğma rakıyı nerden getirtmeli...

"Aslında bunlardan kaçmıştım galiba. Yaşlı sayılmam daha ama yorgunum çok. Baha beyin dediğine göre, dibindeki çakılları bile seçilen bir havuz varmış motelde. Ucuz ve şirin'miş. Belki de bu basmakalıp sözlerden kaçmıştım. Kendi iğreti çevremden. Kocası ya da kendisi - kim olursa olsun - emekli öğretmen, sessiz, kendi başına, rakı içen bir Meliha hanıma sığınmam bundandı. Evinin bir odasını güvendiği kişilere pansiyon veriyormuş. Sıkışınca. Yani para verebileceğime göre, dostluk kurma zorunda da değildim. Kimseyle. Yorgundum çok. Canım sıkılıyordu; bir kavgaya sahnesi var senaryoda, ondan.

*Senaryo gereğince, fabrikatörüm. Güzel bir kızım var (yeniyetme adaylardan biri). İşçilerimden birine âşık oluyor. Ben önce istemiyorum, karşı koyuyorum. Ama beceriksizim. Bir fular var boynumda kavgaya sırasında. İşçi, beni altediyor tabii, kızımı alıyor sonunda. Yine de tatlıya bağlanıyor her şey. Ben yola geliyorum, onu genel müdür yapıyorum, işçileri fabrikanın kârına ortak ediyorum. Fabrikanın önünde, kızım gelinlik-
le, hep birlikte balonlar uçuruyoruz, güvercinler uçuruyoruz.*

Beni asıl sıkan, kavga sahnesinde "Babalık" diyor işçi bana. Bağlayıcı bir söz bu, yaşımı belirleyen bir söz. Artık kullanılmayacak, dertop edilmiş bir afiş olduğumu. Üstelik tam bahçe sinemalarının malı olmuşken. Artık yalnızca orada, geçkin patronu döven genç işçi benken. İlk filimlerim (İlk oyun hep bu, değişmiyor). Arasına kitabımı okudukları filimleri izleyen züppe aydınların deyimiyle, tam "halkla bütünleşmiş-ken."

Bandırma'nın çay bahçesinde genç bir kız vardı. Kızım yaşında. Utanarak yaklaştı yanıma, sarı defterini uzattı. İmzaladım.

ÜÇ

— Biraz daha salata almaz mısınız efem?

Meliha hanımın omuzlarında gül kurusu, yünlü bir şal: birazdan rüzgâr çıkarmış buralarda.

— Buraların gece rüzgârı kışı andırır efem, diyor kollarını püsküllerin arasından uzatarak. Evlere kapanırız. Zaten evdeyizdir ya çoğunluk, dışarı çıkamayız demek istiyorum. Yine de ben rüzgârı severim efem. Yapayalnız olmadığımı düşündürür, komşularımı, istesem onları çağırabileceğimi. Burası öyle ıssız ki. Düşünün, kooperatif kurulduğunda ilk katılanlar bizdik: kocamla ben. Kocam, emekli öğretmendi, tek istediği sessizlikti. Tarihe pek düşkündü, yani geçmiş bitmiş şeylere. Çok didindi, ondan yoruldu belki. Ben hep ayakta olduğumdan anlamadım. Kışım neysem, yazın da oyum... Diyeceğim bu değil aslında, tek eğlence, bahçe sinemasıydı burada, onu söyleyecektim. Geçen yıl bir filminiz geldi. Çok sevmiştim. "Kasımpaşalı..." "Kasımpaşalı.... biri", bir ad ama bilemiyorum şimdi."

— "Kasımpaşalı İzzet" tir belki, dedi İzzet, ondan gelmemiştir aklınıza.

— Ne tuhaf değil mi efem? Meliha hanım, yersiz bir şey söylemiş gibi telâşlıydı - Yani adın böyle uyması? Rasgelmesi? Gerçeğe tipatıp?

— Senaryo biz çekime başlarken yazılıyordu, dedi İzzet. Sahne sahne yazılıyordu, sahne sahne çekiyorduk. Hem üzülecek bir şey yok, zaten Kasımpaşalıyım ben.

— Ben de Karagümrüklüyüm, dedi Meliha hanım güldü. Şey bakımından komşu sayılırız. Kocamla gitmiştik ilk filminize. Benim gördüğüm ilk filminize. Siz-yani filimdeki genç demek istiyorum - kötü bir ağaya karşı çıkıyordunuz. Benekli bir kasketiniz vardı. Bir da-

kika! Evet, yüzünüz daha köşeliydi. Ama anneniz daha önemliydi. Sonunda sizler kazanıyordunuz, belki kazanmıyordunuz da öyle geliyordu. Kocam, sinemaya gitmezdi pek. Dostlarından duymuş, önemli bir film diye, kaçırmak istemedi.

İzzet soğumaya yüz tutmuş ızgara köftelere uzandı. Bir şey diyecekti ama ne demek istediğini kendi de bilmiyordu.

— Sevdiniz mi? dedi sonunda. Siz sevdiniz mi o filmi?

— Ben sinemaya gelişigüzel giderim efem, dedi Meliha hanım. Yani duyarak, bilerek değil. Kötü filimleri de severim efem kovboy filimlerini bile. O filimlerde bilmezsiniz siz - siz çünkü zaten kalabalıkların insanısınız, ünlü bir sanatçısınız değil mi efem bilemezsiniz çocuklar, semtimizin serserileri, bir de biz yaşlılar nasıl heyecanlanırsınız anlatamam.

— Bir oğlunuz yok mu? dedi İzzet ansızın, bir kızınız ya da?

Yakışksız bir soru sorduğunu düşündü, utandı. Çocuğunuz olmadı mı anlamına da gelebilir.

— Çocuğumuz olmadı, dedi Meliha hanım rahatça. Hiç düşünmedik. Kocam, demin de söyledim ya, sessizliğe öyle düşküncü ki. Oysa ben - Şey, sizin bir kızınız var, değil mi efem? Baha bey söylemişti de.

— Annesinde. Yok sayılır bir bakıma.

— Görüyorsunuzdur sık sık?

— Pek sık değil. Uzakta olunca, alışılıyor yokluğuna.

— Ama o çocuktur, alışamaz ki efem.

“Siz bu saçmalıkları anlayamazsınız ki Meliha hanım. Kuru temizleyicilerle, hizmetçilerle, lokanta yemekleriyle, anlayışlı kaynanalar ve süslü çocuklarla ayakta durabilen evlilikleri. Namuslu, kültürlü “aile kızları”nın kaçta satın alındığını, kaçta baştan atılabildiğini; onların boşandıktan sonra gazetelerde yayımlanan anılarını, sızlanmalarını, fotoğraflarını, sonraları gazinolarda boy afişi olan fotoğraflarını ve yeni kocalarını; aktör karılarına tutkun toy taşralı zenginleri.

Bir başınıza, yaşamının biraz dışında kalmışsınız. Konuşacak şeyimiz bile yok. Saygı duyuyorsunuz bana; gözlerinizden, sık sık oturup kalkışınızdan belli, önemli buluyorsunuz beni. Oysa ben, adım gibi biliyorum, gitmek isteyeceğim yarın: kaçmak, limandan çıkmak, yine telefonun sesine kulak vermek, çünkü bir gün aramasalar, korkuyorum.”

— Daldınız İzzet bey efem, dedi Meliha hanım. Bakın şimdi ak-

lıma geldi; bir başka filimde de kör bir kıza çiçek getiriyordunuz. Seviyordunuz onu. Sonra duvara afiş yapıştırıyordunuz. Kör kızın afişi olduğunu anlayınca koşuyordunuz, kaçıyordunuz. Çok koşuyordunuz. Uzun uzun. Hep koşuyordunuz, dakikalarca. Dedim ya, sinemadan anlamıyorum ben. Aklımda bir şeyler kalıyor. Bir filimde de, siz var mıydınız bilmiyorum ama çocuklar nasıl güzel koşuyorlardı bir arabanın ardından. Bir kasabada geçiyordu galiba. "Soyguncular Şahı" gibi bir adı vardı. Sefahat Kurbanı, Uçuruma Doğru, Soysuz, Bir Fırtına Gecesi, Kanun Namına, Vatan İçin; hepsi bir yeriyle aklımda. İyisi, kötüsü; değerlisi, değersiz.

Arap filimleri salgını yeni bitmişti o sıralar, dedi İzzet ciddileşerek. Öte yanda da duygusallığını kavrayamadığımız Amerikan müzikalleri vardı. Yani sarıldınız belki topluca sarıldık bir şeylere.

Meliha hanım kalkmış, sofrayı topluyordu.

— Ne derseniz deyin efem, bir tek şeyin bile yıllarca akılda kalması çok önemli bence.

DÖRT.

"Olup bitenleri anlatamam ki size. Hakkım da yok belki. Bandırma'nın çoy bahçesindeki kız çocuğunu söz gelimi? O bugün bir assubaya burun kıvrıyorsa, bunun biraz da benim yüzümden olduğunu? Hep bir şehzade, bir patron oğlu bekleyeceğini? Zaten ben gitsem bile ki gidiyorum-yerime hep yeni bir şehzade bulunacağını. Yoksul kızlarını bu kere onun kurtaracağını? Aynı yalanın yıllardır, hiç bıkmadan yenilendiğini? Halk çocuğu, halktan aldığını halka verme, halka dönük, halk değerleri gibi sözlerin bir sanayi olabileceğini?

Sizinle suç ortağıyız bir bakıma:

Değil mi ki on yıl önce bir sabah o kahvede, benim oturduğum iskemleye İsmail Usta oturmuştur. (Sarı defterli kızın babasıdır belki de.) İki demli çay içmiştir üstüste. Yüzünü alan çeşmesinde yıkamıştır. Tam kalkacaktır, "Yapı Kooperatifi"nden çağırırlar. Hatırlı adamdır İsmail Usta. Çevre köylerde tanışı boldur. Yeni yapılacak "yazlık tesisler"e yardım etmez mi? Neden etmesin? Bölge de kalkınacak böylece. Yazlıkçılar, bir-bilemedin iki ay kalacaklar. Bulgur, seftali, domates bol; herkese yeter. Hem zaten ekilecek alanların yarısı boş. Yani dost hatırına, bölge yararına köylüler düşük bir ücret karşılığında? Boş zamanlarında tabii... Elleri işe yatkınlar. Sonra büyük kentlere. Almanya'ya belki.

Şimdi biz onların kurduğu yapılarda oturuyoruz. Şu anda. Onlarsa gitmek zorundalar artık. Barınamazlar. Bilgileri az oysa. Yalnız, sessizlik denen büyük soyluluğu, onun harcının nasıl karılacağını, bahçelievlerin nasıl yapılacağını bilen usta işçiler oldular.

Ben limana gelirken, tam girerken, onlar gidiyorlardı. Anlatmak güç bu acıları, bu yaraları. Gereksiz de belki. Değil mi ki ben de gidiciyim. Kaçıyım.'

BEŞ.

— Soruma karşılık vermediniz, dedi Meliha hanım kırılmışçasına. Demiştim ki, bir tek inceliğin bile akılda kalması önemli. Değil mi?

— Tabii, dedi İzzet gülerek. Tabii, tabii, tabii, tabii...

ispanya/dört sıkıntı ve bir umut şiiri

•

nicolas guillen'den çeviren: özdemir ince

BİRİNCİ SIKINTI

Maden ve kaya bakışlar

*Ne Cortez (1) ne de Pizarre (2) birden ortaya çıkan
(Çift savaş arabasını çeken Aztekler ve İnkalar)
ama elbette amansız yoldaşları onların
vakti havaya uçuran. Burada, kalkanlarıyla,
burada, sert taştan elleriyle;
uzak milisler
burada, ayaklarımızda, hırpalayan
taylarını mahmuzlarıyla,
burada, işte, yanbaşımızda,
uzak milisler,
yaman kardeşler, en yakın kardeşlerimiz bizim.*

*Yenilmez mızrakların
gürültülü demirleri,
şafakları delen kılıçlar,
boz renkli zırh takımları
ve atılğan saf arkebüzler,*

(1) Cortez (Fernand) (1485-1547) İspanyol kaptan.

Azteklerin kralı Montezuma'yı yenerek Meksika'yı fethetti.

(2) PİZARRE (François) (1475-1541) Peru fatihi, İspanyol serüvenci.

Ortağı Almagro'nun oğlu tarafından öldürüldü.

çivileri, nalları
ince fatih ayakların
miğferler, tulga siperleri,
yuvarlak diz bağları,
ne varsa eski emperyalist maden adına
eriyor ve akıyor bir yakıcı su gibi
kurşun devşirmeğe geliyor makineli tüfeklerine
askerler, sanatçılar, işçiler.

Ne Cortez ne de Pizarre birden ortaya çıkan
(Çift savaş arabasını çeken Aztekler ve İnkalar)
ama elbette amansız yoldaşları onların
vakti havaya uçuran... Burada, kalkanlarıyla.

İşte kanı İspanya'nın, kuyu gibi açık, çoğalmış damar!
ve işte yıkıntılar üstünde uçuşan kuşlar
ve çizmeleriyle faşizm
ve sonmuş fenerler köşe başlarında;
işte kalkmış yumruklar
ve uyanık göğüsler;
işte asfaltta patlayan obüsler
ortasında ölmüş atların;
işte denizin gözyaşları,
bütün limanlarda çalkalanan derin, tuzlu gözyaşları;
ve işte dudaklar üzerinde fışkıran çığlıklar,
öfkeden gözleriyle,
kocaman kocaman açık gözleriyle,
ve bakışlarıyla maden ve kaya.

İKİNCİ SIKINTI

Damarların,
kökü ağaçlarımızın...

Bu burulmuş kökü benim ağacımın;
bu senin ağacımın kökü, yoldaş,
bu kökü bütün ağaçlarımızın,
kan içen ve kana bulanmış,
bu benim ağacımın kökü, senin ağacımın,

Duyarım onu,
bu kökünü benim ağacımın, senin ağacımın,

bütün ağaçlarımızın,
duyarım onu
çakılı toprağımın tam göbeğine,
çakılı buraya, çakılı,
beni sürükleyen, beni kaldıran kök,
bana seslenen, sorguya çeken kök.
Bu kökü senin ağacının, benim ağacımın.

Ağaçlarımızın kökü,
toprağıma nicedir çakılı
demir çivilerle
toz ve taş çivilerle
çiçek açar yakıcı diller halinde,
besler yorgun kuşların asıldığı dalları,
ve eğitir kendi damarlarını,
benim damarlarımı, senin damarlarını,
kökü ağaçlarımızın.

ÜÇÜNCÜ SIKINTI

Ve istiyorum yürüsün askerlerinde
kemiklerim

Ölüm ilerliyor burada keşiş gömleği içinde,
ve ben bir tropikal gömlek giymişim,
terden yapış yapış gömleğim, öldürüyorum dansımı,
ve kurtarmak için seni, koşuyorum ardınca Ölümün.

İki kanın senin, bende birleşen bu iki kan,
nasıl senden doğdular, sana dönüyorlar tekrar,
irdeliyorlar parlayan canlı yaralarında beni.
ama göreceğim devrildiğini katillerinin.

Krallıklara ve taçlara karşı, ey halk,
pelerine ve kılıca karşı, ben, rahibe karşı,
işte ben ve işte sesim; sesleniyor sana yüreğim,
ben, dostun senin, oy dostum; ben, senin dostun.

Alaca dağlarda, kızıl patikalarda;
atılan yollarda, istiyorum, kendimi adarcasına,
çıkarmak derimden parça parça sargılar sana,
ve istiyorum yürüsün askerlerinde kemiklerim.

DÖRDÜNCÜ SIKINTI

Federico

Bir romansın kapısını açıyorum.

— *Burada mı Federico?*

Bir papağan yanıtıyor beni;

— *Dışarı çıktı.*

Bir kristalin kapısını açıyorum.

— *Burada mı Federico?*

Bir el geliyor, yanıtıyor beni:

— *İrmağa gitti.*

Bir çingenenin kapısını açıyorum.

— *Burada mı Federico?*

Sessizlik... Uyuyan barış...

— *Federico! Federico!*

Ev boş, yapayalnız,

su sızıyor duvarlardan;

kuyu: çukruğında tek bir kova yok;

bir bahçe yeşil kertenkele dolu.

Salyangozlar gidip geliyor

yumuşacık serin toprakta,

ve sallanıyor yıkıntılar arasında,

kızıl yeli temmuz ayının.

Federico! Federico!

Nerede ölür peki çingene?

Nerede donar bakışı?

Nerede o, gelmeyecek mi yoksa?

BİR TÜRKÜ

Bir zambak tutuyordu elinde,

gözlerinde bir hasta yalım;

ama az önce kana döndü zambak,

ve kan döndü ölüme az önce.

GARCIA LORCA'NIN ZAMANI

Sümbülleri, mumları düşlüyordu Federico,

Zeytinleri, karanfili, soğuk ayı düşlüyordu.
Düş görüyordu Federico, ilkyazın Granada'da.

Acı bir yalnızlıkta dinleniyordu,
Belirsiz limonlarının ayak ucunda,
ezgi içre yatmış, yol kıyısında.

Yüksek gece, pırıltılı yıldızlar ekili,
sürüyordu uzun saydam kuyruğunu
bütün yollar üzerinde,

"Federico" diye bağırdı birden
ayak sürüyerek geçen çingeneler,
elleri hareketsizdi elleri bağlı.

Oh! nasıl bir ses kükrüyordu kansız damarlarında!
Nasıl bir yalın alevlendiriyordu
soğuktan titreyen vücutlarını!
nasıl yumuşacıktı adımları ah nasıl!

Yürüyordu gecenin örttüğü yeşil gölgeler:
duyular da gidiyordu yalnayarak, peşlerisıra
o sert, omurgasız yolda.

O zaman Federico, yıkanmış ışıklarla,
— Düş gören Federico, ilkyazın Granada'da —
ay, karanfil, mum ve sümbüller taşıyarak
güzel kokulu sıradağlar arasından.

UMUDUN SESİ

Şen bir şarkı dalgalanır ufukta...

Yanıyorsun, İspanya! Yanıyorsun
bu yalınlar senin uzun kırmızı tırnakların;
karşı koyuyorsun bronzdan göğsünle
ana katili kurşunlara,
ve gömüyorsun uzun kırmızı yalın parmaklarını
gözlerine hainlerin etlerine ağızlarına.
kocamansın, volkanik köklere bağlısın,
geliyorsun aşağılardan;

taşıyor sesini mavi ağır kablolar,
derinden gelen sesini, güçlü ozan ve çoban sesini,

Boraların, gök gürültün, zorlu haykırıışların
yıgılıyor evrenin kulaklarına;
evrenin hasatını kapatan kilidi
zorluyorsun taştan kollarınla,
taşıyorsun; yükseltiyorsun sesini
ve şöyle bir dineliyorsun
kana bulanmış, kanı tükenmiş, baş döndürücü,
ve çılgınlaşmış yüzeyde
daha katkısız dineliyorsun, dineliyorsun!
boşaldığını görüyorum damarlarının,
ispanya, ve hemen dolduklarını görüyorum;
güleç yüzlü yaralılarını görüyorum;
düş mezarlarına gömülmüş ölülerini;
ve güçlü taburlarını görüyorum
kantinci, katırcı ve duvarcı taburlarını.

Ben,
oğlu Amerika'nın;
senin ve Afrika'nın oğlu;
dünkü kölesi kanlı kırbaçlı beyaz adamların;
kölesi bugün obur rafineci kızıl-sarı Yankee'nin;
ben, Antiller'imın sıçrattığı kara kanda bata-çıkla yürüyen;
şeker kamışı tarlalarının ekşi yeşil dumanıyla boğulmuş;
hapisanelerin çirkefine gömülmüş;
gece gündüz aç gözlü süngülerle çevrili;
tropikanın haçında çarmıha gerilmiş adaların
uluyan ormanlarında yitmiş;
ben, Amerika'nın oğlu,
koşuyorum sana, ölüyorum senin için.

Ben, özgürlüğü alabildiğine özentisiz seven,
bir çocuğu sever gibi, güneşi, evin önüne dikilmiş ağacı
sever gibi seven;
ben, sesi binlerce yıllık hırçın ormanlarla taçlanmış;
ben, davulların titreşimli yüreğinden yüreği olan,
ufukta yitip bakışı olan,
kökleri dilmek, doymazcasına ısırmak için ilkel meyveleri
beyaz, sağlam, yalın dişleri olan;

ben, doğuşumu gören ırmaklardan su içmek için
yakıcı, etli dudakları olan;
rıhtımlar üzerindeki dermansız dok işçilerinin,
yollar üzerindeki taş yontucuların, kahve işçilerinin
ve artık gölge gibi yaşamak istemediklerinden
bir yığın angarya altında tükenen forsaların
güçlü, tuzlu terlerinin aktığı bir gövdesi olan;
ben, özgür insan, size haykırıyorum, izleyeceğim sizi,
yoldaşlar;

sizin düzeninizle yürüyeceğim,
gösterişsiz ama şen,
yiğit, katkısız ve rahat,
kıvrıkcık başım, esmer göğsümle,
mitralyözlerinizin sarsıntılı şeritini değiştirmek için
sizinle,

orada, soluğunu tutmuş,
yanıbaşınızda, yerde sürünmek için,
orada, şimdi olduğunuz yerde, olacağınız yerde,
ve şarapnellerden delik deşik bir göğün altında
yaratmak için bir başka, basit ve kolay hayatı,
bir başka, katkısız, basit ve kolay hayatı,
kaçınılmaz sesimizin yankısının çınlayacağı
soylu, saf, basit ve kolay hayatı yaratmak için
yürüyeceğim sizin düzeninizle!

İşte ben, ey fatih kolu dünün,
bugün sınırları yıkacak güç;
eller, parıldayan uzak yıldızları kapmak için;
korkunç derin gökleri parçalamak için;
kuzey denizinin, Karaib denizinin adalarını bir avuçta
toplamak için;
bütün okyanusların kaya ve suyunu kaynayan bir tek hamurda
karıştırmak için;
çok yukarlarda gezdirmek için, bütün tanyerlerinin güneşiyle
yaldızlanmış;
çok yukarlarda gezdirmek için, bütün boylamların güneşiyle
beslenmiş;
çok yukarlarda gezdirmek için, ekvatorun ve kutupların
kanından dereler gibi akan;
çok yukarlarda gezdirmek için, susmayan ve hiç susmayacak
bir dilmişcesine;

gezdirmek için çok yukarlarda, kızıl, yavuz, ağırbaşlı,
sönmez yalım,ı,
diri, gürül gürül, fırtınalı yalım,ı,
eller, gezdirmek için çok yukarlarda, eşitleştiren, karşı
konulmaz yalım,ını Devrimin!

BİR ŞARKI, KORO HALİNDE

Biliyoruz hepimiz yolu
ve tüfeklerimiz iyice yağlı;
şimdi kollarımız hazır artık;
gidelim haydi!

Ölüm dediğin vız gelir bize,
ölüm yanında bir hiç kalır
böyle köleler gibi yaşayacaksak,
hem özgür hem de tutsak!

kimileri vardır yataklarında ölür,
bütün yıl can çekştirerek,
ama başkaları ölür türkü söyleyerek
yüreklerinde tam on kurşun!

Biliyoruz hepimiz yolu
ve tüfeklerimiz iyice yağlı;
şimdi kollarımız hazır artık;
gidelim haydi!

Yürümek, yürümek gerek, erkekçe yürümek
doğup gelen bizi saran şafakta. Sert potinlerimiz,
çınlayarak, diyecekler titrek ormanda;
"Gelecek günlerdir bu geçen!"
yitip gideceğiz uzaklarda... Silinecek asker gölgemiz, ama
bir düş gibi, sarsılmaz sesimiz çınlayacak ufukta;

... Biliyoruz hepimiz yolu,
ve iyice yağlı tüfeklerimiz;
şimdi kollarımız hazır artık...

Ve dalgalanacak kızıl sınırlarda
bir bulut gibi neşeli şarkımız.

23.3.1973

muzafter buyrukçu

Beş-altı kişilik bir grup konuşarak, gülüşerek, cigaralarını tütürerek, ruhlarından gözlerine, davranışlarına sıçrayan neşeli oyunlarla girdiler dükkâna. Gürültü sürerken kitapları karıştırıyor, beğendiklerini aradan çıkarıp bir köşeye koyuyor. "Şunu da alalım mı, bunu da alalım mı" diye tartışıyorlardı. Onları izliyordum. Müşteri akını başladı mı Remzi İnanç - orda bulunan - arkadaşlarının konuşmalarını ya da bir şeyler okumalarını istemiyordu (ve - orda - da her zaman mutlaka üç dört kişi bulunur, lâk lâk ederlerdi. Birisi de bendim.) Gelenleri gözetlemeliydiler. Çünkü bazıları sıkışıklıktan ve yetkililerin kendileriyle ilgilenmemesinden yararlanarak hoşlarına giden kitapları paltolarının ceplerine, kazaklarının altına kaşla göz arasında sıkıştırıyor, usul usul sıvışıyorlardı. Epey kitabını çalmışlardı. Bu yüzden bir zehir hafiye pozu takındım, gözlerimi kıstım. Ama tatsız bir şey olmadı. Kalabalık yüklü bir para bırakıp dağılınca Remzi İnanç keyifle bir cigara yaktı.. Remzi İnanç, bir şey daha isterdi dostlarından. Müşteri arka arkaya sökün edince küçük olan dükkânı geçici bir süre için terk etmelerini ve koridorda dolaşmalarını. Kimileri alınıyordu Remzi İnanç'ın bu tutumundan ama Remzi haklıydı. Müşteri içeriği dolu görünce girmekten korkuyordu.

Karnım acıkmıştı. "Buralarda iyi bir aşçı var mı?" dedim.

Mahmut, "Lâhmacun ister misin abi?" dedi.

"Başka bir şey yoksa.. Neyse, al bakalım şu köpek etinden yapılan lâhmacunlardan."

Güldü, "Dört tane yeter mi?"

"Üç tane bile çok." dedim.

Erol Ülgen'le Selçuk Baran'ı tanıştırdı Remzi İnanç ve ekledi.

"Erol Antalya'da oturuyor."

"Öyle mi?" dedi Selçuk Baran, ilgiyle süzdü Erol Ülgen'i, "Antalya'da seyrettiğim bir fırtınayı unutamıyorum. Öğleden sonraydı. Ortalık kararmış, deniz ürpermeye başlamıştı. - Fırtına patlayacak - dediler. Hazırlandık, heyecanla biraz sonra yaşayacağımız olayı beklemeye koyulduk. Gökyüzünü kaplayan lâcivertle siyah karışımı bulutlar saçaklandı, sarktı. Ağaçların dalları eğildi, kuşlar korkuyla kaçıştılar. Sandallarda bir telâş bir telâş.. küreklere asıldılar, hızla sahile yöneldiler..."

Ahmet. "Koca Âşık Veysel de öldü" dedi, "Bizim hanımın uzak-tan akrabası olurdu. Zeki bir adamdı. Hafızası çok kuvvetliydi. Bizim hanımla görüşmeyi yılar olmuştu. Bir gün karşılaştık. Hemen tanıdı sesinden. - Nasılsın Şükran kızım? - dedi. Gözleri kör olanların sezgileri, duyguları bizlerinkilere benzemiyor."

"Özellikle ses belleği" dedim.

Dinçer, saygılı bir sesle, "Yazarlığın da bir kulisi var değil mi abi?" dedi.

"Var Dinçerciğim, hem de müthiş bir kulistir. Binlerce dolap döner."

"Söz gelimi bir eser yazsam, çantama koysam, dergilere, yayınevlerine götürsem ilgilenirler mi?"

"Yeni bir konuya geçeceğimize göre birer cigara yakalım" dedim, paketi çıkardım. "Kemal Tahir'in deyimiyle **geldik meselenin çetin yerine**. Şimdi, iyi dinle. Yazdıkların bir şeye benzeyecek, yani vasatın üstünde olacak, yazarlarla, dergi sahipleriyle tanışacaksın, kendini onlara kabul ettirecek, sevdireceksin, sakallarının altına gireceksin, yapıtlarını okumaları için ricada bulunacaksın, eleştirilerini ciddiye alacaksın, onların işaret ettikleri eksiklikler giderilinceye kadar uğraşacaksın. - Tamam - dediler mi, ilk engeli aşmış sayılırsın ve edebiyat dünyasına yerleşirsin. Yalnız burda bir şey var. Dikkat edeceğin bir şey. Onların kliğine gireceksin, övdüklerini övecek, yerdiklerini yereceksin. Ama, - Ben kimsenin aracılığını istemiyorum. Bir değerim varsa nasıl olsa bir gün anlaşılır, nasıl olsa bir Molla Kasım gelir - dersin, sittin sene beklersin ve hiç bir yapıtını gün ışığına çıkaramazsın. Esnek olacaksın, katılığın, sertliğin zarar getirdiğini bileceksin. Yapıtların ilgiyle karşılandı mı, dostların, yakınların propaganda mekanizmasını iyi çalıştırdılar mı artık bağlı olduğun yayın organlarının dışındaki yabancı yayın organlarıyla da doğrudan doğruya ilişki kurabilirsin. Bir yere gelmişsin, ünlenmişsin çünkü. Sana gereksinme duyuluyor... Ama bu karmakarışık ortamda içtenlikli, büyük yürekli, ilişkilerindeki ince hesapları değil de edebiyatı düşünen soylu kişileri bulmak çok zordur. Genç birisinin sivril-

mesini, ünlenmesini istemezler sanki sen ünlenirsen onların ekmeklerini ellerinden alacakmışsın gibi. Oysa edebiyatın toprakları geniştir. Herkese yer vardır. Ama ne yazık ki kıskançlık çekememezlik gibi ilkel duygular gücünü koruyan, etkin olan egemen bir gerçektir hâlâ."

"Her alanda olduğu gibi edebiyat alanında da yükselbilmek için tanıdık istiyor demek?" dedi Dinçer.

"Edebiyat bağımsız, toplumda geçerli yasaların dışında yaşayan bir ülke değil ki... Bir yerde pislik varsa her yerde, her işte vardır."

"Doğru." dedi Dinçer, "Siz nasıl bu duruma geldiniz?"

"Ben çocukluğumdan beri yayın dünyasının içindeyim. İrili ufaklı bir sürü insan tanıdım, ilişkilerimi sağlamlaştırdım. Gazetelere, dergilere, magazinelere yazdım. Sonra Yeditepe dergisini keşfettim. Hikâyelerimi Hüsamettin Bozok'a götürdüm. Bana yakınlık gösterdi, hikâyelerimi peş peşe yayınladı. Derken dikkati çektim. Başka dergilere de hikâyeler yolladım. Bazı çevreler önemserken bazı çevreler önemserken bazı çevreler adam yerine koymadı. Çalıştım, didindim, bütün engelleri aştım. Hüsamettin Bozok'a olan saygım, sevgim büyüktür. Çünkü beni edebiyat dünyasına o tanıttı. İyi mi yaptı, kötü mü yaptı, o ayrı mesele."

"Rica ederim, rica ederim... Eğer kötü yapsaydı on tane kitabınız yayınlanmazdı değil mi?" dedi Dinçer. "Siz gençlere nasıl davranıyorsunuz?"

"Bana davrandıkları gibi değil. Çok acı çektirdiler bana. Edebiyat dünyasına sokmamak istediler. Bu yüzden yetenekli biriyle tanıştım mı ya da bana hikâyelerini verdi mi elimden geleni yapıyorum."

"Tanınmış bir yazara mutlaka sığınmak gerekir diyorsunuz öyle mi?"

"Şimdilik öyle." dedim. "Ya da kendin gibi birkaç arkadaş bulacaksın, ceplerinizden üç beş kuruş koyacaksınız ortaya, bir dergi çıkaracaksınız ve sesinizi öyle duyuracaksınız?"

"Ya gene duyuramazsak?"

"Demek ki suç sizde. Demek ki beceriksizsiniz, yeteneksizsiniz ya da taktik biliyorsunuz."

"Taktik ne olabilir meselâ?"

"Edebiyatı ciddiye alacaksınız ve edebiyatın temel sorunlarıyla uğraşacaksınız. Yapıtlarınız özgün olacak ve böyle bir -güven- yaratacaksınız."

"Şimdi çıkan dergiler boyuna ünlülere saldırıyor ünlenmek ve dergilerini satmak için." dedi Dinçer.

"Yanlış yoldalar. Edebiyat edepsizlik değildir. Adları -saldırgana -çıktı mı tutunamazlar. İki üç adım sonra tökezlerler ve silinip giderler. Çünkü saldırdıkları kişiler onlardan daha güçlüdürler ve edebiyatı yönetenlerin arasındadırlar."

"Yani?"

"Yani saldırıyı derken akıllarının kıyısından geçmiyen tuzaklara düşerler ve bin pişman olurlar. Edebiyatlar, böyle, bir anda parlayıp sönen serüvenciyle doludur. Ciddi olacaksın. Ciddiye alacaksın her işi, herkesi. Sen beni ciddiye almazsan bende seni almam ve seni ciddiye almayan ben, hayatının yönünü değiştirecek kadar güçlüysen sen yok olursun."

"Haklısınız. Yazarlarla olan dostluğunuzdan memnun musunuz?"

"Kiminden memnunum kiminden değilim. Bu apayrı bir konu. Edebiyat hayatındaki insani ilişkilere girer. Yazarlar kaprisli adamlardır. Kıskaç adamlardır. Kırıcı adamlardır, her an değişen adamlardır. Dünyanın en zor insanıdırlar. Senin başarın ötekisini kızdırır, düşmanlaştırır. Bağlar bir anda kopar... İçten olmayacaksınız, arada daima birbirinizi harcamaktan alıkoyan bir mesafe bırakacaksınız. Denge ancak böyle sağlanır ve ancak böyle birbirinizi kırmadan sürdürürsünüz yaşantınızı. Eğer bırakmazsanız, geçerli kuralları çiğnerseniz ve bütün yüreğinizdekileri dökerseniz siz zararlı çıkarsınız, bu davranışınızın cezasını çekersiniz. Alaya alınırsınız küçük bir gizi açıkladığınızdan ötürü dedikodulara kurban gidersiniz. Sonradan kişiliğinizi, onurunuzu yaralayacak - aslında tertemiz olan - sözleri söylemeyeceksiniz. Çok sevseniz, çok beğenseniz bile sergilemiyəcəksiniz, bu duygularınızı, içinizde tutacaksınız, sadece sezdireceksiniz... Daha bir sürü şey. Bir de şu var: Kendinizden yaşlı yazarlarla arkadaş olmayacaksınız. Siz ondan çok ayrı, çok özgün, onu aşan yapıtlar yazsanız bile yazarlıkla arkadaşlığı birbirinden ayıramayanlar, sizi o yazarın etkisinde kalmış gibi hiç çekinmeden damgalarlar, sorumluluk duymadan, bu iş doğru mudur yanlış mıdır demeden atarlar bu korkunç iftirayı. Ondan sonra bu iftiradan kurtulmak için çabala dur işin yoksa. Acı çekersiniz. Acı çekmek istemiyorsanız yaşlılara sokulmayacak, kendi akranlarınızla ilişki kuracaksınız. Bu da sınırlı olacak tabi."

"Çok zor" dedi Dinçer.

"Yeryüzünde zor olmayan bir şey var mı? Gösterebilir misin bana?" dedim.

"Ama sanatçıların yapıları gereği öteki insanlardan ayrıldığını siz söylemediniz mi? - Sanatçılar değişik bir topluluktur, kalabalıkların görmediklerini görür, duymadıklarını duyar. - sözleri sizin söz-

leriniz. O zaman ilişkilerinin de benzememesi ya da ilişkilerinin soy-
lu, örnek alınacak bir nitelik taşıması gerekmez mi?"

"Dedim. Dedim ama ideal sanatçının tanımını yaptım ben. Oysa yazarlarımızın birbirleriyle ve çevreleriyle olan ilişkileri, tanımını yaptığım sanatçının düzeyine ulaşmaktan çok uzaktır. Bir takım il-
kelliklerden, küçüklüklerden, - kalabalıklar gibi - ince hesaplardan
sıyrılmış, bilgeliğe varmış değil daha. Belki bir iki kuşak sonra şim-
di eleştirdiğimiz, yakındığımız durum ortadan kalkacak, - kulis yön-
temleri - kullanılmayacaktır."

"Bunları hiç bilmiyordum" dedi Dinçer, hayâl kırıklığına uğra-
mış gibi yüzü üzüntülü bir havaya büründü. "Yaratıcıların bir de ya-
raticılıkla bağdaşmayan oyunlarla uğraşması can sıkıcı."

"Toplumun karakterini de düşünmemiz gerekir Dinçer" dedim,
"Sanatçıları toplumun aksayan bütün sorunlarından, etki kaynakla-
rından, daha bir sürü şeyden ayırıp soyutlayamayız. Toplum olumlu
bir yöne gidince onlar da değişecekler, gerçek kimliklerini bulacak-
lardır." Fırtına olayının ayrıntılarını Dinçer'le konuştüğüm için işi-
temedim. Fırtına nasıl patlamış, nasıl bir görünüm meydana çıkmış-
tı? Bu soruların karşılığı hiç bir zaman verilmeyecek, - o konu - ben-
de, tamamlanmadan duracaktı. Selçuk Baran da fırtına hikâyesini
çoktan kapatmış olacaktı ki "Körlerden birçok sanatçı çıkmıştır ama
sağırardan çıkmamıştır" dedi.

"Körlerden çıkması doğaldır" dedim; "Körler görmüyorlar ama
işitiyorlar. Durumları, olguları sesle saptıyorlar, sesle gözlemliyor-
lar. Ama sağır bu olanaktan yoksundurlar. Her şey onların gözleri
önünde sessiz bir film gibi cereyan ediyor. Belki de bu sessiz ama
aşlında capcanlı hayatı - kendileri de bir parçasıdırlar - kavramaya,
değerlendirmeye çalışırken sık sık baş vurdıkları anlam mekanizma-
sı, düşünce mekanizması gelişmiştir. Oysa bu yetmez. Yaratmak için
ses gerekli."

"Bravo!" dedi Erol Ülgen, "Sağırın hepsi de birer usta pan-
dominoidir. El-kol hareketleriyle sessiz dünyalarına gürültülü ve ha-
reketli dünyayı aktarıyorlar. Sanatçı çıkarabilselerdi kimbilir ne öz-
gün eserler okurduk."

"Yok ama. Olmuyor" dedi Selçuk Baran.

"Ses hayatın kanıdır" dedim, "Yaratıcılığın doğduğu, o olmayın-
ca yaratıcılığın da olmayacağı büyük bir kaynaktır."

"Evet" dedi Selçuk Baran.

"Bilmem dikkat ettiniz mi? Etmişsinizdir elbet, ben de sağlamlı-
yorum galiba, sanatçı olur da dikkat etmez mi?.. Bir aşağılık duygusu
var sakatlarda" dedi Ahmet. "Bir türlü yenemiyorlar bu duyguyu."

Hem kendilerini hem de çevrelerindekiileri rahatsız ediyorlar.”

“Böylesi normaldir” dedim, “Bütün sakatlar sakatlandıkları andan sonsuza kadar tedirginlikten kurtulamazlar. Fiziki noksanlık çok önemlidir, çok çok önemlidir. Yargılamaya, değerlendirmeye önce - o yanlarından - başlarız öteki erdemleri hiç yokmuş gibi. Bizi etkileyen sakatlıklarıdır çünkü. İçlerine dönüktürler, öfkeli dirler, nefretle doludurlar. Yüzleri hep asıktır. Veremli tuhaf bir içgüdüyle herkesin vereme yakalanmasını, topal herkesin topal olmasını ister... Belki de bu kendisiyle çevresi arasında bir denge sağlamak isteğidir... Bu istekler ve öteki öğeler onları koşullandırdığından olacak, bir türlü sakatlıklarının üstüne çıkamazlar. Çıkamayınca da kurtulamazlar aşağılık duygusundan.”

“Ama bu dediğiniz bir bilinç işi abi” dedi Dinger.

“Bilinç işi elbet” dedim.

“Biz de sağlam gibi görünüyoruz ama hepimiz o sakatlar kadar sakatız anlatabildim mi, onlar kadar kusurluyuz” dedi Ahmet. Heyecanlandı. Gözlerini, söylediği sözlerin doğruluğuna inanmaktan gelen anlamlı bir sevinç doldurdu. “İlk şeyimiz, sağlam - sakat diye bir ayırım yapmakla başlamış. Bu konuda suçluyuz. Onları hep horlamış, hep küçük görmüş, hep ikinci sınıf insan işlemi yapmışız. Nasıl kurtulsunlar?”

“Doğru” dedi Remzi İnanç, “Onlara - sen insan değil sakatsın - demişiz ve işe yaramayan bir nesne gibi yaşantımızın dışına itmişiz; ilişkilerimizin dibinde küçücük, bizi sarsmamasına dikkat ettiğimiz bir yer vermişiz. Kucak açmamışız ki... Sana, ona davrandığımız gibi davranmamışız ki...”

“Koşulların üzerinde durmalıyız” dedi Dinger.

“Avrupalı sakat insan bu kompleksi yenmiştir. Kendini sağlamlardan aşağı görmez” dedi Selçuk Baran. “Yollarda, elleri ayakları titreyen, koltuk değnekleriyle gezen kimselere, körlere, topallara, kolsuzlara raslarsınız. Bizde böyleleri görüldü mü meraklı bakışlar hemen onlara çevrilir. Oysa Avrupalı sağlam insanın kılı bile kıpırdamaz, geçer gider.”

“Uygar insan bilinciyle yaşıyor Avrupalı... Sonra İkinci Dünya Savaşı gibi korkunç bir cehennemden içinden çıkmışlar... Kaba yanları, gayri insanî tutumları törpülenmiş. Ayrıca hepsinin de maddi ya da manevî mutlaka bir yarası, bir eksikliği vardır. Bu yaraların, bu eksikliklerin taşındığı bir toplumda - kör bir adam - ilgi çekici, olağanüstü bir olay değildir” dedi Remzi İnanç, bir Maltepe yaktı.

“Haklısın” dedi Selçuk Baran, “Bu toplu sakatlanma, - sakatlık - ve onun yıpratıcı gücünün üstüne çıkarmıştır herkesi. Dış görünüşe,

fiziğe bakarak yargılamak basitliktir. İnsanın iç değerleri öndedir her zaman."

"Sakat insanın ruhu da sakattır" dedi Dinçer, "Ne yaparsanız yapın - onu - içsel baskılardan kurtaramazsınız. Koşullanmışlardır bir kere."

"Onlar mı koşullanmışlardır, yoksa biz mi onları koşullamışız?" dedim.

"Biz, biz" dedi Ahmet, işaret parmağıyla göğsüne dokundu birkaç kere. "Size bir hikâye anlatacağım. Benim bir yeğenim var. Korkunç bir kekemeydi. Bir sözü söylemek için yarım saat uğraşırdı. Sıkılır, ter basar, ağlayacak gibi olurdu. Düşündüm taşındım, sağa-sola sordum, edindiğim bazı bilgilerle - senin konuşmanı düzelteceğim - dedim. Dişlerinin arasına bir kalem sıkıstırdım. Sonuç fena değil, yüz-de seksen başarı sağladım. Şimdi pek seyrek tekliyor... Ama, - sakatın - da gayret göstermesi, - ben bu işin üstesinden mutlaka geleceğim - demesi gerekir. Yeğenim, arkadaşlarından kaçıyordu. Onların yüzüne, alaycı ya da acımayla dolu anlamları görmemek için bakmak bile istemiyordu."

"Bir de ne yaparsan yap düzeltmeyeceğin kimseler vardır?" dedi Erol Ülgen.

"Körlerin gözlerini açamayız elbet ama - körlük duygularını - yenebiliriz. Oysa biz ya acıyoruz ya da tiksiniyoruz" dedi Ahmet.

"Acıma çok önemli" dedi Selçuk Baran, "Avrupalı sakat insan, kendisine acınmasını, o hiç bir şey değilmiş gibi yardım edilmesini istemez. Bizde biri yere düştü mü millet hemen başına üşüşür. Ama Avrupalı yere düşenin - senden yardım istemedim ki ben? - diyeceğini ve bu davranışının onun onurunu yaralayacağını bildiği için koşmaz. Bu psikolojiyi öğrenmişler... Ayrıca Devlet bu konuda çok titizdir. Bütün sakatları hayata bağlayacak, sakatlıklarını unutturacak çareler bulmuştur. İş olanakları yaratmıştır. - On tane sağlamla birlikte bir tane de sakat işçi alacaksın - diye buyruk vermiştir kurumlara, fabrikalara."

Ahmet güldü, "Bizde sağlamlar doğru dürüst iş bulamazken sakatlara..." dedi.

"Sakatlar öteden beri - insan artığı, gereksiz bir varlık - işlemi görmüştür ve görmektedir toplumumuzda" dedim, "Sakatlıklarının cinsine göre sıfatlar üretilmiştir. Bu tutum, onların zaten çökmüş bir halde bulunan ruh düzenini büsbütün bozmuştur. Adama sen durmadan fiziki noksanlığını hatırlatıyorsun, hem de alaycı bir tavır takınarak yapıyorsun bu işi, sonra da - kurtulsun birader - diyorsun? Olmaz ki Yaşama olanağı tanınmayan kişi nasıl yaşar? İn-

san anlayışını değıştirmedikçe, yani insana - bakış açısı-nı değıştirmedikçe bu böyle sürüp gidecektir."

"Sakatlarla alay etmek, onları küçümsemek faşistçe bir tutumdur. Hitler ne yapıyordu? Sakatları işe yaramazlar gerekçesiyle öldürtüyordu" dedi Remzi İnang.

"Körler gene de ötekilerden başka oluyorlar. Daha duygulu, daha bir hayata düşkün" dedi Ahmet, "Pilot bir arkadaşım var. Bir uçuş sırasında yere çakılıverdi. göz sinirleri zedelendi, tam dört yıl hiç bir şey görmeden dolaştı. Ama umudunu kaybetmedi, körlüğünü benimsemedi. Her gün yanımıza gelir, uçağa binecekmişcesine hazırlanırdı. Kazadan sonra uçuş düzeninde ne gibi gelişmeler değışmeler olmuşsa hepsini öğrendi, yeniliklerle ilgilendi, bilgisini arttırdı, sağlamken boş verdiği sorunları inceledi, - ben artık körüm - diyerekten bir kenara çekilmedi, kendini bırakmadı. Ama ne yalan söyleyeyim biz de iyi davrandık, körlüğünü hatırlatacak en küçük bir imada bulunmadık. Derken ameliyat oldu, açıldı gözleri. İradesini zorlamasaydı belki de gözlerine kavuşamayacaktı. Şimdi gene pilotluk yapıyor."

"Sen yarı sakatlardan, iyi olma ihtimali bulunanlardan söz ediyorsun." dedim, "Biz ölünceye kadar sakat kalacaklardan, onların sorunlarından konuşuyoruz."

"**Ateş Hırsızları** var mı acaba?"

"Olacak" dedi Remzi İnang.

Çokları farkında değildi ama müthiş bir kitaptı **Ateş Hırsızları**. İki kere okumuştum. Sarsmış, allak bullak etmişti beni. Düşle gerçeğin birbirinin içinde eritildiği bir yapısı vardı.

"**Reşo Ağa ile Sahipsizler**'i istiyorum."

"**Çarpık Sevdâ**'yı verir misiniz?"

"**Denemeler**'den iki tane sarar mısınız?"

"Davranış çok önemli böyle durumlarda" dedi Dinger, "İnsanın moralini yükseltir, direnme gücünü çoğaltır. Sakatı, toplumun ilkel anlayışına boyun eğerek hayatın dışına itmeyeceksin. Sakatlık duygusunu, o derin acıyı hiç bir zaman kıskırtmayacaksın. Tabi bunlar kişisel çabalar... Değişiklik, yani, insana bakış açısı değışmedikçe, Muzaffer abi öyle söylemişti sanıyorum, sakatlar sakatlıklarından kurtulamayacaklardır."

"Gün Yayınları sahibi Mehmet Ali Ermiş benim yakın arkadaşım. Mahkemede ifade verirken kalp sektesinden öldü. Belki işitmişsinizdir, gazeteler yazdı. Remzi çok iyi tanır. Bir gözü kördü. Körlüğünü gizlemek amacıyla hep kara gözlük takardı. Körlüğünü hatırlatmamaya, acısını diriltmemeye (sakatlar sakatlıklarının acısını her an

yaşarlar) çalışır, elimden geleni yapardım. Hattâ gözüne bile bakmazdım...?" dedim.

Remzi İnanç sözümü kesti, "Ama o, senin bu çabanın altında gizlenen anlamı mutlaka seziyordu" dedi.

"Seziyordu" dedim, "Herkesin kendisine benim gibi davranmasını istiyordu. Oysa-o herkes-kulağına gelecek biçimde - Kör Memedali - diyordu. Bir gün içini döktü. - Seni, kusurumu bir saniye olsun duyurmadığın, benim kadar acı çektiğin için seviyorum. - Öyle denge-sizliklerimiz var ki, sakat bir kere daha sakatlanıyor; hayata, insanlara küsüyor, içinde kin üstüne kin biriktiriyor. Öteki sorunlar gibi insan sorununun çözülmediği, insanlık kavramının öteki kavramlardan üstün tutulmadığı bir ülkede sakatı da sakat olmayı da işkenceler içinde kıvranıp duracaklardır."

Ahmet, Remzi İnanç'a, Erol Ülgen'e, Selçuk Baran'a, Dinger'e, bana baktı, "Bilmem hatırlar mısınız?" dedi. "Yıllar önce Türkiye'de bir uçak rallisi yapılmıştı. Yüzlerce yabancı uçak katılmıştı bu ralliye. Bir pilot dikkatimi çekti. Sağ ayağı kesikti. - Allah Allah, bu nasıl iş? Tek ayakla uçağı nasıl yönetiyor bu adam? - dedim. Bir fırsat bulup uçağı inceledim. Fren, gaz tertibatı ve daha başka şeyler tek ayakla kullanılacak biçimde düzenlenmişti. (Selçuk Baran'a baktı) Hanımefendinin dediğine getirmek istiyorum lâfı. Avrupalı insana değer veriyor. Yaşatmak ve yararlanmak için her çareye baş vuruyor, topal diye tutup atmıyor bir yana. Biz-onlara-yol gösteriyorduk, yani hava trafiğini öğretiyorduk. Ralli Samsun'da son bulacaktı. Hava sisliydi. Çokları vaz geçti, geriye döndüler. O tek bacaklı adam ağızlarımızı açık bırakan bir cesaretle daldı bulut kümesinin içine, soluğu Samsun'da aldı."

"Sakatlarda, sağlamlardan daha iyi iş yapmak ya da en azından onlar kadar başarı kazanmak hırsı vardır. İradeleri güçlüdür. Çünkü hayatın önlerine yığıldığı zorluklar - bizimkinden - çok fazladır" dedi Dinger.

"**Kambur**'un yazarı Necati Tosuner'de de bu irade, imkânsız zorlamakla kendini gösteriyor. Bir hikâyesinde kamburunu testereyle kesmek istediğini anlatıyor" dedim.

"Kamburluk duygusunu aşamıyor değil mi?" dedi Selçuk Baran ilgiyle.

"Aşamıyor. Her an aklında. - Sırtındaki kamburu bırak da içimizdeki kamburu yaz-dedim. Güldü. - Söylemesi kolay, çünkü senin kamburun yok-dedi."

"Haklı ama" dedi Remzi İnanç.

"Ben - haksızdır - demedim. Bir yazar, bir hikâyeci, çoklarının

altında ezildiği acıların etkisini azaltabilir, yönetimi ellerinden alabilir, yaratıcılığının zenginliğiyle iç baskıların üstünde egemenliğini kurabilir. Bir gün, - Peki, hayatın boyunca hep bu problemle mi uğraşacaksın? - dedim, - Görüyorsun işte olmuyor. Tıp bilimi bile çaresiz. Yani umutların umutsuzluklarla doludur. Bence yapacağın tek şey var: O fazlalığı ya da eksikliği yok saymak."

"Ne dedi?" dedi Remzi İnanc.

"Ne diyecek, - Bekâra karı boşamak kolaydır - dedi."

Güldüler.

Erol Ülgen, "Doğru söylemiş" dedi, "Derdi çeken bilir."

"Şunu da dedi. - Ben unutmaya çalışsam bile unutturmuyorlar. O merhametli davranışları, sırtımda dolaştığını gördüğüm ya da hissettiğim bakışları ne yapayım? - Rahat bırakmıyoruz rahat, bıraksak iyileşecekler. Eşitsizliği biz yaratıyoruz."

"Yenilir ama bu duygu" dedi Ahmet.

"Biz Avrupalı değiliz" dedi Remzi İnanc, "Alaycınız, benciliz. Aşağılamayı, küçümsemeyi seven, bundan tad alan bir milletiz."

"Sadistiz demek istiyorsun ki doğrudur..." dedim.

"İşkence yapmaktan ne kadar hoşlandığımız belli değil mi?" dedi Erol Ülgen.

"İnsan kafasına korsa aşağılık duygusundan kurtulur" dedi Ahmet.

"Bilgeleşmesi, bütün etkileri denetim altına alması gerekir" dedi Selçuk Baran.

"Bilgeleşme dediniz de aklıma geldi. Bir Arap düşünürü vardır" dedim, "Adı Ebül'alâ El'Maarri... Ben yıl önce yaşamış. İki gözü de kör. Ama bu körlüğü bir sürü yapıt ortaya koymasını engellememiş. Körlüğü, bunun acılarını değil, insanı tutsak eden gerçeklerin nedenlerini, bu güce nasıl eriştiklerini düşünürmüş boyuna. Birçok dil bilirmiş. Belleği o kadar güçlüymüşki okuduğunuz bir kitabı size aynen tekrarlamış... Masal falan değil anlattığım. İran'dan biri gelmiş Maarri'nin bulunduğu yere, Maarri'nin İranlı komşusunu aramış. Raslantı bu ya, adam bir yere gitmiş o gün. - Ne söyleyecekse bana söyle, ben arkadaşına iletirim - demiş Maarri ve adamın sözlerini aynen arkadaşına aktarmış. Oysa bir tek sözcük Farsça bilmiyormuş... Sen de sakat da büyük çaba harcayacaksınız, inançlarınızı birleştireceksiniz bir durumu yok edip ötekini var etmek için... Her şey için geçerli değil mi bu? Çaba harcamadan bir yere varılabilir mi?"

"Doğru" dedi Remzi İnanc, "İşte bizim avukat Eşber. Bütün sanat dergilerini, yerli yabancı yayınları izler gözleri görmediği halde. Sağlam da bir avukattır."

"Nasıl yapabiliyor bunu?" dedi Selçuk Baran.

"Bir arkadaşına okutuyor ve dinledikleri onda bir izlenim, bir kanı, bir fikir haline dönüşüyor."

"Atilla Özkırmılı anlatmıştı. Adana lisesinde okurken aynı sınıfta kambur bir arkadaşı varmış. Kamburunu dert etmiyormuş, umursamıyormuş, neşeli, canlı, girişken, cesur, hergele mi hergeleymiş. Zenginmiş de ayrıca. Kızlarla ilişki kurmaktan çekinmiyor, reddedilse bile yılmıyormuş. Bakmış bir gün, pamuk kırallarından birinin oğlu pamuk yüklü bir kamyonu barın önüne çekmiş, kapatmış. Öfkelenmiş, - Ulan sen bar kapatırsın da ben kapatamam mı? - demiş, odun ticaretiyle uğraştığı için barın önüne dört kamyon odunu dayamış, kapatmış, konsmatris kızları toplamış başına sabahlara kadar vur patlasın çal oynasın..." dedim.

"Para bütün sakatlıkları, çirkinlikleri örter" dedi Erol Ülgen, "Çirkinini güzelleştirir."

"Öyle tabi. En küçük bir kompleksi yokmuş çocuğun. Plaja gider, kumlara uzanır, kamburuyla ilgilenenlere gülümseyip geçermiş. Sonra çok güzel bir kızla evlenmiş, dört tane de çocuğu olmuş" dedim.

Mahmut geldi elinde bir paketle. Lâhmacunlar sıcaktı. Turp, yeşillik ve limon koymuşlardı ama tuzu unutmuşlardı. Köşeye çekildim, kitapları üst üste yığarak yer açtım, "Karnı aç olanlar buyurun" dedim. Cigara yakarken bana gülümseyerek bakan Dinçer, "Ben sizin yemek yediğinizi sanıyordum. Yoksa bir lokantaya gider yedik. Suralarda arkadaşımın bir kebabçı dükkânı var" dedi.

"Başka zaman gideriz. Siz şimdi bir tane alın, cigara altı yaparsınız" dedim.

Elini göğsüne götürdü, gülümsedi, "Teşekkür ederim. Bir tane bana yetmez. Bir tane yemekten hiç yememek daha iyi. Siz buyrun. Hakkaten..." dedi Dinçer.

"Gelin canım, birlikte yeriz işte" dedim.

"Sağolun."

"Mahalle var mı?"

Türkiye Tarihi'nin bütününe almak isteyen ama yedinci cildi bulunmadığından saat ikiden sonra gelmesi söylenen genç belirdi, "Tamam mı?" dedi.

"Tamam dost" dedi Remzi İnang, "Yedinci cildin yeni baskısını yapmışlar, pahalandırmışlar."

"Nazi İmparatorluğunu sevmemiş" dedi Selçuk Baran.

"Niye? Naziliği bütün ayrıntılarıyla veriyor... Bir roman gibi de rahat okunuyor" dedi Remzi İnang.

"Bilmem... Çok uzun, sonra..." dedi Selçuk Baran ve Erol Ülgen'.

le kitabı tartışmaya koyuldular. İlgilenmedim, çünkü okumamıştım. Naziliğin ne olduğunu yeterince biliyordum. Ona harcayacağım zaman içinde Şekspir'i bir kere daha devrederdim. Ayrıca acıkmıştım. Üzerine limon sıkığım turp dilimlerini, yeşillikleri araya koyuyor, dürüyor, ısıriyordum. Parmaklarımın uçları, ağzımın çevresi yağlanıyordu. Hemen bir kâğıtla siliyordum. Birkaç kere iğrendiysem de hemen ezdim bu duygumu. Acılıydı. Sevgi Soysal'ın evinde (o zaman Sabuncu'ydu soyadı) Patriyot Hayati'nin çalıştığı Üsküdar börekçisinden getirdiği - Dürüm-leri ansıdım. Nezihe Meriç, havayı bulandırmak isteyen İlhan Berk'le tartışıyordu. Salim Amca (Salim Şengil) bir köşeye çekilmiş uyukluyordu... Müşteriler akın ettiler dükkâna. Son lokmayı ağzıma attığımda Selçuk Baran gitmek üzereydi. "İstanbul'a gidiyorum" dedi Remzi İnanç'a.

Remzi İnanç güldü, başını salladı, "Oh ne güzel, siz böyle İzmir, Bodrum, İstanbul falan durmadan geziyorsunuz, biz ise..."

"Bir isteğiniz var mı?" dedi Selçuk Baran.

"Var, var ama oturup mektup yazmam lâzım."

"Ataköy'de kalacağım. Çalışacağım orda. Şehre inmeyeceğim." dedi Selçuk Baran, gülümsedi, başıyla selâm verdi, çıktı.

"Yol Ayırımı ile Yorgun Savaşçı'yı istiyorum."

Erol Ülgen, satın alacağı kitapları seçiyordu. "Mobidik nasıl?" dedi.

"Mutlaka okunmalıdır" dedim, bir cigara yaktım, çantamı koltuğumun altına kıştırdım, "Kaçıyorum."

"Nereye?" dedi Remzi İnanç, göz kırptı.

"Kahveye gidiyorum, biraz çalışacağım, epey lâk lâk ettik" dedim. Dinçer'in, Ahmet'in, Erol Ülgen'in, Mahmut'un, Remzi İnanç'ın ellerini sıktım, "Arayan soran olursa oraya gelsin."

"Güle güle can" dedi. Remzi İnanç.

Çarşının merdivenini tırmanırken kar yağıyordu.

Attil   balkondan aŗaġı sarktı. Alt katın balkonunda ders  alıŗı-
yor görünen Sevil'e bir ıŗlık çaldı. Kız oralı olmadı. Attil   sandal-
yesini ileri geri çekip gürültü yapmaya, Sevil'in dikkatini çekmeye
uġraŗtı. Kız duymamıŗ göründü. "Sevil be.. Sevil be.." diye seslendi.
Okuduġu kitaptan isteksiz isteksiz baŗını kaldıran kıza bir öpücük
gönderdi. "Deli.." dedi Sevil, saçlarını arkaya attı. Attil   defterinden
kopardıġı k  da, ok saplanmış bir yürek resmi  ızdı, sonra okun
ucuna iri bir S, y rekteken akan damlaların içine de A harfleri yerleŗ-
tirdi. K  dı tortop edip, aŗaġıya, Sevil'in çoktan içeri girip boŗ bı-
raktıġı balkona fırlattı.

Kapıcı Muharrem Efendi  im biçiyordu bahçede. Attila'nın Se-
vil'in balkonuna ulaŗtıramadıġı yürek, geldi, Muharrem Efendi'nin
yanına kondu. Burnundan soluyan Muharrem gökten inen bu k  -
dın kadrini bilemedi, henüz bi ilmemiŗ çimlerin arasına yuvarladı
k  dı. Duvarın yanında uyuklamakta olan bitişik apartmandaki dok-
torların kedisi, kendisine doġru gelen bu yusuvarlak nesneye dikti
gözlerini, sonra doktor kedisine yaraŗmayacak bir hafiflik içinde
Attila'nın y reġiyle oynamaya baŗladı.

Pencerenin yanında toz almakta olan Hidayet Hanım, kocasının
gözü gibi sevdiġi o geberesice kedinin komŗu apartmanın bahçesinde
adı bir k  t parçası ardında s rtt ġ n  görünce deliye döndü, he-
men pencereyi açıp Muharrem Efendi'ye kediyi yakalayıp getirmesi
için baġırmaya baŗladı.

Annesinin habersiz bastıran konuklarına gazoz almak için bak-
kala giden, bu ara bir de yolunu bulup Oġuz'a telefon ederek Cu-
martesi günkü buluşma iŗini ayarlayan Nilgün, elinde gazoz şiŗeleri
ile eve dönerken Muharrem Efendi'nin hiŗmından kurtulmaya çalı-

şan kediyle karşılaştı. Aynı anda Hidayet Hanım'ın "Aman canım kı-
zım, yakalayiver şu kediye ne olursun.." diyen yakarışları duyuldu.

Hidayet Hanım'ların apartmanının altındaki mobilyacı dükkânın-
da çalışan Selim'e yeni diktirdiği güllü etekliği göstermek için bah-
çeye çıkmış olan Nuray, Nilgün'ün gazoz şişeleri nedeniyle yakala-
yamadığı kediye tuttuğu gibi Hidayet Hanım'ların apartmanına yol-
landı.

Nuray'ın elinde kediyle geldiğini gören Selim, yeni uzatmaya
başladığı kırpık bıyıklarını çekiştirmekten Nuri'nin attığı topu tuta-
mayınca top yoldan aşağı yuvarlanmaya başladı.

Nilgün'e sırtmaktan bacağına çarpıp geçen topu tutamayan Mu-
harrem Efendi'ye "Tutsana be adam!" diye haykırarak topun ardına
düşen Nuri, Nilgün'ün yanından geçerken "Fıstık.." diye tıslamayı
da unutmadı. "Öküz.." dedi Nilgün gözlerini açtı.

İnşaatın yanındaki çöp bidonunun arkasında isemekte olan Hü-
nü ayağına gelen topu, bibisini avuçlayıp sildikten sonra, tutup kar-
şısında soluyan "Öküz"e uzattı.

Ali Efendi, bir kediye yakalamaktan, bir topu tutmaktan âciz
Muharrem'in sırf karısını gündeliğe aldıkları için yaranmak istediği
12 numaranın şıfıntı kızı Nilgün'ün elinden gazoz şişelerini alıp
yüklediğini görünce, o Muharrem denen uyuntu ile karşılaşmamak
için gerisin geriye içeri kaçtı.

Ali Efendi'nin apartmandan içeri girdiğini gören Sütude Hanım,
Odesa'daki kavaslarına benzettği bu yağız delikanlıya, kocasının
ölümünden bu yana tatmadığı ton balığından aldırtdmak için kapıcı
ziline bastı.

Günlerdir "Yok.." deyip sütleri getirmeyen Ali'ye fena halde
içerleyen Neriman Hanım karşı apartmanın kapıcısı Muharrem'in
Sabahat Hanım'ın kızı Nilgün'ün elinden şişeleri alıp taşıdığını gö-
rünce, "Kapıcı dediğin böyle olur" diye düşündü, "Sen adam çalış-
tırmasını bilmezsin ki.." diye içerde sızmış, yönetici olacak sarhos
kocasına söylenmeye başlarken mahallenin deli kız diye ad taktığı
kızı Gülsüm balkona çıktı.

Sabahat Hanım Nilgün'ün geciktiğini düşünüp balkona çıktığında
bitişik balkonda deli kızını içeri sokmaya uğraşan Neriman Ha-
nım'ı gördü.

"Nasılsınız Neriman Hanım'cığım? Ne var ne yok?" diye lâf
attı.

"İyilik sağlık, sizde.."

"Solmaz ile Seçil geldiler, bizdeler. Oturuyoruz. Siz de gelin is-
terseniz.."

"A, olur.." dedi Neriman Hanım, "Bizimki içerde uyuyor, uyan-
dırıp gelirim!"

Deli kızını içeri sokmaya çalıştı, kız girmedi. Neriman Hanım,
"Ne halin varsa gör.." deyip kızı dışarda bıraktığı gibi içeri girdi.

Sabahat Hanım, elinde şise mişe olmadan, yakaladığı topu çişli
eliyle Hüsnü'ye taşıtarak gelmekte olan Nuri'nin yılışık bakışların-
dan korunmak için karşı apartmandaki Attila ile çeneye dalmış gö-
rünen kızının, bakkala gitmek için neden o kadar can attığını anla-
dı. Zaten bir süreden beri bu Attila denen zibididen işkilleniyordu.

"Nilgün, hani nerde gazozlar?" diye bağırdı.

"Öf, anne, aldım işte.. Muharrem Efendi getiriyor."

Pek bir şey anlamayan Sabahat Hanım, kızı, bir de Neriman Ha-
nım'a gazoz alması için göndermekten caydı, "Çabuk gir içeri!!" di-
ye bağırdı, kendisi için aldirttığı gazozu Neriman Hanım'a verecekti.
Ben içmeyiveririm, barsaklarım bozulmuş, derim, diye düşündü. Deli
kızın kendisine bakıp sırttığını gördü, omuz silkip içeri girdi.

Sevil pencereye yanaştığında, üst kata, kuşkusuz Attila'ya el sal-
layarak içeri giren Nilgün'ü gördü. Derhal balkona çıkarak Attila'ya
balkonda olduğunu üstelik o kara kızla olan bütün konuşmalarını
duyduğunu belli etmek için, kediyi yerine ulaştırdıktan sonra Hida-
yet Hanım'ların bahçesinde Selim'le kesişen Nuray'a el kol hareket-
leriyle seslendi. "Nuray, koş, bak sana ne anlatacağım!!" Nuray, cil-
vesi yarım kaldığı için isteksiz, Sevil'lerin bahçesine yollandı.

Boyacı Şakir Usta, "Ayak yoluna gidiyom" diye işi kıran Hüsnü'-
nün, bir elinde top, yanındaki koca götlü beyzadenin konuştuğu -
güllü etekliği kıcının tepesine çıkmış - kıza yiyecek gibi baktığını gö-
rünce, "Çüşş ulan.." dedi kendi kendine, sonra inşaatın boyasız bir
penceresinden bağırdı: "Hüsnü, gel len buree.. Ülen ne çabuk adam
oldun, itin dölü.."

Merdivenlerde, önce Ali Efendi'nin geldiğini sanarak kapıyı açan
Sütude Hanım'ın sorguları, sonra da Muharrem Efendi'nin Allah
ömürler versinler'i ile engellenen Nilgün'ün bir türlü gelemediğini
düşünerek balkona çıkan Sabahat Hanım, Nuray'a - Sevil'e nispet
olsun diye - etekliği üstüne övgüler düzen Attila'yı gördü. "Ne it bu
herif, ne it.. Daha yaşı küçük ama it.." diye söylendi Sabahat Ha-
nım. Arkadaşlarını bu ırz düşmanına karşı uyardırmaya kararlı, içeri
girdi.

Nuray'ın anası İffet Hanım kızının bahçeden gelen sesini duyun-
ca, evin toz içinde olduğunu farkettti, bu kız dayak istiyor, diye kapıya
çıktığında, Şakir Usta'nın el kol hareketlerini çözümlemeye çabala-
maktan önüne ardına bakamayan Hüsnü'ye korna çalarak yaklaşan

yeşil arabayı gördü, hemen saçlarını düzeltmeye içeri girdi.

Emekli Albay Muzaffer Bey, elinde peynir paketi ile gelirken İffet Hanım'ın dostu Muhittin Bey'in yeşil arabasından inip çalımla apartmandan içeri girdiğini görünce yönetici olmak sıfatıyla apartmanın namusundan kendisinin sorumlu olduğunu ansıdı. Kendi öz be öz kızı Sevil'in balkondan dışarı uğramış, üst kattaki o Attila denen serseri ile konuştuğunu görünce derhal bir namus harekâtına girişmenin gereğini duydu. Kızına içeri girmesini buyurdu. Sonra, babasının ölümünden beri Muhittin Amca'nın eve geldiği günler içeri girmesinin doğru olmadığını bilecek yaşa ve olgunluğa ermiş Nuray'a dönüp "Ne dikiliyorsun kızım sen burada?" diye bağırdı, karşılık beklemeden bu kez, karşı apartmandan salınarak çıkan Muharrem Efendi'ye kükredi:

"Nereledesin ulan? Sabahtan beri bir bahçeyi traş edemedin mi be?"

Okuldan dönen Satı, o uğursuz Albay'ın bahçede babasına çim kesme dersleri verdiğini görünce ürküp bahçe duvarına sığınmış oturan Nuray'ın arkasına gizlendi. Nuray'ın, Nuri'nin kimbilir kaç kez yıkadığı topu aksatmadan tutan Selim'e her bir bakışında biraz daha dizlerinin üstüne çıkan güllü etekliğine gözlerini dikti.

Albay'ın yönetimindeki apartmanın önünde üslenmeye hazırlanan Simitçi Salih'i görünce içinden, Tanrıdan başka şey isteseymişim olacakmış, diye geçiren Güzide Öğretmen, apartmanın kapısında Albay'ın ters bakışlarıyla karşılaşınca şaşaladı, ama çok geçmeden Muzaffer Bey Amcasının kendisini ne denli sevdiğini bir kez daha anladı. Muzaffer Bey, "Onun gibisi değil bu mahallede, dünyada bile az bulunur." dediği Güzide Hanım kızına daha demin kovmaya hazırlandığı simitçi Salih'in tepsisinden kendi elleriyle bir simit seçip verdi, parayı da kendi ödedi. Sonra sırasıyla Güzide Hanım kızının, kızcağızın babası muhterem insan Reşat Bey'in, kızın yüreğini çok kırmamaya dikkat ederek rahmetli anacağı Ziyet Hanım'ın ayrı ayrı hatırlarını sordu.

"Bunak babasının kokuşuk kızı" dediği Güzide'nin Albay'ı büyüleyip içeri girdiğini gören Ayşe okuldan geldiğinden beri Nuray'ın arkasında orospu çıraklığı eden kızı Satı'nın haddini bildirmenin sırasındır, deyip bahçeye varmaya davrandı.

Sibel Neclâ ile birlikte okuldan dönerken bahçe duvarlarında poz almış oturan Nuray'ı gördü. O arsız kızın ağabeyisine göz dikmiş olabileceğini düşünüp sinirinden dudaklarını kemirmeye başladı. Attila'yı için için seven Neclâ da Sibel'in kaygılarını sessizce paylaştı. İki kız balkon demirlerine çakısıyla adını kazımaya çalışan Attila'yı

Nuray'ın şerrinden kurtarmak için ona simit alma yarışına giriştiler. O sırada birden kopan bir rüzgâr Nuray'ın etekliğini havalandırırverince, Nuri Selim'e atacağı topu Nuray'ın dizlerine gönderiverdi.

Satı başına doğru gelen toptan ürküp anasının iki elini beline dayayıp dikilmiş olduğu apartman kapısına bir koşu koparınca Muzaffer Bey, arkasında bir şeylerin döndüğünü anladı; başını çevirdiğinde Nuray dizlerinde zıplayan topu tutmuş, serseri Nuri'nin sırtık bakışları arasında Selim'ine fırlatıyordu. Muzaffer Bey köpmek üzereyken, felçli babasını balkona çıkaran Güzide'nin babasına simit alması için Satı'ya seslendiğini duydu, anasının kapının yanında kendisine bir uğursuzluk hazırladığını sezmiş Satı bu gökten inen parayı yakaladığı gibi simitçinin yanına koştu. Muzaffer Bey çok büyük saygı beslediği Güzide'nin babası Reşat Bey'e "Nasılsınız Bey Amca?" diye seslenip uzun uzun hatır sormaya başladı.

Babasının sesini duyup kiminle konuştuğunu merak eden Sevil pencereye yaklaştığında Necla ile Sibel'in Attila'ya yaranma yarışında olduklarını gördü.

"Ağbi, kaç tane istersin?"

"Ay, Attila, lütfen sen de ye.."

"Rica ederim, Neclâ. Ben çıkardım parayı."

"Dünyada olmaz, benden bu simitler."

"Ay, lütfen.."

"Ölümü gör."

Sevil, hem Attila'ya görünmek, hem Sibel'in dostluğunu kazanmak, hem de o inek Neclâ'ya haddini bildirmek için kapıya koştu.

"Anne ben simit almaya bahçeye iniyorum."

Apartmanın kapısında Satı'yı enselemek için pusu kurmuş Ayşe'yi yatıştırıp bahçeye çıkan Sevil, "Merhaba Sibus, nasılsın?" d.yerek Attila'nın kız kardeşi müstakbel görünmesiyle öpüştü, sonra Satı'ya kaç simit istediğini sordu, babasının kendisini Güzide Ablasıyla kıyaslayan bakışları arasında önce Satı için, sonra Sevil'in simit almaya bahçeye indiğini görünce Ayşe'nin ortahğa salıverdiği Satı'nın küçük kardeşi Cenabettin için, simitçiyi görüp o yana sokulan Satı'nın arkadaşı Güllü için, daha sonra sevgili babacığı, en sonra da anesiyle kendisi için simit aldı. Ustasına simit almaya gelmiş Hüsnü'nün aç bakışlarına saçlarını savurarak karşılık verdikten sonra kiskançlığından kıpkırmızı kesilmiş inek Necla'ya "A.. Burada mıydın Necla?" diye içten bir selâm verip Sibel'ikle konuşmaya başladı. Neclâ gitti Nuray'ın yanına, simidini bu terk edilmiş kızcağızla paylaştı.

Toptan çok Nuray'ın bakışlarıyla oynayan Selim kabalık ettiğini düşünüp kızı simit almaya koşturunca Nuri "Aman sakın bana alma" diye yerinden fırladı. Böylelikle Hüsnü'nün muncıklayıp durduğu simitleri kamu yararına terketti. Neclâ ile gözgöze geldiler. Nuray'dan çoktan umudunu kesmiş olan Nuri Neclâ'ya bıyık burmaya başladı. O sırada bir fırtına daha koptu. Eteklerle birlikte bahçedeki bütün kâğıtlar havalandı. Attila'nın yüreğini taşıyan kâğıt, Albay Muzaffer Bey'le Sevil'in arasında titremeye başladı. "Bahçe değil, çöplük.." diye kükredi Muzaffer Bey. Muharrem çimlerden doğrulup Attila'nın yüreğini yakalamaya girişti.

Anasının kardeşi Cenabettin'e simit yedirmeye dalmış olduğunu gören Satı, Güzide'nin aldırtdığı simidi yerine ulaştırmak için babasının önünden, Attilâ'nın yüreğine basarak geçti, kapıdan son hızla dalıp merdivenleri tırmanmaya başladı. Aynı anda bir fırtına daha koptu. Attila'nın ezilmiş yüreği havalanıp daha ileriye, simitçi Salih'in yanına kondu. Ustasına simitlerin en iyisini seçtiğinden övüncülü Hüsnü, bu ne idüğü belirsiz kâğıda keyifli bir tekme savurdu.

İlk damla o anda düştü.

Deli kızın çılgınlıkları üzerine balkona çıkan Sabahat Hanım, gözlerini bahçedeki kızlara dikmiş, balkondan aşağılara sarkan Attila'yı görünce Nilgün'ü konukları için simit aldırmaya göndermekten caydı. Tam o sırada Sütude Hanım'ın "Ton, anladın mı TON" dediği balığı almaya apartmandan çıkan Ali'ye seslenmeye başladı. "Ali! Ali! Nereledesin? Gel, buraya, bize dört simit al, oğ'um."

Sütude Hanım penceresinin önünden aşağılara düşen paraları görünce Ali'nin gene Sabahat Hanım'ın işlerine koşturduğunu anlayıp çok bozuldu. "Süfli insanlar.." deyip eline geçirdiği ince bir kibrit çöpü ile nazik nazik kulağını karıştırmaya başladı.

Muzaffer Bey, Sabahat Hanım için simit almaya gelen karşı apartmanın bu çevik kapıcısını Allahın miskini Muharrem'le karşılaştırırken Selim aldığı simitlerden birini Nuray'a verdi. Bunu gören Albay, "Bu toz toprak içinde bir de simit.." dedi yüksek sesle. Sonra Nuray'dan yana dönüp, "Yiyin bakalım pislikleri.." dedi.

Damlalar ikileşti, üçleşti.

"Yağmur mu yağıyor?" dedi Sibel. Bir fırtına daha koptu. Kâğıtlar yeniden havalandı. Attila yüreğini aramak üzere boş yere sarktı balkondan aşağı. Serseri Nuri, Neclâ'dan pas alamayınca, "Amma hödük şey be.." diye omuz silkti Nuray'ı Selim'e bırakıp "Ben içeri giriyorum, lan.." dedi girdi.

Damlalar çoğaldı.

"Yağmur geliyor, haydi girelim içeri, yak o simitleri ocağın üs-

tünde" dedi Sevil'e Albay. Attila yüreğinin sahibesinin elinde simitlerle içeri girişini gözledi. Necla yakaladı o sevecen bakışları kıpkırmızı kesildi. Kapıda Satı'dan getirdiği simidi alan Güzide'yi balkonda bulamayan Albay, Güzide'nin muhterem babacığına saygılar sunup kapıya yöneldi. Ayşe, Cenabettin'i kucakladığı gibi içeri kaçtı.

"Girmiyor musun?" dedi Nuray'a Necla. Nuray, Necla'yı unutmuştu bile, Sedat'la kıkırdasıyordu.

Damlalar sıklaştı.

Güllü simidini ısıra ısıra sıvıştı oradan.

Şakir Usta iki lokmalık simidin yarım lokmasını "doymak bilmez" Hüsnü'ye verdi. Muharrem Efendi içeri girdi. Güzide ablasından aldığı şekerlerle aşağı inen Satı'yı kulağından tuttuğu gibi eve soktu.

Damlalar hızlandı.

"Gel, biz gidelim.." dedi Necla'ya Sibel. Kolunu Necla'nın omuzuna attı.

İki kız içeri girdiler.

Güzide babasını içeri taşıdı.

Damlalar boşandı.

Nuray'la Selim mobilyacıya koşturdular.

Deli kız kesik çığlıklar attı.

Tepsisini başına yerleştiren Salih, tezgâhını koltukladığı gibi Albay'ın yönetimindeki apartmana sığındı.

Sabahat Hanım'a simit götürdüğü için merdivenlerde Sütude Hanım'dan azar işiten Ali, bu yağmurun altında ton balığına çıkmayacağını anlayınca Salih'in yanına sığındı. Tepsisindeki susamları parmağının ucuna toplayıp toplayıp yiyen Salih'e yan yan baktı.

Damlalar koşturdu.

Hidayet Hanım arabasını Muhittin Bey'in yeşil arabası yanına park etmeye çalışan kocasını gördü. Kıymetli yavruları, biricik kedileri kapıyı tirmalamaya başlamıştı bile.

İşi paydos eden Şakir Usta'nın ardından koşturan Hüsnü bir yandan saçlarını tarıyor, bir yandan da mırıldanıyor. "Ne elmadır ne de nar, nazlı yâr.." Yağmur altında ortadan ikiye ayırdığı saçlarından sular sızıyor.

Damlalar koştu.

"Yağmur başlamış.." dedi, dostunun arabasını merak edip dışarı bakan İffet Hanım, "Bizim deli Nuray nerelerdedir acaba?"

Nuray mobilyacının vernik kokan kanepesinde oturmuş, güllü etekliği dizlerinin üstünde.

Nuri Nuray'ı düşünüyor. Eski anahtarlığından çıkardığı anahtar-

ları, yeni aldığı top biçimi anahtarlığa diziıyor.

Sütude Hanım Louis Quinze koltuğunda uyuyakalmış.

Damlalar çıldırdı.

Muzaffer Bey yağmura bakıp "Maşallah ne yağmur, ne yağmur.." dedi. Yağmur altında duran deli kızı gördü: "Yahu bu kızın anası babası yok mu, ne insanlar var şu dünyada.."

Nilgün anasının arkadaşlarına gazozları veriyor.

"Siz içmiyor musunuz Sabahat Hanım?"

Sabahat Hanım'ın gözü dışarıya gidiyor.

"A.. Çocuklar, yağmur başlamış." diyor.

Delikızın anası yerinden fırlıyor:

"Eyvah, babası bizim kızı içeri aldı mı acaba?"

Damlalar kabardı.

Aşağıda deli kız. Kollarını uzatmış, başını yağmura vermiş, gözleri yarı kapalı ağız aralık, elleriyle yağmuru avuçluyor, damlaları yutmaya çalışıyor. Gültüyor, gültüyor, katılıyor.. Yağmur damlaları yüzünde, gözlerinde, avuçlarında.

"Ne deli be.." diyor kız kardeşi ile Necla'nın fısıldaşmalarından bezip kendini balkona atan Attila. Yüreği sandığı, demin simitçinin durduğu yerde duran ıslak bir kâğıt parçasına bakıyor. "Ne deliyim ben be.." diyor kendi kendine. "Karşıdakinden hiç farkım yok." Ellerini uzatıyor yağmura doğru, sonra deli kız gibi o da başını veriyor yağmura. Yağmur damlaları alnına, burnuna, yanaklarına kondukça içi kımıldıyor.

Yağmur yavaşlıyor.

Deli kız ona, o deli kıza bakıyor, yağmur altında, bir sağanak sonrası güneşi gibi parlıyorlar.

olaylar arasında

● Yazın yaşamımız bakımından bizim için en büyük olay 3 Şubat günü Fransa'da satışa çıkarılan Çetin Altan'ın "Büyük Gözaltı" adlı ilk romanının "Etroite surveillance" adı altındaki Fransızca çevirisi oldu. Fransa'nın Gallimard'dan sonra en büyük yayınevi olan Flammarion'un yayımladığı kitabı Çetin Altan aynı yayınevinin protokolündeki 200 yazara 28 Ocak'ta imzaladı. Fransızca çevirisi Turan Gökaltay tarafından yapılan romanla ilgili olarak Benelüks ülkelerindeki Devlet Radyolarında röportajlar yapıldı. Bir süredir Fransa'da bulunan Çetin Altan bu ülkedeki olumlu ilişkileri bakımından ünlü ressam Marc Chagall'ın kızı İda Chagall'den büyük yardım gördü. Le Monde gazetesinin ileri gelen yazarlarıyla ve Sartre'la ilişki kurdu.

● Fransız yazarı Henri de Monfreid öldü. Doksan beş yaşındaydı. Bütün yaşamı boyunca en büyük tutkusu serüvendi. Önce Fransa'da birçok serüven yaşadı, daha sonra da Çibuti'de... Uzun yıllar Çibuti'de çok sakıncalı işlere girip çıktı: Köle kaçakçılığı, silâh kaçakçılığı ve korsanlık yaptı. Yasa dışı uğraşları arasında bütün kaçakçılığı da vardı. De Monfreid soylu bir kişiydi, Fransa'da da bir şatosu vardı. Ama çok uzun yıllar bütün uygarlıkların dışında yaşadı. Babası Daniel de Monfreid çağının tanınmış ressam ve gravürçülerindendi. Paul Gauguin'in yakın dostu olan Daniel de Monfreid onun Maori uygarlığı üzerine yazdığı yapıtını resimlemişti. Henri de Monfreid'in babasıyla Gauguin'in birbirlerine yazdıkları mektuplar 1918 yılında yayımlanmıştı. Ünlü Fransız yazarı Joseph Kessel ile tanışması Henri de Monfreid'in yaşamında bir dönüm noktası oldu. Kessel'in öğütlemeleri sonucu bütün serüvenlerini kaleme

almağa karar verdi. 1932 yılından sonra da peşpeşe kitaplar yazdı. Bunların arasında en tanınmışları şunlardır: "Denizde sertüvenler", "Kızıl Denizin Gizleri", "Yasak Yol", "Korsanların Hazinesi", "Korsan Vasiyetnamesi", "Arıların Kırkı". De Monfreid'in bazı yapıtları sinemaya da aktarılmıştır.

● Müzikte "Jazz" türünün en büyük uzmanlarından biri olan Hugues Panassié de öldü. Jazz'ın Amerika'daki gelişimini ve Avrupa'ya yansımalarını çok yakından izleyen Panassié bu tür müziğin açık seçik anlaşılmasında büyük katkısı olan bir yazardı. Yirmi kadar yapıtı vardı. Bunlar arasında "Jazz müziği ve Swing", "New York'ta beş ay", "Jazz'ın gerçek tarihi", "Jazz Savaşımı" adlı yapıtlarını sayabiliriz. Madeleine Gautier ile birlikte yazdığı "Jazz Sözlüğü" özellikle çok önemlidir. Bu kitabın önsözünü Louis Armstrong yazmıştı.

● Buna Fransız'ların kendileri de şaşılar. Ülkemizde şiire gereken önemin verildiğini hiç sanmıyorum. Ama Fransa'da da şiire gereken önemin verildiğinden pek söz edilemez. Bunu ben değil Fransızların kendileri söylüyorlar. Bu gerçek Fransa'nın Lyon kentinde düzenlenen bir şiir şöleninde ortaya çıktı. Adı geçen kentteki "La Compagnie du Cothurne" tiyatro topluluğu şiirler okunması ve şiir üzerinde konuşulması için on beş gün süreyle kendi tiyatrosunu bu gösterilere açık tuttu. Şiir şölenine kentin kitapçıları, okullar, liseler ve birçok örgüt de katıldı. Lyon'lu ya da Lyon'la yakından ilgili olan ozanlar çeşitli yerlerde kendi şiirlerini okudular. Bir kent için gerçekten övünülecek büyük bir olaydır bu. On beş gün süren bu şiir şölenini Le Monde gazetesinde çok güzel bir yazıyla yansıtan Jean - Marie Dunoyer yazısını şöyle bitiriyor:

"On beş gün süren Lyon şiir şöleninde asıl önemli olan şey gençlerde ortaya çıktığı görülen şiire susamadır: Uyaklı dizelerle ilgili bir susama değildir bu, Rimbaud'nun durmadan yinelediği cümlesiyile özetlediği şeydir: "Yaşamı değiştirmek." "Bu toplumun yerini alacak olanın yaşanabilir bir toplum olması gerek." Bu isteği belirtenler kapalı olarak: "Şiirle" demek istiyorlardı.

Lyon'da doğup büyüyen ya da sonradan oraya yerleşen ozanlar arasında Roger Kowalski, Jean Pérol, Louis Calaferte, Jean Orizet, Annie Salager gibi çok güçlü ozanlar var. Bu şölende okunan şiirlerden bir örnek vermek amacıyla Roger Kowalski'nin bir şiirini sunuyoruz:

Uyuyacak mısınız? Su bekliyor sizi; bin meyve ağzınız için ve hayır yüzümde okumayacaksınız ölümünüzü; uyuyacak mısınız?

Tuz gözlerinizde, ağzımın titrediği tatlı yara izi yüzünüzdeki, sözcükler artık duymayacağım hiç.

● UNESCO 1975 yılını "Kadın yılı" olarak saptadı. Birçok ülke kadınlarla ilgili kültür gösterileri düzenleme hazırlığı içine girdi. Şu son yıllarda seslerini yükseltmeğe çalışan kadınlar bilinçli ve yöntemli bir girişime yönelebildiler en sonunda. Dünya değişiyor. Kadınlar eyleme geçmeğe ve seslerini iyice duyurmaya karar verdiler. Olumlu sonuçlara kısa süre içinde varacaklarından da kimse kuşku duymasın. Ve kuşkusuz bu budalaca bir erkek - kadın savaşımı olmayacaktır. Kadınlar, yeni bir yaşama düzeni içinde yüzyıllardır ortaya bir türlü koyamadıkları ağırlıklarını koyacaklardır. Bu bir denge sağlayacaktır. Kadın yazar, kadın ozan, kadın ressam deyimleri şimdiden bize bir garip geliyor, anlamsız geliyor. Ülkemizde de öteki alanlarda olduğu gibi yazın ve sanat alanlarında da kadınlarımızın bütün güçleriyle ağırlıklarını koymalarını dileriz.

KISA İZLENİMLER

● Eczacıbaşı'nın her yıl yayımladığı bloknot - takvimin 1975 yılında konu olarak "Çocuklar" ele alınmış. Ara Güler, Şakir Eczacıbaşı Sami Güner, İsa Çelik gibi fotoğraf ustalarının yapıtlarının yer aldığı albüm - takvimde ülkemiz çocuklarının çeşitli görüntülerini yansıtan 70 fotoğraf bulunuyor.

● Gazete söz konusu olunca ülkemizde ne gibi olumsuz günlük yayınlarla karşılaştığımız bütün sağduyulu kimselerin saptadığı bir gerçektir. Gazetelerimiz arasında Cumhuriyetin ayrı bir yeri olduğu kuşkusuzdur. Gazete ve gazetecilik niteliğine çok yaklaşık olan bu gazetenin yarısında hemen her zaman belirli bir bütünlük göze çarpar. Buna karşılık öteki yarısında gerek dil, gerekse kültür bakımından büyük yetersizlikler bu bütünleşme çabasına gölge düşürür. Oysa bütünlüğü amaçlayan bir gazetede magazin, sanat ve spor da çok önemlidir. İlk yarıdaki bütünlüğü bunların tamamlaması gerekir. Oysa çok zaman bunun tersi oluyor. Söz gelişi adı geçen gazetenin ikinci sayfasında sayın Melih Cevdet Anday, sayın Profesör Hıfzı

Veldet Velidedeoğlu gibi yazarlar okunmaları gerekli yazılarını yayımlarken sayın Oktay Akbal ve sayın İlhan Selçuk gibi güçlü fıkra yazarları ülkemizin gerçek sorunlarını günü gününe büyük bir ustalıkla yansıtıyorlar. Sayın İlhan Selçuk 19 Ocak 1975 tarihli Cumhuriyette yayımlanan "Dünya'dan Uzak Bâbıâlı" adlı fıkrasında: "Bir ülkede kapitalizm ilkel ise, o kapitalizmin gazetesi de ilkel olur" diyordu. Gerçektir. Ama aynı gazetenin daha sonraki bölümlerinde bu tutarlılık önemini çok zaman yitiriyor. Ve bu özellikle magazin, sanat ve sporla ilgili yazılarda görülüyor. Sözelgesi 4 Ocak 1975 tarihli Cumhuriyette Ali Acar imzasıyla (Amatörler "Sefiller"i oynuyor) başlığı altında bir yazı yayımlandı. Bu yazı şöyle başlıyor: "Hugo'nun yıllar öncesi yazdığı Sefiller'i amatörlerimiz binlerce kez sahneye koydular ve koymaya devam ediyorlar." Yazıyı yazan kişi daha sonra bir şeyler anlatıyor ama Hugo'ya ve Sefiller'e değinmiyor. İnsan düşünmeğe başlıyor: Yazıyı yazan kişi Amatörlerle Hugo ve Sefiller arasında bir ilişki kurarak ne demek istemiş acaba? Cumhuriyetin kültür düzeyinde olumlu bir gazete olduğunu spor bölümünde de saptamak mı istemiş? "Yıllar öncesi" derken kaç yıl öncesini belirtmek istemiş? On yıl mı? Yirmi yıl mı? Otuz yıl mı? Sonra, Amatörler Sefiller'i binlerce kez nasıl sahneye koyarlar? Bütün bunlar garip birtakım sorular. Böyle bir ayrıntıya girmekle büyük bir gazetenin bütünlüğünü bozan yetersizliklerden bir örnek vermek istedik.

● Halûk Şahin'in sunduğu "Kitaplar ve Düşünceler" adlı ilk program televizyonda Ocak ayında yayımlandı. Büyük bir ilgiyle izlediğimiz bu programda Cemal Süreyya, Profesör Mehmet Kaplan ve Hilmi Yavuz programa tartışmacı olarak katıldılar. Programda tartışma konusu olarak Ahmet Muhip Dıranas'ın şiir kitabıyla Pertev Naili Boratav'ın ve Abbas Sayar'ın son yapıtları ele alındı. Böyle bir programın televizyonda yer alması çok olumlu ve sevindiricidir. İlk programda gözümüze çarpan yetersizliklerin daha sonraki programlarda giderileceğini ve öze verilecek önemin daha doyurucu olması için çalışılacağını umut ediyoruz.

TÜRKİYE'DE 1974 YILINDA 6.883 KİTAP BASILDI

İstanbul'da bulunan Milli Eğitim Bakanlığı Basma Yazı ve Resimleri Derleme Müdürlüğünce yapılan istatistiğe göre 1974 yılında Türkiye'de 6.883 kitap basılıp derlenmiştir. Eserlerin 5810'u kitap, 1073'ü broşürdür. 5.743 telif esere karşılık 1.140 tercüme eser yayın-

lanmıştır. İstanbul'da 4.328, Ankara'da 2.213, diğer illerimizde 342 kitap basılmıştır.

Yayınların konularına göre ayrılımları da şöyledir: Toplumsal bilimler 1894, Edebiyat 1.176, Uygulamalı bilimler 1.133, Genel konular 663, Tarih - Coğrafya - Biyoğrafya 512, Kuramsal bilimler 505, Güzel Sanatlar - Spor - Turizm 421, Din ve ilâhiyat 308, Dilbilim 164, Felsefe ve ahlâk 107.

1974'DE İSTANBUL BASINI

Millî Eğitim Bakanlığı Basma Yazı ve Resimleri Derleme Müdürlüğünün 31 aralık 1974 tarihli resmî bir istatistiğine göre, İstanbul'da 974 gazete ve dergi çıkmaktadır. Bunlardan 753'ü dergi, 221'i gazetedir. Gazetelerden 73'ü gündelik (15'i ajans bülteni), 53'ü aylık, 36'sı haftalık, 19'u 15 günlük, 13'ü süresi belirsiz, 8'i iki aylık, 5'i yıllık, 5'i üç aylık, 4'ü altı aylık, 2'si dört aylık, 2'si haftada iki, 1'i haftada üç kez çıkmaktadır. Bunlardan 60'ı ilkin 1974'te çıkmağa başlamıştır.

Dergilerden ise 258'i aylık, 244'ü yıllık, 87'si haftalık, 55'i üç aylık, 45'i iki aylık, 18'i altı aylık, 15'i süresi belirsiz, 14'ü onbeş günlük, 12'si dört ayda bir, 3'ü haftada iki, 1'i on günde bir, 1'i haftada üç kez çıkmaktadır. Bunlardan 197'si yeniden kurulmuştur.

İstanbul gazete ve dergilerinin konu sınıflandırması şöyledir: Genel konular 418, Sosyal bilimler 286, Uygulamalı bilimler 124, Güzel ve tatbiki sanatlar 59, Edebiyat 53, Kuramsal bilimler 11, Tarih - Coğrafya - Biyoğrafya 11, Felsefe ve ahlâk 6, Din ve ilâhiyat 5, Dil 1.

İstanbul'da yabancı dillerden 51 gazete ve dergi çıkmaktadır: İngilizce 12, Ermenice 9, Türkçe - İngilizce 7, Fransızca 5, Türkçe - Almanca 3, Almanca 3, İngilizce - Almanca - Fransızca 3, Rumca 2, Türkçe - Fransızca 2, İtalyanca 2, Musevice 1, Arnavutça 1, Türkçe - İngilizce - Fransızca 1. Bunlardan 7'si gündeliktir, 7'si de bu yıl kurulmuştur.

1973'te ise İstanbul'da 922 gazete ve dergi yayınlanmaktaydı. Arada 52 adedi lehte bir fark vardır.

AYLIK EDEBİYAT DERGİSİ
SAYI 77 — MART 1975

Sahibi ve sorumlu yönetmeni:
Halil İbrahim Bahar

Yönetim yeri:
Ankara hanı 4/44, Ankara caddesi — İstanbul

Havale ve yazışma adresi:
H. İbrahim Bahar, Mithatpaşa caddesi 19/3
Beyazıt — İstanbul

Sayısı 10, yıllık abonesi 120, altı aylığı 60 lira
Yabancı ülkelere 180 lira

Dizgi - baskı: Halk matbaası, telefon 22 19 98
Kapak baskısı: reyo ofset, telefon: 22 78 08

Gönderilen yazılar üç ay içinde yayınlanmazsa
daha sonra da yayımlanmayacak demektir

Gönderilen yazılarla ilgili mektuplara karşılık verilmez

Yayımlanan yazıların her türlü sorumluluğunu
yazarları yüklenirler

Son baskı tarihi: 28.2.1975

cem yayınevi

Sunar :

A R A G O N

ELSA'YA

ŞİİRLER

Çeviren:
Said Maden

Yakında çıkıyor

**GERÇEK
YAYINEVİ**
p.k. 655 İstanbul

**100
soruda**
dizisinde sunar

42. kitap :

Prof. Dr. Nermi Uygur

TÜRK FELSEFESİNİN BOYUTLARI

15 lira

43. kitap :

Prof. Dr. Cemal Yıldırım

BİLİM TARİHİ

20 lira

Yeni baskılar :

Prof. Sadun Aren

EKONOMİ EL KİTABI

Gözden geçirilmiş 5. baskı

15 lira

Doğan Ergun

SOSYOLOJİ EL KİTABI

Genişletilmiş 2. baskı

20 lira

Doç. Dr. Mehmet Selik

İKTİSADİ DOKTRİNLER TARİHİ

2. baskı / 25 lira

Mehmet H. Doğan

ESTETİK

Yeni çıktı / 25 lira

e yayınlari

ŞİİR DİZİSİ'Nİ SUNAR :

ece ayhan

DEVLET VE TABİAT

cemal süreya

BENİ ÖP, SONRA DOĞUR BENİ

oktay rifat

YENİ ŞİİRLER

yannis ritsos

türkçesi
cevat çapan

UMARSIZ PENELOPE

BİRİNCİ HAMUR KAGIDA LÜKS BASKI ● her kitap 10 lira
Genel Dağıtım: e yayınlari ankara caddesi 13, p.k. 12
tel: 26 81 42 / 27 87 20 istanbul ● ankara: aydın kita
bevi, kocabeyoğlu pasajı ● izmir: datıç, ikinci beyler
● not: bütün yayınlarımız için katalog isteyiniz ●●

 E Yayınları

genel dizi **roman**

CENGİZ TUNCER

hacizli toprak 15 lira 3.BASKI

kerkenez 20 lira 3.BASKI

ABBAS SAYAR

yılkı atı 10 lira 3.BASKI

çelo 15 lira 2.BASKI

MUZAFFER BUYRUKÇU
bir olayın başlangıcı

12,50 lira

KERİM KORCAN

idamlıklar 15 lira 2.BASKI

linç 10 lira 3.BASKI

OKTAY AKBAL

garippler sokağı

10 lira 3.BASKI

hikaye

VEDAT SAYGEL
ortalık neden karıştı?

10 lira

OKTAY AKBAL
önce ekmekler bozuldu

12,50 lira

ZEYYAT SELİMOĞLU
kıçüstünde toplantı

10 lira

MUZAFFER BUYRUKÇU
mağara

20 lira

e yayınları

**ankara cad.
13 istanbul**

ÇAĞIN
PREPARATI

Encephabol

BEYİN
DOKUSUNUN
SPESİFİK
GÜCÜNÜ
ARTTIRIR

E. MERCK

aksu laboratuvarı

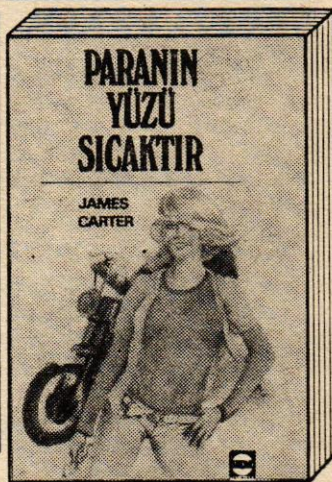
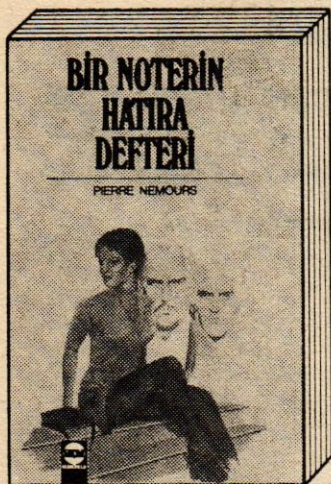
- * Zepam
- * Avigen (Kapsül)
- * Fervigen (Sirop)
- Demir + Vitaminler

Çemberlitaş, Peykane Sokak, No. 29
İstanbul — Türkiye
Tel. : 27 18 27

KERVAN YAYINLARI

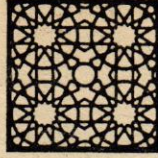
"BAŞUCU"

DİZİSİNİ SUNAR

KERVAN YAYINLARI

Cağaloğlu, Şerefefendi Sokağı 31
Telefon: 27 48 82 — İstanbul

DEKASE

DEKALKOMANİ SANAYİİ KOLL. ŞTİ. OĞUZ EREN VE ORTAKLARI

ÇAĞALOĞLU, CEMAL NADİR SOK. BÜYÜK MİLÂS HAN 39-40

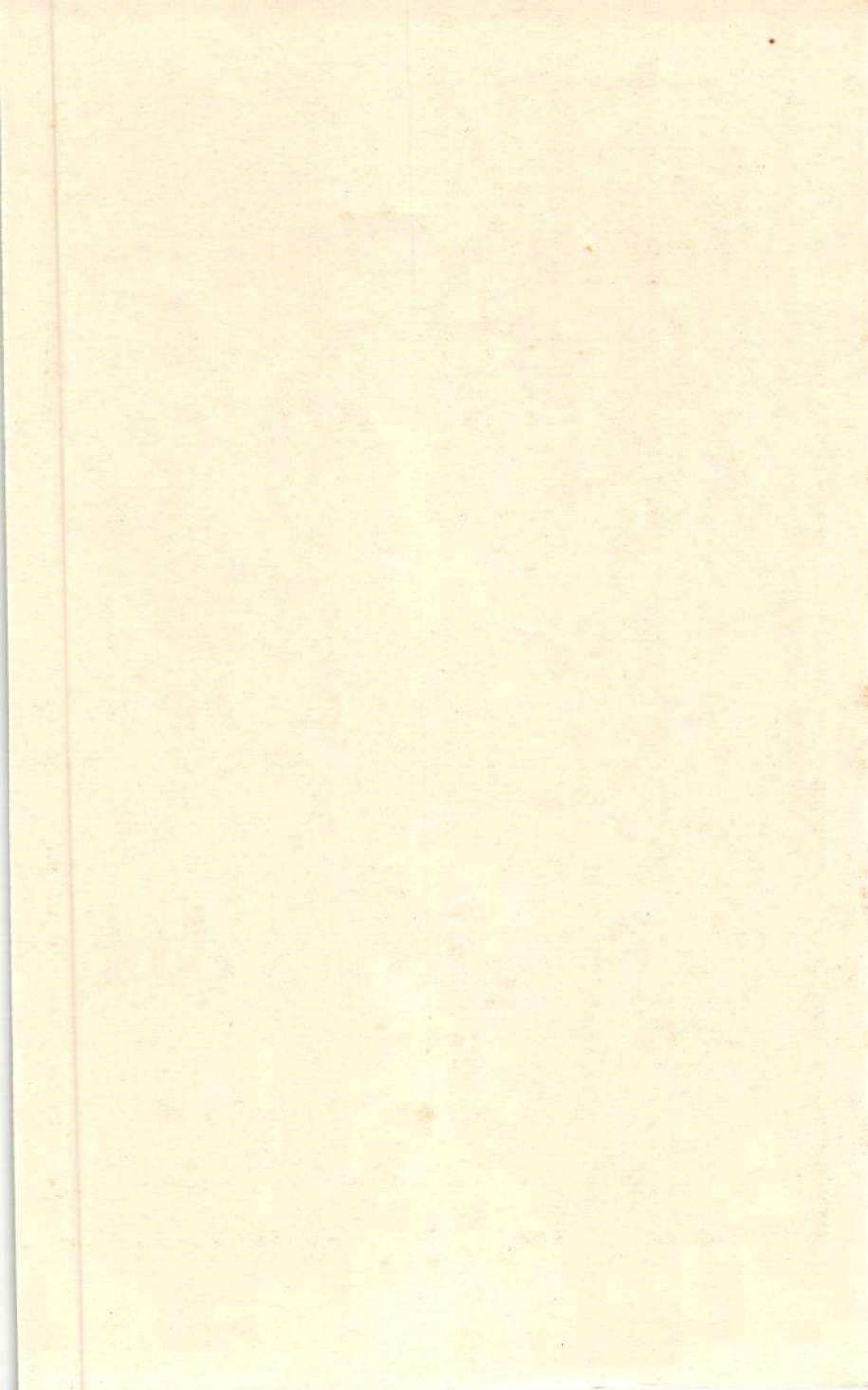
Altınyaldız, varak, gofre etiketler

Baskılı saten etiket

Porselen, cam
ve her türlü
sanayi çıkartmaları, etiketler

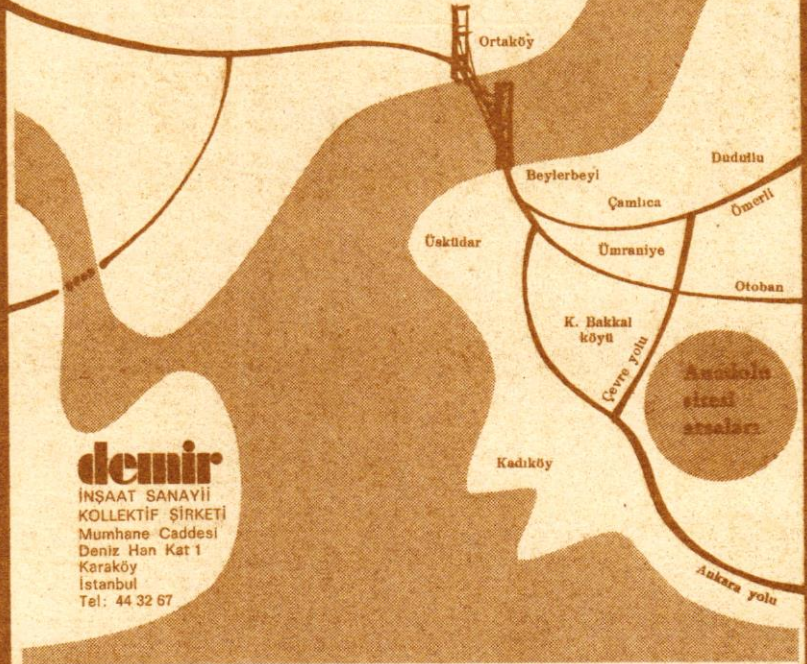

Telefon :
28 48 82 - 28 48 83

İstanbulun Anadolu yakasında
3 milyon metrekarelik bir sahada

150.000 nüfuslu yeni bir şehir doğuyor

demir

İNŞAAT SANAYİİ
KOLLEKTİF ŞİRKETİ
Mumhane Caddesi
Deniz Han Kat 1
Karaköy
İstanbul
Tel: 44 32 67